MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

ARŪNAS STEPONĖNAS

MEDIACIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

LIETUVOS MEDIACIJOS TIKSLAI ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas

prof. dr. Agnė Tvaronavičienė

Vilnius, 2021 m.

TURINYS

ĮVADAS ... 3
1. MEDIACIJOS KAIP ALTERNATYVAUS GINČŲ SPRENDIMO BŪDO TIKSLAS ... 9
1.1. Mediacijos ištakos ... 9
1.2. Mediacijos tikslo samprata. Siauroji bei plačioji turinio forma ... 15
1.3. Mediatoriaus funkcija ir reikšmė taikant pamatinius mediacijos tikslus ... 21
2. PAMATINIŲ MEDIACIJOS TIKSLŲ NUSTATYMO PROBLEMATIKA LIETUVOJE ... 25
2.1. Mediacijos formavimasis Lietuvoje ... 25
2.2. Norminio reglamentavimo Lietuvoje problematika mediacijos tikslų vertinimo aspektu ... 29
2.3. Mediatorių kvalifikacijos ir atestavimo reikšmė siekiant mediacijos tikslų. Lietuvoje galiojančių teisės normų vertinimas ... 34
2.4. Mediatorių kompetencijų problematikos perspektyva siekiant plačiųjų mediacijos tikslų ... 42
3. MEDIACIJOS TIKSLŲ SUVOKIMO TOBULINIMAS LIETUVOJE ... 49
3.1. Mediacijos tikslų suvokimo tobulinimas norminiame lygmenyje ... 49
3.1.1. Mediacijos įstatymas ... 49
3.1.2. Civilinio proceso kodeksas ir Administracinių bylų teisenos įstatymas ... 51
3.1.3. Ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymas ... 56
3.1.4. Teisminės mediacijos taisyklės ... 57
3.1.5. Mediatorių kompetencijas išreiškiantys norminiai aktai ... 58
3.1.6. Mediacijos principai ... 60
3.1.7. Informacijos sklaidą reglamentuojantys norminiai aktai ... 61
3.2. Mediacijos tikslų suvokimo tobulinimas visuomenės informavimo lygmenyje ... 63
IŠVADOS ... 67
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS ... 69
LITERATŪROS SĄRAŠAS ... 72
SANTRAUKA ... 81
SUMMARY ... 82
PRIEDAS ... 83

ĮVADAS

Temos aktualumas. Mediacijos ateitis siejama su stipriomis visuomenėmis, gebančiomis keisti požiūrį į supančią aplinką. Pažymėtina, jog šis procesas nėra laikomas klasikinio teisminio nagrinėjimo proceso pakaitalu, tačiau yra plačiai pritaikomas dėl procedūros paprastumo, lankstumo, mažesnių laiko bei finansinių sąnaudų kaštų, tiesiogiai ginčo šalims kuriamos pridėtinės vertės. Lygiagrečiai išskirtina ir tai, jog mediacijos atveju yra sudaromos palankesnės sąlygos konfliktines situacijas išspręsti taikiai, konfidencialiai, bei, svarbiausia, orientuojantis į giluminių konflikto priežasčių nustatymą bei ilgalaikį sprendimą, o ne į momentinį neigiamų padarinių pašalinimą.

Kita vertus, sėkmingas mediacijos procedūros taikymas reikalauja atitinkamų psichologinių, teisinių žinių, kompetencijų iš mediatorių, suderinamumo su esama teismų sistema, teisine baze, nuolatinio praktinio, mokslinio pobūdžio visuomenės švietimo bei informavimo apie tokio proceso naudą, efektyvumą[1], bei, žinoma, jos tikslų ir socialinės paskirties suvokimo.

Nuo 2020 m. sausio 1 d. privalomoji mediacija pradėta taikyti sprendžiant šeimos ginčus, nagrinėjamus ginčo teisena. Remiantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos (toliau – VGTPT) duomenimis, pirmaisiais metais buvo gauti 6789 prašymai dėl privalomosios mediacijos vykdymo šeimos ginčuose. Tai reiškia, kad šiuo metu yra išaugęs besidominčių mediacija žmonių skaičius, ir, kad potencialiai 13 578 žmonių per 2020 m. galėjo susipažinti su mediacija taip skatinant šalis susitaikyti taikiai, ieškoti tarpusavio sąveikavimo bei ilgalaikių santykių atkūrimo, tačiau tai neįvyko. 2751 atvejais mediatorius buvo paskirtas, 1045 ginčų privalomojoje mediacijoje pasibaigė pasiekus taikų susitarimą, o daugiau negu 3 tūkstančiais atvejų mediacija neįvyko ginčo šaliai nesutikus arba neatsakius per nustatytą terminą. Menkas šalių aktyvumas priimant sprendimą dalyvauti mediacijoje parodo, jog visuomenė nebuvo tinkamai informuota apie šio instituto pamatinius tikslus ir galimą naudą, nebuvo pasiruošusi priimti mediacijos procedūros kaip realios alternatyvos sprendžiant šeimos ginčus. Tokia prielaida daroma atsižvelgiant į tai, jog būtent šeimos ginčai dėl jiems būdingo aukšto emocingumo faktoriaus, kuris ginčo šalims trukdo pažvelgti į ginčo esmę objektyviai, taip pat pradėti derybas dėl taikaus ginčo sprendimo yra tinkami bei skatintini medijuoti, kadangi suteikiama reali galimybė išsaugoti tarp ginčo šalių susiklosčiusius artimus, pasitikėjimu grindžiamus santykius[2].

[1] Natalija Kaminskienė, „Privaloma Mediacija: Galimybės ir Iššūkiai", *Jurisprudencija* 20(2) (2013): 683-705, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/977/933

[2] Natalija Kaminskienė, „Alternatyvus ginčų sprendimas", *Jurisprudencija* 9(87) (2006): 90, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2827/2631

Didelis prašymų skaičius ir tai, kad mediacija dažnu atveju neįvyko ginčo šaliai nesutikus arba neatsakius per nustatytą terminą suponuoja mintį, jog įstatymu buvo sukurta tinkama priemonė, nukreipianti ginčo šalis būtent į privalomą šeimos ginčų kategorijos mediaciją taip sukuriant didžiulį ginčo šalių srautą, tačiau nebuvo įgyvendintas informavimas apie mediacijos tikslus, pamatinius principus. Tai lėmė, jog reforma iš esmės nepasiekė savo tikslų arba pasiekė juos tik iš dalies. Pabrėžtina, jog ginčo šalis yra reikalinga įtikinti mediacijos teikiama nauda, o tą gali padaryti gerai mediacijos procesą išmanantis žmogus[3] (tačiau tik jau vykstant mediacijai) arba tinkamas visuomenės informavimas (dar prieš priimant sprendimą dalyvauti mediacijoje) tiek įstatymų norminiais aktais, tiek kitais komunikaciniais būdais. Todėl svarbu dar prieš pradedant mediaciją aiškiai iškomunikuoti ginčo šalims, kad mediacijos tikslas yra ne tik formalaus ginčo sprendimo būdas, bet galimybė šalims atkurti tarpusavio ryšį, išlaikyti teigiamus santykius ateityje[4], bei, papildomai, išspręsti ginčą iš esmės taikiai. VGTPT pateikta 2020 m. statistika rodo, jog mediacijos tikslai nėra pakankamai atskleisti, nes šalys nesiryžta rinktis ginčo spręsti taikiai. Kyla grėsmė, jog mediacija, tinkamai nekomunikuojant jos tikslų, taps neefektyviu įrankiu ir liks didelį potencialą turėjusia, bet dėl netinkamo jos aiškinimo ir taikymo neprigijusia perspektyva bei liks tik dar viena ginčų sprendimo atmaina, kurios pagrindinis tikslas – formalus kilusių ginčų išsprendimas.

Dar 2007 metais, Tadas Milašius įvardino kaip globalią problemą tai, jog nėra vieningos mokslinės doktrinos autorių nuomonės, kurie gi mediacijos tikslai yra svarbesni – ar tai kaštų mažinimo sprendimas, ar tai mažesnės laikos sąnaudos, ar tai aukštesnio lygio teisingumas, kai šalys pačios yra atsakingos už ginčo sprendimo suradimą ir įgyvendinimą, ar tai tiesiog galimybė sumažinti teismo bylų skaičių[5]. Tai atliepia temos aktualumą, kadangi, net ir nevertinant to aspekto, kad mediacijos tikslas iš esmės retai kada yra aiškiai išskiriamas, aiškios krypties nebuvimas tvarios procedūros plėtros atžvilgiu yra pražūtingas. Atsakymas į šį klausimą šiomis dienomis ypatingai aktualus Lietuvoje plėtojant privalomosios mediacijos institutą ir siekiant jo efektyvumo.

Netinkamas mediacijos tikslų aiškinimas, ypač pradinėje jo populiarėjimo stadijoje (diegiant privalomąją mediaciją tam tikrose ginčų kategorijose), gali turėti neigiamų padarinių ilgalaikėje perspektyvoje. Tikslo nepakankamas išgryninimas arba jo nebuvimas, neaiški arba

[3] Agnė Tvaronavičienė ir Natalija Kaminskienė, „Teisminės mediacijos taikymas administracinėje justicijoje“, Lietuvos teisė 2019 Esminiai pokyčiai, Pirma dalis. Viešoji teisė (2019): 32, https://repository.mruni.eu/handle/007/16248?locale-attribute=lt

[4] Marina Kamenecka-Usova, “Mediation for resolving family disputes”, *SHS Web of Conferences* 30 (2016): 2, https://www.researchgate.net/publication/308134271_Mediation_for_resolving_family_disputes

[5] Tadas Milašius, „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“, *Teisė* 63 (2007): 48, http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367163989724/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

nevienoda mediatorių pozicija šiuo klausimu, procedūros neišmanymas, nesuvokimas iš ginče dalyvaujančių šalių perspektyvos ir dėl netinkamos informacijos netinkamų lūkesčių formavimasis gali devalvuoti mediacijos vertę. Jeigu taip atsitiktų, mediacijai gresia tapti sausu įrankiu, tiesiog taupančiu valstybės lėšas formaliai greitai išsprendžiant ginčus. Apmaudu konstatuoti, kad privalomos mediacijos šeimų ginčuose statistika rodo, kad einama būtent šiuo keliu.

Tiriama problema. Praktikoje pastebėtina, jog, nors mediacijos taikymas ginčo situacijoje yra veiksminga situacijos valdymo ir prevencijos priemonė bei intervencijos forma, tačiau dažnu atveju ji netaikoma dėl elementaraus nežinojimo apie šią alternatyvią ar nepagrįsto nepasitikėjimo arba dėl netinkamo jos aiškinimo ir suvokimo. Taigi, akivaizdu, jog kuo silpniau yra atskleidžiamas ir komunikuojamas mediacijos tikslas, nauda bei pamatiniai mediacijos principai, tuo mažesnė tikimybė, kad šis institutas visuomenėje bus naudojamas siekiant būtent jos tikrųjų tikslų, ir, mediatorių taikomas teisingai. Netinkamas, nepakankamas arba nesamas aiškaus mediacijos tikslų išdėstymas netiesiogiai eliminuoja iš ginčo šalių galimybę pasinaudoti pamatine mediacijos paskirtimi ir pasinaudoti tikrąja šio proceso pridėtine verte. Čia kyla probleminiai tyrimo klausimai: ar Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas aiškiai apibrėžia mediacijos tikslus? Ar mediacijos tikslo apibrėžtis ir įgyvendinimas Lietuvoje yra nenutolęs nuo pamatinės mediacijos idėjos? Ar mediacijos tikslų realizavimui turi įtakos mediatorių kvalifikacija bei atestavimo tvarka? Kokiomis priemonėmis galima būtų sukurti palankesnes sąlygas tinkamam mediacijos proceso įgyvendinimui bei plėtrai?

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

Darbo naujumas pasireiškia tuo, jog mediacijos tikslo apibrėžimas Lietuvos teisės aktuose nėra nustatytas, o teisinėje literatūroje šios sąvokos aiškinimui nėra skirta pakankamai daug dėmesio. Nors pasaulyje mediacija yra taikoma jau pakankamai seniai, tačiau mediacijos tikslų reikšmė bendrame šio alternatyvaus ginčų sprendimo įrankio fone kaip atskira sritis nėra išnagrinėta iš esmės. Mediacijos tikslų analizė, be kita ko, reikšminga vertinant šio instrumento integravimo ir sąveikos su teisine sistema aspektus.

Pasigendama išsamesnių mokslinių darbų, kuriuose būtų orientuojamasi į visuminę mediacijos tikslų analizę akcentuojant jos svarbą ir įtaką mediacijos taikymo fone. Tiesa, Lietuvos autoriai jau yra padėję pamatą tokio pobūdžio tyrimams, šiame kontekste išskiriami A. Tvaronavičienė savo straipsnyje „Mediacijos paskirtis šiuolaikinėje visuomenėje“[6] atskleidžianti mediacijos proceso pamatinius tikslus bei procedūros taikymo plačiąja prasme reikšmingumą siekiant tinkamo konfliktų

[6] Agnė Tvaronavičienė, „Mediacijos paskirtis šiuolaikinėje visuomenėje“, *Logos 104* (2020): 191-205, http://www.litlogos.eu/L104/Logos_104_191_205_Tvaronaviciene.pdf

sprendimų sureguliavimo Lietuvoje, T. Milašius „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“[7] analizuodamas mediacijos ištakas ir per jas atskleisdamas mediacijos taikymo pamatinius tikslus, Natalija Kaminskienė ir kt. autoriai, išleistame “Mediatoriaus vadove”[8], kuriame iš esmės apibūdinti esminiai mediacijos taikymo aspektai, pradedant sąvokomis, baigiant praktiniais pavyzdžiais, Natalijos Kaminskienės „Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas”[9] bei Jolantos Sondaitės, Aušra Čechavičienės „Teisėjų, dalyvavusiųjų ir nedalyvavusiųjų mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją”[10] atlikti tyrimai, kurie iš esmės apibendrina Lietuvos teisininkų mediacijos taikymo kryptį siaurąja mediacijos tikslų taikymo prasme. Užsienio autoriai – F. Mathews-Giba[11], savo moksliniuose darbuose aprašo bei atriboja mediacijos tikslų siaurąja ir plačiąja prasmėmis taikymą, Scott Williams[12] aiškina tikrąsias mediacijos tikslų galimybes, grįsdamas tinkamą įrankio naudojimą ilgalaike socialine nauda visoms šalims, matydamas mediaciją ne tik kaip ginčo sprendimo įrankį, bet kaip edukacijos, žmonių lavinimosi ir tobulėjimo perspektyvą, Isak Svennson bei Peter Wallensteen[13] prisideda prie anksčiau minėtų autorių aprašomo turinio perspektyvos, mediacijos tikslą plečia bei aiškina taip plačiai, jog siūlo mediacijos sėkmės nematuoti per taikos susitarimų sudarymo (kiekybinį) kriterijų, kadangi pati procedūra yra absoliučiai kokybinė, Antonello Miranda[14], Felix Steffek[15], Aliyev Ramin Ramiz[16], kurie nagrinėja mediacijos ištakas, taip atskleisdami istorinė mediacijos kaip instituto tikslo pamatą ir kt. Mokslinė literatūra, nagrinėjanti mediacijos tikslus, išeina iš mediacijos, kaip procedūros, netinkamo taikymo ją interpretuojant bei

[7] Milašius, *supra note*, 4: 43-58.

[8] Natalija Kaminskienė ir kt., *Mediatoriaus vadovas* (Metodinis leidinys. Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019), 1-370, https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(1).pdf

[9] Natalija Kaminskienė ir kt., „Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas”, *Socialinių mokslų studijos* 8, 1 (2016): 45-58, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14631/4516-10011-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[10] Jolanta Sondaitė ir Aušra Čechavičienė, „Teisėjų, dalyvavusiųjų ir nedalyvavusiųjų mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją”, *Socialinis darbas* 7, 2 (2008): 102-107: https://www.arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/10-Teis-j-po-i-ris-mediacij-.pdf

[11] F. Mathews-Giba, „Religious Dimension of Mediation“, *Fordham Urban Law Journa*l 27(5) (2000): 1704-1705, https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2040&context=ulj

[12] Scott Williams, „Mediating Conflict“, LeaderLetter, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., http://www.wright.edu/~scott.williams/LeaderLetter/mediating.htm#Mediation's%20Goals

[13] Isak Svensson ir Peter Wallensteen, *The Go-Between: Jan Eliasson and the Styles of Mediation* (Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 2010), 105.

[14] Miranda Antonello, „The Origins of Mediation and the A.D.R. tools“, *Mediation in Europe at the cross-road of different legal cultures* (2014): 9-26, https://www.academia.edu/9611797/The_Origins_of_Mediation_and_the_A_D_R_tools

[15] Felix Steffek, „Mediation in the European Union: An Introduction”, European Commission, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=b3e6a432-440d-4105-b9d5-29a8be95408f

[16] Aliyev Ramin Ramiz, „History of Dispute Mediation and Evolution of Church Dispute Mediation“ (disertacija, Gandja State University, 2020), 1-14, https://www.academia.edu/44711937/History_of_Dispute_Mediation_and_Evolution_of_Church_Dispute_Mediation

pritaikant teismų krūvio mažinimui, finansinių kaštų optimizavimui, siekiant ginčų sprendimo spartos. Mokslinės literatūros bei empirinių duomenų medžiaga šia tema parodo, jog mediacijos tikslų taikymo problematikos tema yra svarbi, dėmesio reikalaujanti sritis Lietuvoje.

Baigiamojo darbo reikšmė. Baigiamojo darbo tyrimo metu gautų rezultatų pagrindu bus formuojami rekomendacinio pobūdžio pasiūlymai tolimesniems akademiniams tyrimams, analizuojamas esamas mediacijos teisinis reguliavimas bei nustatyta mediacijos taikymo problematika atsižvelgiant į Lietuvoje formuluojamus mediacijos tikslus. Tikimasi, jog naujausios mokslinės literatūros šaltinių turinio analizė padės atskleisti mediacijos tikslų sampratą, kaitą, jų interpretacijų įvairovę bei reikšmę teisinio ir praktinio taikymo požiūriais. Lygiagrečiai, taikant teorijos analizę bus siekiama pateikti apibendrintą mediacijos tikslo sampratos apibrėžtį, mediacijos tikslo išgryninimo problemą bei esamų tikslo taikymo grėsmių ir galimybių Lietuvoje įvertinimą, kurį vėliau bus galima panaudoti suinteresuotųjų teisinės sistemos šalių informavime ir visuomenės švietime.

Tyrimo tikslas. Įvertinti Lietuvos teisiniame reguliavime ir praktikoje įtvirtintų mediacijos tikslų atitiktį pamatinėms mediacijos proceso idėjoms.

Magistro darbo tikslui pasiekti iškelti **uždaviniai**:

1. atskleisti mediacijos ištakas bei doktrinoje mediacijos procesui keliamus tikslus;
2. išanalizuoti Lietuvos Respublikos mediacijos teisinį reguliavimą bei valstybės politikos strateginius dokumentus, teisės aktus, siekiant nustatyti, kokie tikslai yra keliami mediacijai;
3. nustatyti ar mediacijos proceso įgyvendinimas ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose ir kituose dokumentuose įtvirtinta bei formuojama mediacijos proceso kryptis atitinka pamatines mediacijos idėjas;
4. įvertinti poreikį tobulinti esamą mediacijos teisinį reguliavimą ir suformuoti rekomendacinio pobūdžio pasiūlymus, tam kad būtų minimalizuoti neteisingo mediacijos tikslų interpretavimo ir neigiamo taikymo atvejai.

Moksliniame darbe buvo taikyti šie **tyrimo metodai:**

1. Dokumentų analizės metodas – teisės aktų, susijusių su mediacijos procesu analizavimas, siekiant apžvelgti tyrimo objekto istorinę raidą ir turinio kaitą, prasminių vertinimų įvairovę.
2. Mokslinės literatūros analizės metodas – mokslinių knygų, straipsnių, susijusių su mediacijos tikslais analizė atskleidžiant informaciją apie tyrimo objektą bei problemą.
3. Teleologinis metodas – bus siekiama išaiškinti įstatymo leidėjo tikslus bei jų įtaką su mediacijos tikslais susijusio reglamentavimo aiškinimui ir formai.

4. Lingvistinis metodas – aktualių sąvokų ir teiginių išsiaiškinimas, siekiant išvengti baigiamajame darbe su potencialiai skirtingu jų supratimu susijusių argumentavimo klaidų.

5. Informacijos sintezės metodas – metodas bus panaudojamas mokslinės literatūros šaltinių ir kokybinio pobūdžio atvejo studijų analizės rezultatų ir rekomendacinio pobūdžio pasiūlymų apibendrinime.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbo struktūrą sudaro įvadas, dėstomoji dalis (kurią sudaro 3 skyriai), išvados, pasiūlymai ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka (lietuvių ir anglų kalbomis).

Pirmame skyriuje apžvelgiamos mediacijos tikslo samprata, įvardinamas bendrasis instituto formavimosi poreikio pagrindas, mediacijos ištakos bei mediatoriaus funkcijos ir reikšmės mediacijos tikslų fone. Antrame skyriuje apžvelgiamas valstybės teisinis reguliavimas, jo formavimosi etapiškumas, analizuojamas šių dokumentų priėmimo pagrindas, išgryninami ir atribojami mediacijos tikslai, vertinama Lietuvoje galiojančių teisės normų taikymo problematika. Trečiame skyriuje pateikiamos mediacijos tikslų suvokties plėtros galimybės. Darbas baigiamas tyrimo rezultatus apibendrinančiomis išvadomis ir rekomendacijomis.

Ginamasis teiginys. Mediacijos tikslo apibrėžtis teisės aktuose bei nuoseklus taikymas praktikoje turi tiesioginę įtaką mediacijos instituto plėtros krypčiai bei šio proceso nuoseklumui.

1. MEDIACIJOS KAIP ALTERNATYVAUS GINČŲ SPRENDIMO BŪDO TIKSLAS

1.1. Mediacijos ištakos

Mediacija, kaip reiškinys, nėra laikomas socialine inovacija[17], nes jos ištakos ir raida yra glaudžiai susiję archajinėmis bendruomenių valdymo formomis, monoteistinėmis ir politeistinėmis religijomis ir istorine jų raida[18]. Taigi, visapusiškam taikinamojo tarpininkavimo turinio ir tikslų įvertinimui yra reikalinga atlikti istorinę šio instituto vystymosi apžvalgą, išskiriant esminius jį formavusius veiksnius, vystymosi kryptis ir dedamąsias dalis.

Išskiriami keli istoriniai mediacijos raidos etapai – rytų mediacijos laikotarpis (iki I a.), vakarų mediacijos laikotarpis (I a. – XX a.) ir šiuolaikinė mediacija (XXI a.). Taigi, vertinant istoriškai, identifikuotini 3 pagrindiniai mediacijos raidos etapai, kuriuos galima susieti tiek su Rytų ir Vakarų pasaulio kultūrine ir religine takoskyra, tiek su globaliais pasaulio istorijos įvykiais ir laikotarpiais. Dalis tyrėjų naudoja ir siauresnį skirstymą, įvardydami „tradicinę mediaciją“ ir „šiuolaikinę mediaciją“, kur pirmoji siejama su prieš 3-4 tūkst. metų gyvavusiomis senųjų Šumerų, Finikiečių, Babilono ir Egipto civilizacijomis[19] bei jų teisiniu paveldu. Vis dėlto, šio požiūrio autoriai laiko „tradicinę mediaciją“ šiuolaikinės teisinės mediacijos dalimi, kuri reprezentuoja eilę alternatyvių teisminių ginčių sprendimo formų kaip, pavyzdžiui, arbitražas, Ombudsmenas, civilinių teisių rinkiniai ir taikintojas. Visi šie alternatyvūs ginčo sprendimo būdai yra alternatyva klasikiniam teisingumo vykdymui, tai yra, teismui. Jie savo prigimtimi yra taikinimo institutai, susiję su pačių šalių ginčo sprendimo paieška padedant trečiajai šaliai (akcentuojamas šalių interesas), o ne tradicinio teismo institutas, kai surenkami įkalčiai ir konstatuojamas teisingumas (akcentuojamas valstybės arba valdžios interesas). „Šiuolaikinė mediacija“ taip pat įvardijama kaip modernių alternatyvių ir tradicinių teisminių ginčų priemonių suderinimas, kai atsiribojama vien nuo kiekybinio taikinamo tarpininkavimo ir teisminio ginčų procesų taikymo tikslų ir taikomas holistinis požiūris, kartu siekiama ir kokybinių problemos sprendimo tikslų[20]. Taigi, šiuolaikinė mediacija atspindi pasikeitusią tradicinės mediacijos paradigmą, kai formalųjį ginčo išsprendimo procesą siekiama pakeisti kokybiškai vertingesniu.

[17] Tvaronavičienė, *supra note*, 5.
[18] Ramiz, supra note, 16.
[19] *Ibid*
[20] Steffek, *supra note*, 15.

Sugrįžtant prie istorinio vertinimo pažymėtina, jog abiejų požiūrių atveju mokslinėmis ir praktinėmis mediacijos ištakomis laikoma Šumerų civilizacijos laikotarpis ir jų taikyti teisinių ginčų sprendimo būdai. Nors karaliaus Lipit-Eštar valdymo laikotarpiu sudarytas teisynas paremtas kosmologine ir dualistine valdymo-religijos samprata, bet būtent šiame teisių rinkinyje apibrėžiamas mediatoriaus (valdovo) vaidmuo kaip padedančio užtikrinti teisingumą bendruomenėje. Kartu pastebimos ir mediacijos proceso užuomazgos, kai yra įtvirtinamas reikalavimas prieš teisminį procesą ginčus bandyti išspręsti kreipiantis į pareigūną „mashkim“[21], kuris galėtų iš esmės būti laikomas vienu iš pirmųjų mediatoriaus pareigybės prototipų.

Svarbų vaidmenį mediacijos raidoje turėjo ir senosios Kinijos bei Japonijos bendruomenės teisinės santvarkos, jų kultūrinis-religinis kontekstas[22]. Čia išskirtini tokie formuojantys veiksniai kaip:

- Konfucionizmo kultūrinis-religinis kontekstas, pasireiškęs kaip individualus socialinio elgesio ir santykių su aplinka apibrėžimu, kuriame akcentuojama ideali socialinė tvarka ir etiško elgesio koncepcija bei su tuo siejamas neigiamas disputų ir teisinių ginčų įvaizdis[23].
- Bendruomenių teisinės ir politinės santvarkos, kuriose galima identifikuoti mediatoriaus instituto ir procesų atsiradimą. Pasak Ramiz, skirtingose valdymo dinastijose, iš kurių paminėtinos Han, Ming ir Čingų, buvo apibrėžtos mediacijos pareigūno vaidmuo ir teisinių ginčų administravimas. Čingų dinastijos laikotarpiu suformuojamas 3 etapų mediacijos proceso modelis, kur pirmajame etape ginčo šalys bando pasiekti tarpusavio susitarimą be tarpininko arba tarpininkaujant trečiajam asmeniui, dažniausiai artimam giminaičių, bendruomenės lyderiui arba vyriausiems pagal amžių bendruomenės nariams. Pasiektas susitarimas būdavo įtvirtinamas antrame proceso etape arba pirmojo etapo nesėkmės atveju – tęsiamas tarpininkaujant bendruomenės lyderiui arba vyriausiems pagal amžių bendruomenės nariams. Trečiasis etapas buvo siejamas su valstybės pareigūno įsitraukimu ir veikimu kaip taikomojo tarpininko, taikant turimus teisinius svertus ir autoritetą[24].

Toliau vertinant Rytų mediacijos laikotarpį ir senųjų civilizacijų ir religijų indėlį į mediacijos sąvokos formavimąsi ir turinį, galima teigti, kad Šumerų civilizacijos indėlis į mediaciją buvo mediatoriaus vaidmens išskyrimas ir 3 etapų mediacijos procesas[25]; Babilono civilizacijos indėlis į mediaciją buvo mediatoriaus vaidmens akcentavimas[26]; Indo slėnio civilizacijos (budizmo) indėlis į

[21] Ramiz, *supra note,* 16.
[22] Antonello, *supra note*, 14.
[23] *Ibid*
[24] Ramiz, *op cit.*
[25] *Ibid*, 2-4.
[26] Ramiz, *supra note,* 16: 2.

mediaciją buvo 3 tipų mediatoriaus vaidmenys, mediacijos proceso, technikos, mediacijos vertybių akcentai[27]; Persijos (Sasanidų dinastijos ir zoroastrizmo) indėlis į mediaciją buvo 4 etapų mediacijos procesas, mediacijos vertybės; Kinijos civilizacijos – mediatoriaus vaidmuo, 3 etapų mediacijos procesas, mediacijos vertybės. Būtent šiame laikotarpyje, šiose civilizacijose formavosi mediacijos pamatas.

Kaip matyti, Rytų mediacijos laikotarpis turėjo reikšmingą indėlį formuojant privačios ir teisminės mediacijos turinį, reikšmę bei vietą teisinėje sistemoje ir visuomenės gyvenime. Svarbu paminėti, jog nors šiuo istoriniu laikotarpiu mediacijos procesas buvo neatsiejamas nuo mediacijos ir religinių apeigų, o mediatoriaus vaidmuo buvo orientuotas į smulkių asmeninių, šeimos, nuosavybės ar darbo santykių sukeltų ginčų sprendimus, tačiau kartu buvo suformuotos ir pamatinės šio reiškinio vertybės bei taikymo tikslai[28]. Pastarieji buvo paremti taikių santykių palaikymu arba operatyviu jų atkūrimu, ilgalaikiu šaliu bendradarbiavimo atkūrimo siekiu, tiesioginiu ir savanorišku visų suinteresuotų šalių įsitraukimu į procesą.

Vertinant istoriškai, reikšmingais laikomi mediacijos turinio ir sampratos pasikeitimai, kurie buvo fiksuojami vadinamųjų antrinių ir tretinių civilizacijų kontekste, iš kurių išskirtinos senosios antikinės ir vakarų krikščioniškoji. Antikinėje civilizacijoje, traktuojant ją kaip apimančią senovės Graikijos ir Romos gyvavimo laikotarpius, pažymėtinas tuo metu prasidėjęs vakarietiškosios kultūros formavimasis ir plitimas, paskatinęs politinius, ekonominius ir socialinius pokyčius bei nulėmęs pasikeitimus teisinės sistemos struktūroje ir funkcijose[29]. Pagrindiniu šio laikotarpio paveldu mediacijos kontekste laikytinas naujų mediatoriaus vaidmenų atsiradimas ir jų įvairovė, viešojo ir formalaus teisminio proceso praktika bei tarptautinio arbitražo užuomazgos. Tai sietina su senovės Graikijos miestų-valstybių dariniais ir jų piliečių ginčais[30]. Jau tuo metu mediacija dėl socialinės, miestų sandaros kaitos organiškai kito, kad atitiktų visuomenės poreikius.

Vakarų mediacijos laikotarpis neatsiejamas nuo vakarų krikščioniškosios tradicijos ir Bažnyčios instituto. Paminėtina, jog mediacijos proceso ištakos ir taikomojo tarpininko atsiradimas datuojamas ankstyvosios krikščionybės laikotarpyje ir susijęs su Kanonų teisėje (Šv. Mato evangelijoje) ir Romėnų teisėje (Justiniano teisinių principų rinkinyje (Corpus Juris Civilis))

---

[27] *Ibid*, 3.
[28] Ramiz, *supra note*, 16: 4.
[29] Carlos Esplugues ir Silvia Barona Villar, „ADR mechanisms and their incorporation into global justice in the twenty first century: some concepts and trends“, *Global Perspectives on ADR* (2014): 1-41, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2403142
[30] Kaja Harter-Uibopuu, „Ancient Greek Approaches Toward Alternative Dispute Resolution“, *Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution* 10, 1 (2002): 47-69, http://www.jstor.org/stable/26211207

apibrėžiama ginčų sprendimo procedūra tarp krikščionybės pasekėjų[31]. Vėliau, imperatoriaus Konstantino valdymo laikotarpiu, apibrėžtas Bažnytinio teismo (Tribunolo) darinys užtikrino mediacijos įsitvirtinimą, o kartu ir Bažnytinio valdymo autoritetą. Visų pirma, šventuose raštuose nustatyta, jog šalys turi siekti pokalbio būdu ginčus išspręsti pačios, o jeigu joms tarpusavyje to nepavyksta padaryti, jiems leidžiama kreiptis į tarpininką. Tarpininkais būdavo vyskupai, kuriems buvo suteiktos aukštos teisinės galios bei privilegijos. Vyskupai turėjo užduotį šalis „išgydyti", bet ne teisti, taip siekiant jas sutaikyti[32]. Tiesa, vienašališkai sprendimą priimti jie galėjo, tačiau tik kritiniu atveju. Taigi, vyskupai veikė kaip teisėjai, arbitrai ir tarpininkai viename asmenyje kartu turėdami juridinę valstybės suteiktą galią, kuri buvo gana aukšta, kadangi vyskupų sprendimas negalėdavo būti apskųstas.

Pasak Antonello, reformacijos laikotarpiu Europoje įgyvendintas valstybės ir bažnyčios atskyrimo principas. Geopolitiniai istoriniai įvykiai paskatino mediacijos ir mediacijos transformaciją, pasireiškusią per šio reiškinio teisinę institucionalizaciją. Bažnyčios atstovai ir valdymo organai buvo perorientuoti į administracinių ir politinių klausimą sprendimą, o taikomojo tarpininko procedūra apibrėžta ir reglamentuota pagal Romėnų teisės inkvizitorinio proceso modelį. Nuo XIX a. vidurio prasidėjęs modernusis Bažnytinio valdymo laikotarpis dar kartą paveikė mediacijos sampratą ir turinį, kurių išeiga – mediacijos interpretavimas kaip dvasinio-religinio proceso, paremto moralinių ir etinių tikėjimo normų panaudojimu siekiant ginčytinų situacijų sprendimo. Svarbi naujovė – aktyvus bendradarbiavimas ir mediacijos proceso efektyvumo didinimas per valstybinių teisinių instancijų įtraukimą[33].

Apibendrinant Vakarų mediacijos laikotarpį, išskirtina, jog nors mediacijos reiškinys pasižymėjo turinio dinamika ir sampratų įvairove, tačiau išlaikė pamatinius privatinės teisės teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus bei tikslą – ilgalaikių ir tvarių santykių sukūrimą per savanorišką įsitraukimą ir bendradarbiavimą.

Šiuolaikinės mediacijos ištakomis laikomos XX a. pradžia (1913 m.), kai JAV buvo įsteigtas Darbo departamentas ir mediatoriaus pareigybė, o Klivlendo apylinkės teisme pradėtas taikyti mediacijos procesas, skirtas nedidelės apimties teisinių ginčų sprendimui[34]. Vis dėlto tokie istoriniai įvykiai kaip pasauliniai karai ir socio-ekonominiai reiškiniai, kaip žmogaus asmens teisių apsaugos ir pilietiniu mechanizmų susiformavimas, sparti urbanizacija ir technologijų plėtra kartu su gerovės

[31] Ramiz, *supra note*, 16: 5-8.
[32] *Ibid*, 6.
[33] Antonello, *supra note,* 14.
[34] Milašius, *supra note,* 4: 45.

valstybės kūrimo strategijų įgyvendinimu, visapusiškai didino piliečių teisinį sąmoningumą, išprusimą ir aktyvumą ginant pažeistas teises. Tokie pokyčiai lėmė ir kompleksinių, vietinių ir tarptautinių ginčo situacijų atsiradimą bei atitinkamai rodė teisminių institucijų ir teisinės bazės plėtros poreikį šių situacijų sprendimui[35]. Šiuo mediacijos plėtros laikotarpiu esminiu pokyčių tašku įvardijamas XX a. 8-ojo dešimtmečio vidurys, kai didėjant JAV ir Kanados visuomenės ir verslo atstovų nepasitenkinimui esamos teisminės sistemos veikimo greičiu, procesų kompleksiškumu, akademikai pradėjo atvirą diskusiją apie teisminės sistemos ir institucijų pertvarką, įvardijamą kaip „Tylioji revoliucija“[36]. Daugiadurio teismo koncepcija, įtvirtinusi svarbią mediacijos poziciją alternatyvų teismui sistemoje, realizuota įgyvendinus naujovišką ginčo šalių konsultavimą teismuose, kai atitinkamas teismo pareigūnas, susipažinęs su ginčo medžiaga, pasiūlo ginčo šalims galimus sprendimo būdus, o ginčo šalys turi galimybę rinktis priimtiniausią būdą, pirmiausiai sulaukė pripažinimo anglosaksiškos teisės šalyse (JAV, Kanadoje, Jungtinėje Karalystėje, Australijoje, Naujoje Zelandijoje), o vėliau išplito ir kontinentinės teisės šalyse[37]. Čia išskirtinas Skandinavijos regiono šalių (Islandijos, Danijos, Norvegijos, Švedijos ir Suomijos) atvejis, kur savitų naujų mokslinių tyrimų ir praktinių teisminės mediacijos formų sklaida vyko keliais etapais, pradedant XX a. 8-uoju dešimtmečiu ir baigiant privatinės mediacijos plėtra, identifikuojama nuo XX a. 10-ojo dešimtmečio[38]. Šiuolaikinės mediacijos poreikį, akivaizdu, lėmė modernėjanti visuomenė bei sparti pasaulio plėtra. Alternatyvūs ginčo sprendimo būdai netiesiogiai formavosi per visuomenės poreikį siekiant efektyviausio ginčo sprendimo per kuo įvairesnius kriterijus (finansų suvaldymo, ginčo kilimo, prasmės turinio).

Mediacijos istoriniame vertinime reikalinga aptarti ir tarptautinių organizacijų poveikį bei praktinę sklaidą, netiesiogiai turėjusią įtakos ir Lietuvos atžvilgiu. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija (UNCITRAL) 2002 m. priėmė komercinio taikinimo įstatymą, Europos Komisija 2004 m. – alternatyvių ginčų sprendimą civilinėje ir komercinėje teisėje Žaliąją knygą ir Europos mediatorių elgesio kodeksą, Europos Sąjunga 2008 m. - direktyvą 2008/52/EC, o 2016 m. – visuotinę Europos Sąjungos užsienio ir saugumo politikos strategiją. Šie strateginiai dokumentai ir teisės aktai turėjo įdiegti, paskatinti ir suvienodinti privatinės ir komercinės mediacijos taikymą bendrijos šalyse, tačiau, kaip parodo paskutiniai moksliniai tyrimai, pagrindiniai strateginiai tikslai iki

[35] Villar ir Esplugues, *supra note*, 21: 5.
[36] *Ibid*, 12.
[37] Feliksas Petrauskas, „Alternatyvus ginčų, susijusių su vartotojų teisių apsauga, sprendimas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 57-58, https://talpykla.elaba.lt/elabafedora/objects/elaba:2130506/datastreams/MAIN/content
[38] Kaijus Ervasti, „Past, Present and Future of Mediation in Nordic Countries“, iš *Nordic Mediation Research*, Anna Nylund, Kaijus Ervasti, Lin Adrian (Springer: Cham, 2018), 225-245, https://doi.org/10.1007/978-3-319-73019-6_12

šiol dar nėra pasiekti[39]. 1998 m., 2001 m. ir 2002 m. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijomis dėl mediacijos taikymo konstatuota, jog tarptautinis teisinio reglamentavimo pagrindas jau egzistuoja, tačiau tarptautiniu mastu yra pasyviai vystomas ir reikalauja atnaujinimo, atsižvelgiant į sparčiai besikeičiančias visuomenės raidos ir verslo aplinkos aplinkybes, naujų, skaitmeninių ginčų tendencijas. Svarbu paminėti ir Europos Tarybos Europos teisingumo efektyvumo komisijos (Commission européenne pour l'efficacité de la justice – CEPEJ) reikšmingumą mediacijos plėtros fone. Ši komisija buvo įsteigta 2002 m. Europos Tarybos Ministrų komiteto iniciatyva. Komisija kuria aiškias (tikslias) priemones bei įrankius, kurie gerina bei plečia šalių teisinių sistemų kokybę bei efektyvumą. Vieni naujausių dokumentų – Europos mediacijos teisės aktų rengimo vadovas[40] (toliau – vadovas) (angl. – European Handbook for Mediation Lawmaking) bei Mediacijos mokymų programų rengimo ir stebėsenos gairės[41] (angl. – Guidelines on Designing and Monitoring Mediation Training Schemes) (toliau – gairės). Vadovas yra sukurtas šalių įstatymų leidžiamosios valdžios atstovams kaip paruoštukas siekiant identifikuoti šalių narių mediacijos taikymo skirtumus ir iš to palyginimi bei išvadų tobulinti jau galiojančius teisės aktus, reguliuojančius mediaciją ir su ja susijusius santykius. Anot vadovo, Lietuvoje tobulintina mediacijos pagrindinių statistikos duomenų rinkimo ir viešinimo tvarka bei organizavimas, užsienyje sudarytų (mediacijos) sutarčių pripažinimas, valstybės palaikymas organizuojant mokymus bei kitokį informavimą bei mediacijos sklaidą (įskaitant lengvatas, kurios skatintų naudotis medaicija). Gairėse aiškinama kaip turėtų būti apskaičiuojamas mediatorių skaičius šalyje, aprašomos mokymo programų subtilybės bei minimalius ir rekomenduojami reikalavimai mediatorių kvalifikacijai bei mokymams (kurie, tarp kitko, gana aukšti). Gairių atitikime Lietuva nėra pirmaujanti, kadangi trūksta akivaizdaus dėmesio mokymams bei kvalifikacinių reikalavimų užtikrinimui. Apie tai plačiau bus rašoma kitose šio rašto darbo skyriuose.

Apibendrinant, kaip matyti iš istorinių duomenų, mediacija kaip reiškinys nuo pirmųjų jos užuomazgų buvo suvokiamas ir plėtojamas kaip ginčo šalių edukacijos ir sąmoningumo ugdymas, kai ieškoma socialių ir konstruktyvių ginčo sprendimo būdų, kuomet ginčo šalys skatinamos ieškoti pačios taikaus ginčo sprendimo. Taigi, skiriamuoju šiuolaikinės mediacijos laikotarpio požymiu galima

[39] Julian Bergmann, Toni Haastrup, Arne Niemann ir Richard Whitman, „Introduction: The EU as International Mediator-Theoretical and Empirical Perspectives", *International Negotiation*, 23, 2 (2018): 157-176, https://brill.com/view/journals/iner/23/2/article-p157_1.xml?language=en

[40] 2019 m. birželio 13-14 d. Europos mediacijos teisės aktų rengimo vadovas (European Handbook for Mediation Lawmaking), žiūrėta 2021 m. kovo 19 d., https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/168094ef3c

[41] 2019 m. birželio 14 d. Mediacijos mokymo programų kūrimo ir stebėjimo gairės (Guidelines on Designing and Monitoring Mediation Training Schemes), žiūrėta 2021 m. kovo 19 d., https://rm.coe.int/cepej-2019-8-en-guidelines-mediation-training-schemes/168094ef3a

įvardyti naujų, kombinuotų teisminės ir privačios mediacijos formų plėtrą, teisinio reglamentavimo atsiradimą bei mokslininkų orientaciją į mediacijos proceso tikslų ir vietos šiuolaikinėje globalioje visuomenėje ir tradicinėje teisminėje sistemoje analizę.

1.2. Mediacijos tikslo samprata. Siauroji bei plačioji turinio forma

Šiuolaikinės rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančios organizacijos, visuomenės grupės ar atskiri individai nuolat susiduria su aibe kompleksinių iššūkių ir probleminių situacijų. Greta reikalinga spręsti ir tiesiogiai bei netiesiogiai kylančius klausimus dėl dinamiškų socialinio gyvenimo sąlygų, aktyvaus kasdienio tarpusavio komunikavimo ir sąveikavimo. Tokiame sudėtingame ir dinamiškame aplinkos kontekste vis labiau reikšmingas, tiek praktiniu, tiek moksliniu požiūriu tampa ne vien bendrųjų resursų, sistemų ir procesų valdymas, jų sinergija ar optimizavimas, bet ir žmogaus teisių, konfliktų sprendimo institutas, jo modernus suvokimas ir pritaikymas išvardytų reiškinių ir sąlygų atvejais. Taigi, alternatyvių sprendimo būdų taikymo praktika vis dažniau taikoma ir teisiniu aspektu, sugretinant skirtingus procesinius, turinio ir net technologinius (komunikacijos ir informacijos perdavimo) aspektus. Mediacija yra viena iš minėtųjų galimų alternatyvų ginčų sprendimui šiuolaikinėje visuomenėje, kuri sparčiai populiarėja Lietuvos bei pasaulio teisinėje sistemoje ir veikos praktikoje.

Mauro Cappelletti ir Bryant Garth rašė, jog šiuolaikinė visuomenė – sudėtinga, dinamiška su įvairiomis kintančiomis vertybėmis, alternatyviu ginčų sprendimo ir teisingumo įsivaizdavimu, kuri jų poreikius atitinkantį ginčo sprendimo įgyvendinamą įsivaizduoja kitaip negu tradiciniuose teismuose. Dėl tokio besiformuojančio visuomenės požiūrio JAV atsirado poreikis ieškoti naujų būdų ir priemonių kaip užtikrinti teisingą ir sklandų ginčų sprendimą kasdieniame piliečių gyvenime. Atsirado didelis supratimas apie būtinybę užtikrinti veiksmingą piliečių galimybę kreiptis ne tik į teismą kaip vienintelę priemonę siekiant ekonominės visuomenės plėtros ir socialinės taikos tvirtumo[42]. Mediacija atitiko visuomenės ginčo sprendimų poreikį bei keliamus ginčų sprendimo procesui tikslus, todėl pasaulyje ji sparčiai plinta.

Mediacijos kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo procedūros tikslo sąvoka paprastai aiškiai bei detaliai nebūna apibrėžta net ir tose šalyse, kuriose mediacija yra taikoma pakankamai senai.

[42] Bryant G. Garth ir Mauro Cappelletti, „Access to Justice: The newest wave in the worldwide movement to make rights effective", *Articles by Maurer faculty* (1978): 222-227, https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2140&context=facpub;The

Mediacija naudojama kaip instrumentas spręsti didelio skaičiaus bylų teismuose problemą taip mažinant valstybių kaštus, taip pat tai yra būdas įgalinti šalis ugdyti prisiimti atsakomybę už savo sprendimus, taip orientuojantis į ilgalaikį socialinį ugdymą ir santarvę.

Mediacijos pritaikymas yra labai platus. Šis ginčų sprendimo būdas naudojamas spręsti ne tik teisminius ginčus, bet ir neteisminius ginčus. Mediacija nėra siauro pritaikymo priemonė, kuri būtų specializuota išimtinai į tuos ginčus, kurių nesprendžia teismas. Tai yra alternatyvi teismui procedūra, kuri įgalina spręsti konfliktus labai plačiose kategorijose, įskaitant ir tas, kurios yra teisminio instituto prerogatyva, pavyzdžiui, jis pritaikomas darbo santykiuose (darbuotojo ir darbdavio), versle (tarp akcininkų ir verslo partnerių), medicinoje (ginčuose tarp gydytojo ir paciento), šeimos ginčuose (tarp sutuoktinių), paveldėjimo, vartojimo ginčų atvejais bei kitose teisės reguliuojamose (ir nereguliuojamose) šakose, įskaitant baudžiamąją. Be kita ko, dėl jau minėtos procedūros lankstumo aspekto, mediacija yra pritaikoma ir ten, kur nėra rimto teisinio santykio, bet yra tiesiog socialinis ryšys arba žmonių tarpusavio sąveikavimas. Mediacija ypatingai tinkama nedidelėse uždarose bendruomenėse, organizacijose, gali būti pritaikoma sprendžiant kaimynų (įvairios situacijos, susijusios su paprasčiausiais nesutarimais dėl automobilio statymo), organizacinius/profesinius (tarp administracijos ir profesinių sąjungų, tarp darbuotojų), giminių (dėl bendro pastato naudojimosi gyvenant viename name/patalpoje) ir kitus ginčus

Dažniausias mediacija yra įvardinama kaip struktūruotas[43], lankstus[44] procesas, kai nešališka trečioji šalis padeda ginčo šalims išspręsti konfliktus naudojant specializuotus bendravimo ir derybų metodus. Tai yra formalus, abstraktus, šios procedūros gylio ir idėjinio pamato neatspindintis apibrėžimas, o to rezultatas – skirtingas procedūros suvokimas tarp visų procedūrą taikančių šalių (įskaitant pačius mediatorius ir įstatymų leidėją).

F. Mathews-Giba išskiria, jog mediacijos tikslai gali būti analizuojami dviem lygmenimis. Kaip procedūros tikslą siauraja prasme šis autorius įvardina konkretaus (ieškovo iškelto) ginčo išsprendimą ir tai jis prilygina įprastam teismo ginčo sprendimui. Kaip procedūros tikslą plačiąja prasme autorius įvardina priešiškumo tarp šalių mažinimą arba eliminavimą, asmeninės neapykantos vienas kito atžvilgiu suvaldymą, ginčo šalių tarpusavio pagarbos atkūrimą. Anot autoriaus, mediacijos procesu turėtų būti sprendžiamas ir ugdomas žmonių moralinis ugdymas, vystymasis bei augimas,

[43] 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32008L0052

[44] Milašius, *supra note,* 5: 51-52.

skatinama meilė ginčo šaliai, empatija taip didinant teigiamą ryšį tarp visos žmonijos[45]. Taigi, galima vertinti, jog plačiąja prasme mediacijos tikslu turėtų būti išskiriama ir kuriama dvasinio tobulėjimo bei šalių santykių atkūrimo nauda.

Taip pat yra teigiama, jog mediacijos tikslais galėtų būti laikoma: jos veiksmingumas, maži kaštai bei operatyvumas; socialinė taika saugant ginčo šalių santykių tęstinumą; galimybė pačioms ginčo šalims operuoti galutinio susitarimo bei sprendimo kontrole; galimybė pasiekti sprendimą, atitinkantį tikruosius ginčo šalių interesus; tiesiog sumažinti teismų krūvį[46]. Autorius akivaizdžiai mediacijos procedūrą laiko kaip kompleksinį privalumų kupiną įrankį, kuriantį pridėtinę vertę ne tik ginčo šalims, bet ir valstybei (per sutaupymus).

Kitas autorius, Scott Williams, išskiria tris mediacijos tikslų kategorijas[47]. Anot autoriaus, visų pirmą, mediacija yra orientuota į ateities perspektyvą - ilgalaikių santykių tarp ginčo šalių ugdymą, mokymąsi bendradarbiauti ir iš esmės išmokti spręsti tarpusavio ginčus, kad ateityje žinoti ko vienas iš kito tikėtis ir taip siekti maksimalios sėkmės vykstant bet kokius santykius. Ginčo dalyviai, padedant trečiai nešališkai šaliai – mediatoriui, stengiasi ieškoti kompromisų ir tokiu taikiu būdų siekia ginčo išsprendimo. Konstatuotina, jog mediacijos procesu turi būti siekiama, kad šalys sutelktų dėmesį į ginčo našumo didinimą, kovotų su pagunda kaltinti kitą šalį ir stengtųsi ieškoti ginčo kilimo bei sprendimo sąlyčio taškų. Toks tarpusavio darbas sukelia ilgalaikę bendravimo perspektyvą ateityje, kuria pridėtinę vertę tiek pačioms šalims, tiek visuomenei, kadangi moko iš esmės ginčus konstruktyviai spręsti ir už konkretaus ginčo ribų - ateityje[48]. Autoriai šį procesą vaizdingai įvardina „derybų šokiu“.[49] Remianti išdėstytu, tampa akivaizdu, jog mediacijos tikslai yra pakankamai atitolę nuo teisinių tikslų, kuriais tiesiog siekiama atkurti teisingumą. Tai sudėtingas, daugialypis procesas, susijęs su šalių bendru darbu ieškant ginčo sprendimo sąlyčio taškų, kuriuos atradus, jie vienas kitą apdovanoja tvarių santykių išsaugojimu ateityje.

Antra, anot Scott Williant, mediacijos tikslai apima jau esamų santykių arba ginčo sprendimą. Mediacijos tikslas - atkurti konstruktyvų bendradarbiavimą tarp šalių. Neatsakyti, garsiai neįvardinti nuogąstavimai bei klausimai lemia šalių konfliktus (kurie gali būti iš pirmo žvilgsnio ir nepastebimi), užkardo normalų bendravimą, skatina tarpusavio apkalbėjimus ir kitas neigiamas emocijas. Ilgalaikę naudą vaizdingai būtų galima perteikti, pavyzdžiui, per akcininkų, kartu vystančių

[45] Mathews-Giba, *supra note*, 8.
[46] Milašius, *supra note,* 4: 46.
[47] Williams, *supra note,* 9.
[48] *Ibid*
[49] Kamenecka-Usova, *supra note,* 3: 19.

verslą, vaizdinį. Jeigu partneriai išsiaiškins tarpusavio tikrąsias reakcijas bei konflikto kilimo priežastis, didelė tikimybė, jog ateityje vienas kitą geriau suprasdami, galima tikėtis daug tvaresnio rezultato bendradarbiaujant ir organizuojant kasdienę veiklą[50]. Šis mediacijos tikslas atliepia žmonių nemokėjimą paprasčiausio bendrauti, kuris ilgalaikėje perspektyvoje sukuria ginčus, santykių tarp šalių destrukciją.

Trečias Scott Williams įvardinamas mediacijos tikslas yra tarpusavio harmonijos ir pasitikėjimo santykiais konstravimas. Mediacija gali padėti ginčo dalyviams įsijausti į vienas į kito situaciją, o geriau suprantant kitos šalies motyvus bei ketinimus, galima padidinti pasitikėjimą[51]. Dažnai įsivaizduojama, jog tie, su kuriais turime neigiamą santykį arba konfliktą, turi blogų ketinimų, nors taip ir nėra. Mediacija tuos nesusipratimus skatina šalis įvardinti, kad būtų atvirai matomas tikrasis vaizdas ir visos menamos bei įsivaizduojamos šalių prielaidos viena kitos atžvilgiu būtų paneigtos.

Apibendrinant mediacijos tikslo sąvoką, įvardintina, jog mediacijos tikslą pagal jos praktinį taikymo suvokimą ir aiškinimą galima išskirti į dvi kategorijas, tai yra, mediacijos tikslą siaurąja ir plačiąja prasmėmis. Siaurąja prasme mediacija galėtų būtų suprantama tiesiog kaip siekis formaliai išspręsti iškeltą problemą taip sutaupant resursus[52]. Tai labai dažnai viešumoje ir teisės aktuose matoma formuluotė, kuri iš esmės nusako tai, jog šis procesas orientuotas į pragmatinius ginčo išsprendimo tikslus – statistinį ginčo išsprendimą siekiant sutaupyti finansus atliekant formalų taikos atkūrimą. Plačiąja prasme mediacija yra kur kas daugiau. Tai procesas, kurio metu siekiama ne formalaus ginčo sprendimo, o ginčo šalių išlaisvinimo ir konstruktyvaus santykio atkūrimo, orientuojantis tiek į asmeninį tobulėjimą (edukavimą), tiek į gebėjimų formavimą siekiant socialinėje erdvėje išlaikyti ilgalaikius santykius bei jų tęstinumą.

Labai svarbus mediacijos tikslo plačiąją prasme pasiekimui yra tas faktas, jog mediacijos proceso būdu pačių šalių laisva valia sudaryti susitarimai turi didesnę tikimybę būti įvykdyti, palyginti su teismo sprendimais[53]. Tarpininkavimo susitarimai grindžiami šalių sprendimo autonomija, o ne trečiųjų šalių formaliu sprendimu, kurie dažnu atveju paremti formaliais teisės aktais, nesigilinant į realias šalių galimybes bei norus. Rezultate lieka mažiau tokių emocinių padarinių kaip pyktis, nuoskaudos vienas kito atžvilgiu. Tokiu būdu išsprendžiamas ne tik ginčas, bet ir didėja tikimybė konflikte dalyvavusių šalių socialinei taikai atkurti. Taip pat, šiame kontekste svarbu įvardinti, jog ne visi ginčai gali būti medijuojami. Reikalinga atriboti, jog yra dvi nemedijuotinų ginčų kategorijos,

[50] Williams, *supra note,* 9.
[51] *Ibid*
[52] Mathews-Giba, s*upra note,* 8: 1704.
[53] Steffek, *supra note,* 15.

pirma, tai iš įstatymų, išplaukiantys ribojimai, kurie iš esmės prieštarauja norminių teisės aktų teisėtumui, pavyzdžiui, baudžiamųjų bylų sprendimai[54], antra, tai iš mediacijos turinio išplaukiantys ribojimai. Tai, ar ginčas turi perspektyvą būti išspręstas mediacijos būdu ir, ar mediatorius šiam ginčui spręsti yra tinkamas, gali būti nuspręsta taikant etapų tinkamumo laiptelių metodą[55], kur į vieną jų atsakius neigiamai, vertinama, jog mediacijos pritaikomumas nėra tinkamas. Šis kontekstas yra svarbus vertinant tai, jog vien formalus mediacijos tikslo išsikėlimas nėra vienintelis kriterijus, kurį reikėtų aiškinti bei taikyti imperatyviai. Labai svarbus aspektas, kuris turėtų būti vertinamas bendrame mediacijos tikslų fone yra prielaidų ginčo mediacijai išskyrimas, kuris priklauso nuo "ginčo įvertinimo pagal objekto ypatumų", "ginčo įvertinimo pagal šalių ypatumus", "mediatoriaus tinkamumo spręsti ginčą įvertinimas".

Nors mediacijos tikslo sampratos tikslus išdėstymas bei jo atitikimas pamatinėms mediacijos idėjoms yra kritiškai svarbus formuojant mediacijos sistemą, tačiau vertinant lokaliai, reikalinga atsižvelgti į kiekvieną individualų atvejį, įsigilinti į kiekvieno spręstino ginčo mediacijos tikslą bei parinkti tinkamą strategiją, jeigu ginčas iš esmės yra medijuojamas. Tai, kad mediacija turėtų būti taikoma plačiąja prasme, dėsto ir Isak Svennson bei Peter Wallensteen, nurodydami, jog tarpininkavimo rezultatai neturėtų būti vertinami tik pagal jų galutinius privalomus susitarimus. Pagalba šalims tiesiog padėti suprasti vienas kitą ir taip pasėti prielaidą ilgalaikių santykių tarp šalių tęstinumui gali būti tokia pat svarbi, kaip ir visapusiškas taikos susitarimas. Tai reiškia, jog tam, kad mediacijos procesas būtų sėkmingas net nėra būtinas taikos sutarties sudarymas. Ir, nors iš pirmo žvilgsnio tai gali pasirodyti nesėkme, tačiau ne būtinai taip yra. Pats procesas gali būti pergalė priešiškose situacijose, o tai savaime daug ką atskleidžia apie pačią mediaciją bei jos tikslų iškristalizavimo reikšmingumą. Susitarimo pasiekimas paprastai yra laikoma mediacijos sėkme, tačiau sunku įvertinti jų trumpalaikę ir ilgalaikę vertę[56]. Taigi, kiekybinis vertinimas (kiek sudaryta taikos sutarčių) kaip procedūros sėkmės vertinimo matas mediacijoje neturi prasmės, kadangi šio įrankio tikslai yra daug platesni. Mediacija siekiama daug neapčiuopiamų tikslų, todėl protingas sėkmės vertinimo matu galėtų būti laikomi kokybiniai rodikliai (išsikalbėjus, padidėjusi galimybė šalims ateityje atkurti santykius, gauti papildomos informacijos dėl ginčo aplinkybių pervertinimo ir pan.).

Mediacijos plačiąja prasme ilgalaikės naudos ir santykių pritaikomumas puikiai iliustruojamas mokyklos ginčuose, kur nėra taip paprasta pakeisti kasdienę aplinką, ir, dėl savo

[54] „Nutarimas "Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo"", LRS, žiūrėta 2021 sausio 18 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1de59bf05d7211e5beff92bd32ec99a1?jfwid=-wsolh4nv8
[55] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 8.
[56] Svensson ir Wallensteen, *supra note*, 10.

aplinkos mediacijos taikymas aiškiai įrodo, jog jis atlieka stiprią socialinę funkciją trumpuoju, vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu. Pasak Vian-Orta, mediacijos taikymas mokyklose padeda puikiai kategorizuoti ir atriboti sukuriamos naudos lygius: trumpalaikis jos vaidmuo yra prisidėti konkretaus konflikto išsprendimui, vidutinės trukmės laikotarpiu mediacijos procesas yra susijęs su jos indėliu įgyjant ir ugdant derybinius įgūdžius, ir ilgainiui tarpininkavimas gali būti socialinių pokyčių pagrindas[57]. Taip pat dar jauname amžiuje šalys yra edukuojamos, mokomos prisiimti atsakomybę už savo sprendimus. Šis pavyzdys puikiai iliustruoja mediacijos, taikytinos plačiąja prasme, sukuriamus socialinius privalumus bei naudą prieš formalaus teisingumo vykdymą. Taip pat yra atspindima plataus ginčų kategorijų aprėptis, kadangi mokyklinių ginčų atveju, pavyzdžiui, patyčios ir kitokio pobūdžio smulkus paauglių chuliganizmas, dažnu atveju, netgi neturi ryškios bei apčiuopiamos nusikaltimo sudėties, todėl teisiniai ginčai yra neįmanomi.

Taigi, mediacija kaip terminas ir reiškinys mokslinių teisės tyrimų bei praktinio taikymo kontekste yra vis plačiau analizuojama bei taikoma kaip alternatyvi civilinių ginčų spendimo forma, kuri tenkina kompleksinius šiuolaikinės visuomenės narių, jų grupių ar organizacijų teisinių ginčų sureguliavimo poreikius. Tikimasi vis didesnio šio būdo praktinio plitimo Lietuvoje ypač argumentuojant pamatinėmis mediacijos vertybėmis bei taikymo tikslais - ginčo šalių ilgalaikių ir tvarių santykių atkūrimo, galimų ateities ginčų ar konfliktinių situacijų minimizavimo bei teisinės edukacijos sklaidos[58]. Lygiagrečiai, akcentuojant savanorišką dalyvių įsitraukimą, tikimasi tokio proceso dalyvių asmeninio augimo ir teisinio sąmoningumo didėjimo. Svarbiu argumentu laikomas ir mažiau ideologinis, bet praktiškai reikšmingas tikslas ir galimybė per mediacijos proceso lankstumą ir greitį sumažinti valstybės teisminės sistemos apkrovimą ir finansinių kaštų lygį[59]. Mediacija gali suteikti ilgalaikį apčiuopiamą rezultatą bendrame visuomenės vystymosi ir ekonominiame fone.

Apibendrinant, tinkamas, pamatinę mediacijos tikslo sąvoką (plačiąją prasmę) atspindintis įvardinimas ir sisteminis pritaikomumas valstybės teisinėje bazėje yra svarbus ne tik dėl ginčo šalių prevencinio švietimo apie procedūrą, bet ir sisteminiu požiūriu, žvelgiant iš ilgalaikio mediacijos taikymo perspektyvų Lietuvoje. Formuojant mediacijos tikslus Lietuvoje, reikėtų atsižvelgti į dar prieš Kristų Kinijoje bei Japonijoje vyravusi konfucionalizmo mokymų sistemą, kuri

---

[57] María-Isabel Viana-Orta, „Aims or purposes of school mediation in Spain“, *New approaches in educational research* Vol. 2. No. 1. (2013): 33, https://web.a.ebscohost.com%2fehost%2fpdfviewer%2fpdfviewer%3fvid%3d7%26sid%3d783e225c-6d15-4e8c-88ef-ad3e50158b36%2540sessionmgr4007

[58] Ugnius Trumpulis, „Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje“, *Jurisprudencija* 19, 4 (2012): 1423 – 1437, https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/11-Teorin-s-ir-praktin-s-mediacijos-taikymo-prielaidos-sprend-iant-administracinius-gin-us-Lietuvoje.pdf

[59] Steffek, *supra note,* 15.

buvo orientuota į visuomenės darną bei taikos kūrimą. Tai yra puikus pavyzdys, vertinant, kiek mažai ginčų šiose šalyse yra sprendžiama teisme. Pavyzdžiui, Kinijoje, kurioje 2015 m. gyveno 1,371 milijardų žmonių[60], teismo būdu buvo spręsta apie 20 milijonų bylų[61] (tuo tarpu, Lietuvoje, palyginimui, 2015 m. gyveno beveik 2 mln. žmonių[62], o bylų skaičius viršijo 330 tūkst.[63]). Tokie geri rezultatai buvo pasiekti dėl to, kad, pasak Konfucijaus, piliečiai neturėtų kreiptis į teismus spręsti ginčus, o vietoje to turėtų kreiptis į trečiąjį nepriklausomą asmenį, kuris padėtų tinkamai formuoti ir teisinga kryptimi nukreipti ginčo tikslą, kadangi įgudusios, nešališkos šalies dalyvavimas bei tinkamas šalių nukreipimas turi teigiamos įtakos ilgalaikiam visuomenės santykiui ir požiūriui į ginčą. Svarbu suprasti, jog mediatoriai ir ginčo šalys, nors jos ir yra galutinis bei pagrindinis mediacijos proceso resursas ir naudos gavėjas, visgi, yra įtakojami to, kaip valstybė pristato, formuoja bei aiškina mediaciją. Nuo strateginės krypties ir tikslaus veiksmų plano nustatymo priklauso, kaip šalys taikys mediaciją, kokią mediacijos tikslų sąvoką pasirinks plėtoti – plačiąją ar siaurąją. Nesant sukurto tinkamo pamato, t.y. šiuolaikinėje teisinėje valstybėje kryptingai bei aiškiai formuojamos įstatymų leidybos tiek mediatorių rengimo, tiek teisminės ir neteisminės mediacijos taikymo srityse yra rizika nepasiekti norimų makro socialinių tikslų ir investavus milžiniškus resursus į chaosą negauti reikiamo, didžiausią pridėtinę vertę visuomenei galėsiančio sukurti, rezultato. Leila Love teigimu, „Pastangos greičiausiai bus sėkmingos, kai tikslas bus aiškus, paprastas ir neprieštaraus kitiems tikslams“[64], todėl žvelgiant sisteminiu požiūriu, siekiant eliminuoti chaosą ir neapibrėžtumą, reikalinga aiškiai nustatyti mediacijos plėtojimo kryptį, tikslus bei juos siekti tobulinti.

1.3. Mediatoriaus funkcija ir reikšmė taikant pamatinius mediacijos tikslus

Mediacija padeda ginčo šalims suprasti vienas kitą[65], tačiau paprastai tai pasiekiama tik trečiosios šalies – mediatoriaus dėka. Paprastai mediacija nuo kitų alternatyvių ginčų sprendimų

[60] „Urban population – China“, The World Bank, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL?locations=CN
[61] „The Work of China’s Courts 2015“, 12, SPC, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., http://english.court.gov.cn/pdf/TheWorkofChina'sCourts2015.pdf
[62] „Urban population – Lithuania“, The World Bank, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL?locations=LT
[63] „Teismų veiklos apžvalga, 2015“, Nacionalinė teismų administracija, žiūrėta 2021 m. kovo 19 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2016/03/teismu_ataskaita_2015_su-turiniu_sumazinta.pdf
[64] Lela P. Love, „ The Top Ten Reasons Why Mediators Should Not Evaluate “, *Florida State University Law Review* 24, 4 (1997): 939, https://ir.law.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1448&context=lr
[65] Garret Brouwer, „The Go-Between: Jan Eliasson and the Styles of Mediation“, *Arbitration Law Review 3*, 37 (2011): 466, https://elibrary.law.psu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1189&context=arbitrationlawreview

išsiskiria tuo, jog procese dalyvauja trečia šalis – mediatorius. Doktrinoje mediatorius yra apibrėžiamas kaip trečioji šalis, kuri yra nešališka, šalių konfidencialumą užtikrinanti šalis, kuri padeda ginčo šalims spręsti ginčą[66]. Tačiau toks paplitęs mediatoriaus sampratos ir savybių aiškinimas pernelyg atitolęs nuo pamatinės mediacijos tikslo idėjos ir neleidžia susidaryti tinkamo įspūdžio tiek patiems mediatoriams, kurie taiko šį procesą praktikoje, dėl jų atliekamos funkcijos, tiek šalims, kurioms toks aiškinimas neteisingai komunikuoja apie pačią mediacijos procedūrą bei tikruosius jos tikslus. To rezultatas sukelia neigiamus padarinius, kai šalys ateina į procedūrą, prieš tai preliminariai ja pasidomėjusios, su vienokiais lūkesčiais ir to negauna arba jau iš anksto netinkamai supranta procedūros tikslą, o mediatorius supranta bei taiko mediaciją iš esmės neteisingai. Tokia nepakankamai aiški, ne į pamatinius mediacijos tikslus (plačiąja prasme) orientuota mediatoriaus samprata, ypač aktyviai Lietuvoje besiformuojančio ir taikomo instituto fone, akivaizdžiai sukelia realią grėsmę šiai procedūrai pavirsti į trumpalaikius rezultatus orientuotą procesą, tiesiog formaliai sprendžiantį ginčus ir sausai trumpalaikėje perspektyvoje taupančią valstybės pinigus bei mažinančią teismų krūvius.

Mediacija yra sudėtingas ir ypatingo lankstumo bei mediatoriaus žinių, siekiant pasiekti rezultatą, procesas, turintis daug niuansų, kas lemia, jog mediacijos metu pasiekto rezultato teigiamumą arba neigiamumą nėra lengva įvertinti[67]. Toks aiškinimas leidžia daryti prielaidą, jog įstatymų leidėjas turėtų būti pakankamai kompetentingas vertinti mediaciją kaip institutą, ir, priimant sprendimus turėti aiškų ir gilų ekspertinį suvokimą apie šią procedūrą bei formuotų vieningą, pamatiniais mediacijos tikslais, plačiąja prasme, paremtą kryptingą valstybės politiką. Nesant vieningo ir aiškaus mediacijos tikslo išaiškinimo, mediatoriai neturi tinkamo pamato mediaciją suprasti bei išaiškinti ginčo šalims tinkamai, o tai savaime blokuoja žingsnį į kitą mediatoriaus tobulėjimo etapą – asmeninių savybių tobulinimą, gebėjimą suprasti ir varijuoti skirtingais mediacijos modeliais, kiekvienai šaliai kelti iš esmės ginčo pobūdį labiausiai tinkamus ginčo sprendimo metodus bei gebėti operuoti skirtingomis ginčo šalių savarankiškos sprendimo paieškos kryptimis.

Mediatorius turėtų būti tarsi katalizatorius tarp šalių, kuris ginčo procese užtikrina saugumo jausmą tarp šalių bei netiesiogiai skatina ir nukreipia šalis savarankiško bendradarbiavimo, kompromiso ieškojimo keliu. Mediatoriaus rezultato siekimas paprastai turi apimti tokius tikslus kaip šalių bendravimo tobulinimas ir gerinimas, ryšių kanalų palaikymas tarp jų, krizės palengvinimas ir elementų bei įrankių, kurie galėtų būti panaudoti galutiniam susitarimui, paieškos[68]. Mediatoriaus

[66] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 8: 19-22.
[67] Svensson, *supra note*, 10: 48.
[68] Saniša Vuković, „Three degrees of Success in International Mediation“, *Millennium* 42(3) (2014): 966-976, https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0305829814536945?journalCode=mila#articleCitationDownloadContainer

pasiektas proceso sėkmės laipsnis siaurąją prasme matuojamas pagal gebėjimą ginčo šalis įtraukti į tarpusavio dialogą, pasiekti oficialų susitarimą ir užtikrinti šio susitarimo legitymumą, plačiąja – pagal tai, kaip stipriai buvo prisidėta ne prie formalaus taikos susitarimo (kuris gali būti ir nesudarytas), o prie šalių tarpusavio patobulėjimo suvokiant vienas kitą ir taip sukuriant intenciją dėl ilgalaikių santykių tvarumo[69]. Mediatoriaus, siekdamas mediacijos tikslų plačiąja prasme, savo derybinių žinių pagalba, atlieka bendradarbiavimo skatinimą (mediacijos atitiktis – skatinamasis stilius). Jo tikslas padėti šalims atsiriboti nuo savo pozicijų, derybų keliu skatinti įsijausti šalis atitrūkti nuo teisinio formalaus vertinimo, koncentruotis į vertybes, minkštinti šalių kalbėjimo toną, įtraukti šalis į aktyvią diskusiją, performuluoti šalių mintis į tokias, kad jos taptų minkštesnės, aiškesnės, svarstytinos, tačiau, jokiu būdu, neapsiimti vertintojo pozicijos ir nepriiminėti sprendimų, o tik padėti šalims įgarsinti problemas ir galimas jų sprendimo alternatyvas[70]. Mediatoriaus siekis nesiimti vertinti atitinka plačiuosius mediacijos tikslus, todėl ir turėtų būtų laikomasi šios procedūrinės etikos, užimant aktyvaus klausytojo poziciją, neprimetant savo sprendimų, o naudojant apibendrinimo, perfrazavimo ir neutralizavimo įrankius, kurie atitolina mediatorių nuo vertinimo.

Taigi, paprastai mediatorius palengvina bendravimą. Siekiant plačiųjų mediacijos tikslų, mediatorius skatina supratimą, sutelkia šalis į jų interesus ir ieško kūrybinės problemos sprendimo, kad šalys galėtų susitarti pačios, o ne primeta galimus ginčo sprendimus. Į pamatinius mediacijos tikslus orientuotas mediatorius skatina ginčo šalis abejoti viena kitos prielaidomis, persvarstyti savo pozicijas ir klausytis vienas kito matymo bei suvokimo perspektyvų, istorijų ir argumentų[71]. Nuo mediatoriaus naudojamų metodų bei gebėjimo suprasti situaciją bei parinkti jos sprendimui tinkamus įrankius, tiesiogiai priklauso ar šalims pavyks ginčą išspręsti taikiai ar ne.

Tam, kad pasiekti aukščiau aprašytą lygį ir gebėti mediaciją taikyti maksimaliai naudingai ginčo šalims, reikalinga tinkamai bei kryptingai konstruoti mediatorių edukaciją bei mokymą. Nenutrūkstamas mokymasis ir tobulėjimas turėtų būti neatskiriama mediacijos kokybės bei tinkamos plėtros dalis. Darbas komandoje gali suteikti tarpininkams galimybę išmokti naujų įgūdžių ir leisti jais naudotis formuojant papildomų naujų įgūdžių rinkinius, siekiant pagerinti mediatoriaus darbo kokybę[72], todėl tarpininkai visada turėtų įvertinti ir mokytis vienas iš kito. Mediatoriai privalo visada gilinti žinias, mokytis, kelti kvalifikaciją, įgyti įgūdžius per praktinius užsiėmimus (tam galima naudoti

[69] Svensson, *op. cit*
[70] Milašius, *supra note,* 4: 55.
[71] Love, *supra note*, 46.
[72] Svensson ir Wallensteen, *supra note,* 10.

ko-mediaciją, rengti inscenizacijas). Apie kvalifikacijos svarbą ir reikšmę mediacijos fone plačiau nagrinėjama šio rašto darbo antrame skyriuje.

Apibendrinant, mediatoriaus reikšmė sprendžiant šalių tarpusavio ginčus yra esminė. Konfidencialumą, nepriklausomumą, neutralumą prioretizuojančio, tinkamą visapusį išsilavinimą bei išskirtines teisines bei psichologines kompetencijas turinčio trečiojo asmens dalyvavimas procese yra pagrindinis kriterijus, skiriantis šį ginčo sprendimo būdą nuo alternatyvių ginčo sprendimo būdų. Su tinkamu dėmesiu ir pastangomis įgyvendinta mediacijos procedūra laikoma sėkminga ne tik tuo atveju, jei šalys pasiekia oficialų susitarimą, bet ir tada, kai įvyksta šalių santykių paliaubos, pasiekiamas dalinis ar net visiškas susitarimas. Be kita ko, pažymima, jog tinkamai formuojami mediacijos, kaip procedūros, tikslai turi tiesioginę įtaką ginčo procese dalyvaujančioms šalims, todėl įstatymų leidybos mastu formuojamas pamatinių mediacijos principų taikymas tiesiogiai lemia kokį ilgalaikį rezultatą sukursime – finansinį sutaupymą orientuojantis tiesiog į ekonominį aspektą ar perspektyvią ateitį formuojant žmonių gerovę.

2. PAMATINIŲ MEDIACIJOS TIKSLŲ NUSTATYMO PROBLEMATIKA LIETUVOJE

Remiantis mediacijos ištakomis, vadovaujantis ankstesnėje darbo dalyje išdėstyta mediacijos tikslo samprata, atlikus mediatoriaus vaidmens reikšmingumo analizę, reikalinga įvertinti Lietuvoje esamos situacijos probleminių aspektų, taikant mediacijos tikslus, vertinimą.

2.1. Mediacijos formavimasis Lietuvoje

Silvia Barona Vilar teigia, jog šiuolaikinėje visuomenėje sparčiai auga poreikis kokybiškų ginčo sprendimų būdų. Daroma prielaida, jog modernus šiuolaikinių žmonių gyvenimas ir kylančių ginčų įvairiapusiškumas sukelia sudėtingas ginčo turiniu problemas, kurios dažnai reikalauja ne tik teisiškai formalaus, bet daugialypio sprendimo, o tradicinė teismų sistema, panašu, šio poreikio užpildyti nebegali. Sparčiai modernėjanti bei kintanti visuomenė netiesiogiai daro spaudimą tradiciniams teismams. Į tai reaguodami JAV teismai imasi kurti įrankius ir ieškoti būtų kaip vykdyti teisingumą pagal naujai besiformuojantį visuomenės poreikį sprendžiant konfliktus[73]. Juk teisės pamatas ir yra piliečiams priimtinų poreikių visuma, nustatanti bei užtikrinanti visuomenės požiūrį į tarpusavio santykius, todėl ji turi būti dinamiška bei prisitaikyti prie žmonių. Tuo tarpu Lietuvoje nepakankamas visuomenės poreikis arba netinkamas tikslų komunikavimas lemia vangų mediacijos naudojimą. Lietuvos 2019 m. teismų veiklos rezultatai taikant teisminę mediaciją nedemonstruoja ženklaus visuomenės susidomėjimo procesu[74]:

- 2019 m. buvo baigti 433 teisminės mediacijos procesai, kuriuose pasirašytos 248 taikos sutarčių. Taigi beveik pusėje tokių procesų (47 proc.) pavyko įgyvendinti vieną iš pagrindinių teisminės mediacijos tikslų – taikos tarp šalių susitarimo sudarymą. Panašus santykis yra nuo 2016 m.
- 2019 m. Lietuvos apylinkių, apygardų (I instancijos) ir apygardų administraciniuose teismuose buvo gautos 247 892 bylos. Taigi, tik šiek tiek daugiau nei 0,1 proc. nuo visų teisminių ginčų buvo išspręsti taikant savanoriškos teisminės mediacijos modelį.

Tuo tarpu, remiantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2019 m. veiklos ataskaita tikimasi, jog 2021 m. vien teisminės mediacijos procesų skaičius pasieks 6000[75]. To

[73] Villar ir Esplugues, *supra note,* 21: 4.
[74] „Veiklos rezultatai 2019“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2021 m. sausio 5 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf.
[75] „2019 metų veiklos ataskaita“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2020 m. gruodžio 20 d., 26, https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/TM%202019%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf

priežastimi yra nurodomas naujas teisinis reguliavimas ženkliai, kuris padidins mediacijos procesų skaičių, paskatins daugiau asmenų naudotis mediacijos paslaugomis ir spręsti ginčus taikiai. Tačiau esama statistika ir planuojamas mediacijos procesų augimas sunkiai įsivaizduojamas ir pagrindžiamas objektyviais kriterijais, o tai galimai reiškia, jog valstybės tikslas sumažinti teismų darbo krūvį, taupyti privačių asmenų, valstybės biudžeto lėšas, skiriamas ginčų sprendimui teisme yra laikomas gana aukštu prioritetu.

Taigi, nors mediacijos procesas nėra naujiena nei pasaulyje, nei Lietuvoje, šis taikaus ginčų sprendimo būdas labai lėtai skinasi kelią į platų naudojimą, todėl reikalinga nagrinėti ir identifikuoti galimas to priežastis formavimosi raidoje.

Įvairios pavienės mediacijos iniciatyvos Lietuvos praktikoje atsirado nuo 1993 m., kai buvo įsteigtos konfliktų prevencijos asociacija bei Lietuvos konfliktų prevencijos centras, kuriais buvo siekiama keisti bei plėsto taikaus konfliktų sprendimo būdą Lietuvoje[76], po to nejurisdikcinis ginčų sprendimų būdas buvo pradėtas diegti ir universitetų programose. Pirmoji mediacijos institucionalizavimo iniciatyva Lietuvoje fiksuojama 2005 m. – teisminės mediacijos projektas – pavyzdinis pilotinis projektas, su tvariu siekiu civiliniame procese šalims padėti pasiekti atkurti ne tik teisingumą, bet ir tarpasmeninę taiką. Be kita ko, žinoma, norėta pradėti formuoti pamatą atkuriamojo teisingumo atsiradimui bei raidai Lietuvoje, suprasti Lietuvos visuomenės reakciją dėl šio instituto taikymo, padedant jiems greičiau bei veiksmingiau nagrinėti ginčo procesą. Jau tada mediacija buvo pristatoma kaip panacėja mažinti teismų darbo krūvius, labai rezervuotai komunikuojant apie tikruosius šiuo institutu galimus pasiekti tikslus (plačiąja prasme), be konkrečiai išreikšto siekio žmonėms parodyti būdą į konfliktus žvelgti kitaip, ugdant suvokimą, kad ginčai gali būti sprendžiami ne tik teisminiu būdu, bet ir konstruktyvaus pokalbio metu.

Kitas ryškios pažangos etapas buvo 2008 m. priimtas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Šis teisės norminis aktas buvo orientuotas į bendrą praktinio panaudojimo, instituto vystymosi, perspektyvų bei mediacijos taikymo civiliniuose ginčuose aprašymą. Įstatymas priimtas įgyvendinant Europos parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/52/EB[77], kuri pati neįvardina mediacijos tikslo sampratos, o, priešingai, galimai skatina mediacijos supratimą bei taikymą siaurąja prasme. Tai ryškiai atspindi dokumento teksto citata “mediacija gali būti ekonomiškai efektyvus ir greitas neteisminis ginčų sprendimo būdas … naudojant šalių poreikiams

[76] Milašius, *supra note,* 4: 50-51.
[77] 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, žiūrėta 2021 m. sausio 7 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32008L0052

pritaikytus procesus". 2008 m. priimtame Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatyme nėra jokių intencijų į mediacijos tikslo sąvokos apibrėžimą arba jis įstatyme dėstomas ypatingai siaurai, akcentuojant taikų susitarimą tarp šalių ir kelis pagrindinius mediacijos veikimo bei taikymo principus. Jame įvardinama ginčo šalių galimybė naudotis mediacija iki kreipiantis į teismą. Po 10 metų pertraukos, 2017 m., šis įstatymas pervadintas į Mediacijos įstatymą[78] (toliau – Įstatymas) ir išdėstytas nauja redakcija. Svarus impulsas visame mediacijos plėtros institute buvo 2015 m. mediacijos Lietuvoje plėtros koncepcija[79], tačiau ir šis dokumentas nėra nukreiptas į platųjį mediacijos tikslo aprašymą, kuris atspindėtų pamatinę mediacijos idėją – galimybę šalims pačioms spręsti ginčus ir orientuotis į priimtų sprendimų atsakomybę. Dokumente, vėlgi, dominuoja siaurieji mediacijos tikslai: "kaip perspektyvi, nebrangi ir spartesnė teisingumo vykdymo alternatyva", "kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių", "būtų sutaupomos lėšos, skirtos ikiteisminiams tyrimams atlikti[80]". Tai byloja, jog arba Lietuva kaip plėtros kryptį sąmoningai priėmė mediacijos sąvoką siaurąja prasme (abejonių šia idėja kelia tai, kaip teisės aktuose yra aiškinama teisminės mediacijos paskirtis (apie tai kitame rašto darbo skyriuje)) bei judama užtikrintai tokia plėtros kryptimi, arba įstatymų leidžiamoji valdžia priimdama mediaciją reguliuojančius teisės aktus neturėjo aiškios vizijos dėl šio instituto plėtros ir sureguliavo šį procesą paviršutiniškai, nes jį ir suvokė ne plačiąja prasme.

Lietuvos įstatymų leidžiamoji valdžia, reaguodama į lėtą mediacijos vystymosi progresą bei suvokdama mediacijos kaip instituto taikymo formaliuosius privalumus, nuo 2020 m. sausio 1 d. įvedė privalomą šeimos mediaciją, o 2021 m. sausio 1 d., įsigalioję mediacijos įstatymo pakeitimai įtvirtino galimybę tiek teisminiu, tiek neteisminiu keliu spręsti ir administracinius ginčus. Tokiu būdu įstatymų leidėjas siekia skatinti taikų ginčų sprendimą, mažinti teismų darbo krūvį, taupyti privačių asmenų, valstybės biudžeto lėšas, skiriamas ginčų sprendimui teisme[81]. Tai reiškia, jog visuomenė bus aktyviau supažindinama su mediacijos procesu, ir, galimai apie tokią procedūrą sužinoję pirmą kartą, formuosis atitinkamą nuomonę bei rezultate, per procesą praktiškai patiriančias šalis, keisis visas mediacijos kaip procedūros suvokimas Lietuvoje. Viešojoje erdvėje ganai aiškiai transliuojama žinutė,

[78] „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas"", LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr.

[79] „Nutarimas "Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo"", LRS, žiūrėta 2021 sausio 18 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1de59bf05d7211e5beff92bd32ec99a1?jfwid=-wsolh4nv8

[80] „2015 m. rugsėjo 17 d. Nr. 1R-268 nutarimas „Dėl Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo"", Lietuvos Respublikos teisingumo ministras, žiūrėta 2021 m. vasario 1 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1de59bf05d7211e5beff92bd32ec99a1?jfwid=-wsolh4nv8.

[81] Rimas Rudaitis, „Administracinius ginčus bus galima spręsti ir mediacijos būdu", LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 7 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35435&p_k=1&p_t=271514

jog mediacija - šalių galimybė greitai išspręsti ginčus, o valstybinės institucijos, paprastai, procedūrą pristato absoliučiai per formaliąją pusę, dažniausiai net nenurodant esminių mediacijos principų, todėl tiek ginčo šalys, tiek mediatoriai į procedūrą, galimai, patenka net nežinodami ko tikėtis.[82] Kadangi mediacijos procesu turi būti užtikrinami esminiai principai: savanoriškumas, mediatoriaus profesionalumas, nešališkumas, konfidencialumas, proceso efektyvumas, lankstumas, operatyvumas, sąžiningumas, šalių lygiateisiškumas, bendradarbiavimas, orientacija į savarankišką ginčo problemų sprendimą ir asmeninį tobulėjimą sprendžiant ginčus, kyla pagrįstų abejonių ar mediacijos tikslai Lietuvoje yra suprantami ir plėtojami tinkamai. Valstybės leidžiamosios valdžios siekis integruoti teisminę ir neteisminę mediaciją neakcentuojant pamatinių mediacijos principų leidžia suponuoti mintį, jog sprendžiant valstybės teismų sąnaudų problemą yra paminami pamatiniai mediacijos tikslai ir yra orientuojamasi ne į pastangas eliminuoti Lietuvos požiūrį į ginčus bei keisti žmonių mąstymą apie konfliktą (t.y. į priežastį), o į didžiulio teismo krūvio problemos sprendimą (t.y. į padarinius).

Privalomos mediacijos formalumą atsispindi ir tai, jog valstybė nėra numačiusi arba neskatina konkretaus komunikavimo organizavimo, orientuoto į visuomenės, ginčo šalių bendrojo pobūdžio informavimą. 2021 m. kovo 27 d. duomenimis, vienas iš esminių mediacijos valdymo subjektų – VGTPT, kurių viena iš funkcijų yra Lietuvos Respublikos teisingumo ministro nustatyta tvarka sudaryti sutartis su mediatoriais dėl privalomosios mediacijos paslaugų teikimo, kontroliuoti, kaip vykdomos šios sutartys[83], nepateikia jokios informacijos, kuri būtų sudaryta privalomos mediacijos subjektui – ginčo šaliai. Teisingumo ministerijos tinklalapyje[84], kuriame yra atskira skiltis, skirta mediacijai, procedūra aprašoma deklaratyviai, iš kurios neįmanoma suprasti nei procedūros tikslų, nei naudos. Neteisminė mediacija, be paties mediacijos įstatymo, nėra detaliai aiškinama nei vieno mediacijos valdymo subjekto (kaip jie suprantami pagal mediacijos įstatymo 3 str.). Nėra aprašoma ne tik mediacija, kuri būtų naudinga kliento požiūriu, bet ir mediatorius bei jo svarba ir funkcija mediacijos procedūroje. Tokia esama situacija reiškia, jog besiformuojant privalomos mediacijos institutui, siekiant augančio sudalyvavusių mediacijoje žmonių skaičiaus bei procedūros taikymo sėkmės, nėra užtikrinamas pakankamas visuomenės informavimas. Iš 6789 prašymų taikyti privalomą šeimos mediaciją tik 2751 atvejais mediatorius buvo paskirtas. Tuo remiantis galima daryti

[82] „Privalomoji mediacija“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2021 m. vasario 1 d., https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiliniu-gincu-taikinamasis-tarpininkavimas-mediacija/privalomoji-mediacija
[83] „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas““, *supra note*, 78.
[84] „Mediacija“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/mediacija

prielaidą, jog menkas ginčo šalių noras dalyvauti mediacijoje turi tiesioginį ryšį, jog informacija oficialiuose šaltiniuose tiesiog nėra pateikiama.

Apibendrinant, mediacija Lietuvoje prasidėjo nuo galimybės/siūlymo ginčo šalims pasinaudoti teismine mediacija, o šiandien tokia paslauga galima pasinaudoti visose administracinėse bei civilinėse bylose, kuriose dėl ginčo pobūdžio iš esmės gali būti sudaryta taikos sutartis. Be kita ko, yra įtvirtinta tai, jog tam tikrų ginčų kategorijose priešteisminis mediacijos taikymas yra privalomas. Trūkumas yra tas, jog Lietuva veda mediacijos tikslų kryptį siaurąja prasme, nepakankamai suteikia visuomenei informacijos apie mediacijos pamatinius tikslus, kurių yra įmanoma pasiekti šia procedūra, dėl ko reikalinga iš esmės peržiūrėti mediacijos koncepciją, pervertinti norminį mediacijos reglamentavimą.

2.2. Norminio reglamentavimo Lietuvoje problematika mediacijos tikslų vertinimo aspektu

Įsigaliojus privalomai mediacijai šeimos ginčuose, sparčiai ją plečiant ir populiarinant įvairiose ginčų kategorijose, daug žmonių yra priversti susipažinti su mediacija bei galimai suvokti šį institutą kaip realią alternatyvią galimybę spręsti savo ginčus, įsitikinant, kad šis procesas turi privalumų prieš tradicinius teismus.

Mediacijos ir jos tikslų sampratos išdėstymas teisės aktuose, vertinant plačiuoju požiūriu, yra svarbus, nes ši procedūra turi panašumų su kitais alternatyviais ginčų sprendimų būdais, todėl tai reikalinga padaryti siekiant ją tinkamai atriboti. Vertinant siauruoju požiūriu, mediacija yra lanksti procedūra ir jos praktinis taikymas yra labai įvairus vertinant tiek kultūrinį, tiek ekonominį, tiek teisinį, tiek valstybinį, tiek socialinį kontekstus. Todėl aiškios krypties nustatymas yra reikšmingas praktiniu požiūriu, nes būtent išsamus krypties identifikavimas bei detalizavimas gali duoti realių rezultatų taikant tiek teisminę, tiek neteisminę mediaciją praktikoje.

Jeigu mediacijos tikslai bus aiškinami siaurąją, o ne plačiąja mediacijos sąvoka, jeigu nebus teisminės ir neteisminės mediacijos institutų atribojimo, kyla grėsmė dėl visuomenės tinkamo informavimo lūkesčio pažeidimo, kadangi aiškiai neatribota procedūra klaidins ginčo šalis, norinčias arba privalančias (privalomos mediacijos atveju) pasinaudoti mediacija, o siaurai formuojami mediacijos tikslai nesuteiks galimybės ginčo šalims pasinaudoti siūlomais pamatiniais mediacijos privalumais. Kai kurie autoriai net aiškiai atriboja teisminės ir neteisminės mediacijos skirtumą, įvardindami, kad teisminė mediacija yra orientuota į teises ir pareigas, jai yra būdingas vertinamasis, analitinis mediacijos stiliaus taikymas, o neteisminė mediacija yra orientuota į interesus ir jai labiau

būdingas lengvinamasis stilius[85]. Daroma prielaida, kad vertinamasis stilius labiau orientuotas į mediatoriaus pasiūlymą priimti vienokius ar kitokius sprendimus, o ne į tikruosius žmonių poreikius ir interesus bei aktyvią pačių šalių ginčo sprendimo paiešką. Tai suponuoja nuogąstavimus ar teisminės mediacijos taikymu siekiama iš esmės tikrųjų (pamatinių) mediacijos tikslų, todėl mediacijos tikslų vertinimo atribojimas tampa dar aktualesnis. Nesant aiškaus atribojimo, šalys negebės atskirti mediacijos teiktinų privalumų nuo teismo trūkumų. Kyla grėsmė, jog ginčo šalims nebus atspindėtos pamatinės mediacijos galimybės – šalims pačioms, išimtinai orientuojantis tik į asmeninius interesus, pagal turimus įgūdžius bei kompetencijas ugdytis ir spręsti ginčus, turint tikslą jiems tobulėti kaip asmenybėms. Be kita ko, tokiu būdu būtų naikinamas pasitikėjimas mediacija, skatinama kritiška nuomonė jos atžvilgiu bei sudaromos prielaidos prieštaringai vertinti šio instituto taikymą ateityje.

Analizuojant šiuo metu Lietuvoje galiojančių mediacijos sąvokų apibrėžimus, tampa akivaizdu, jog šiomis dienomis mediacijos tikslas nėra išreikštas pakankamai aiškiai, kad būtų galima tikėtis pilnos šio siūlomo taikaus ginčų sprendimo instrumento naudos. Visų pirma, pažymėtina, jog mediacijos tikslo samprata nėra išdėstyta teisės aktuose, todėl prielaidas apie įstatymo leidėjo galimai formuojamus tikslus nustatinėsime per kitas, netiesiogiai susijusias su mediacijos tikslais, sąvokas. Taigi, šiuo metu galiojančio Įstatymo 3 str. 2 d.[86], kuris apibrėžia neteisminės mediacijos taikymą, yra dėstoma, jog "Mediacija - civilinių ar administracinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą[87]". Konkreti sąvoka yra akcentuota į siaurąjį mediacijos tikslą – taikos sudarymą, ji daugiau apibūdina procesinį būdą, akcentuojant mediatorių, galinčių dalyvauti procese skaičių, bet ne mediacijos siekius plačiąja prasme. Taip pat konstatuotina, jog mediacijos sąvoka nuo taikinamojo tarpininkavimo įstatymo priėmimo dienos iš esmės nesikeitė, o tai reiškia, jog nuo pat pirmųjų mediacijos dienų mediacijos sąvoka nėra tobulinama. Siūlymai dėl sąvokos tobulinimo pateikiami šio rašto darbo 3 skyriuje. Be kita ko, šiuo metu galiojančio norminio reglamentavimo orientacija į formalią procedūrą grindžiama taikos sutarties sudarymo prioretizavimu. Tokia prielaida daroma, nes žodžiai „ginčas", „ginčo sprendimas" yra naudojami tiek Įstatyme, tiek Teisminės mediacijos taisyklėse, o atliekant vien lingvistinį vertinimą,

[85] Salomėja Zaksaitė ir Zigmas Garalevičius, „Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės", TEISĖS PROBLEMOS 4, 66 (2009): 73, https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/8-Teismin-s-ir-neteismin-s-eimos-gin-mediacijos-galimyb-s.pdf

[86] „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas"(redakcija nuo 2021-01-01: Nr. XIII-3048)", LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr.

[87] *Ibid*

žodis „ginčas“ [88] pagal lietuvių kalbos žodyną reiškia savo nuomonės, savo reikalo gynimą žodžiu, priešginą.

Analizuojant Lietuvos Respublikos teisminės mediacijos taisyklių 4 str.[89], kuriame yra dėstoma, jog „Teisminės mediacijos paskirtis – užtikrinti konstruktyvų ginčo šalių dialogą ir derybų pažangą, siekiant kuo greičiau mažiausiomis sąnaudomis išspręsti teismui perduotą ginčą ir išsaugoti santykių tarp ginčo šalių tęstinumą bei informacijos konfidencialumą[90]“ galima įžvelgti tam tikrą teisės aktų prieštaravimą arba nevieningai formuojamą mediacijos plėtros strategiją. Pati sąvoka netgi galimai galėtų būti prilyginta tikslams (lietuvių kalboje žodžio „paskirtis“ sinonimas yra žodis „tikslai“[91]), o šio teisės akto nuostatos yra ženkliai siauresnės negu neteisminės mediacijos, kuri yra išdėstyta Įstatyme. Konstatuotina, jog Teisėjų taryba, nutarimu, teisminei mediacijai kelia ginčo sąnaudų mažinimo, konfidencialumo tarp šalių bei ateities santykių išsaugojimo tikslus. Taigi, susidaro situacija, jog teisės aktas, kuris skirtas ne tokiai procedūriškai lanksčiai institucijai, kaip teismas, tikslo sąvoką aiškina plačiau negu įstatymas, apibrėžiantis neteisminę bei privalomąją ikiteisminę mediaciją[92]. Toks netikslus aiškinimas klaidina ginčo šalis, kurios naudoja mediaciją ginčo sprendimui.

Kadangi teisminė mediacija Lietuvoje yra reglamentuojama ne tik Įstatymu, detalizuota Teisėjų tarybos patvirtintomis teisminės mediacijos taisyklėmis, bet ir Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) nuostatomis, reikalinga įvertinti ir mediacijos tikslų sąvokų aiškinimą šiuo aspektu. Būtent CPK yra reglamentuojamas pamatinis civilinio proceso tikslas – kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių[93]. Įstatymų leidėjas taip orientuoja teismus į greitą taikų ginčų sprendimą. Ši Civilinio proceso kodekso formuluotė yra tinkama teismo procesui, tačiau nesuderinama su plačiaisiais mediacijos tikslais. Kadangi mediacijos tikslai CPK atskirai nėra išskirti, konstatuotina, jog šie bendrieji tikslai turėtų būti taikomi ir teisminėje mediacijoje. Šiame kontekste svarbu akcentuoti ir tai, kad tikslų prasme net nėra atribotos savo prigimtimi skirtingos mediacijos ir taikinimo sąvokos. CPK 231 str. yra numatytas teismo įpareigojimas pasiūlyti šalims sudaryti taikos sutartį, taip pat pasiūlyti teisminės mediacijos galimybę. Taikinimas yra paprastas derybų procesas, kai teisėjas nurodo šalims

[88] Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2021 m. sausio 25 d., http://www.lkz.lt/?zodis=gin%C4%8Das&id=11041070000.
[89] „2018 m. lapkričio 30 d. Nr. 13P-125-(7.1.2)(redakcija nuo 2019-04-03) teisėjų tarybos nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2021 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123/asr
[89] Milašius, *supra note,* 5: 201
[90] „2018 m. lapkričio 30 d. Nr. 13P-125-(7.1.2) teisėjų tarybos nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2021 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123/asr
[91] Lietuvių kalbos išteklių informacinę sistema, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., http://lkiis.lki.lt/sinonimu
[92] Milašius, *supra note,* 5: 201.
[93] „2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743 nutarimas „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas““, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr

susitaikyti, kas savo prigimtimi neatitinka mediacijos instituto principų iš esmės. Tuo remiantis, konstatuotina, jog galimai nėra užtikrinamas civilinio proceso nuostatų vientisumas ir sistemiškumas. Tiek taikinimas, tiek teisminė mediacija yra aiškinama po vienu CPK tikslu – kuo greičiau atkurti teisinę taiką. Tai nėra teisinga, kadangi savo prigimtimi skirtingi institutai negali būti aiškinami vienodai (mediacija orientuota į ginčo šalių tarpusavio sąveikavimo, santykių kontekstą, o taikinime akcentuojamasi į deklaratyvų taikos sutarties sudarymą, nesiorientuojant į šalių tikruosius interesus, į tai nesigilinant), todėl šį teisės aktą, siekiant suvienodinti ir aiškiai nubrėžti taikymo kryptį, reikalinga papildyti. Siūlomi įstatyminiai pagrindimai dėstomi ir grindžiami šio rašto darbo 3 skyriuje.

Taigi, Lietuvoje teismams yra keliamas tikslas „išsaugoti santykių tarp ginčo šalių tęstinumą“, o tai sudaro pagrįstą prielaidą kilti abejonėms, jog įstatymų leidžiamoji valdžia, teisėjų taryba ir Teisingumo ministerija neturi aiškaus ir suderinto vienodo suvokimo dėl mediacijos taikymo arba jį turi, bet supranta skirtingai (skiriasi suvokimo apie šį procesą žinių gilumas). Tokia prielaida yra dėstoma dar ir dėl to, kad turinio prasme, per tikslų prizmę, nėra aiškiai atriboti taikinimo, teismo mediacijos, neteismo mediacijos institutai, o tai sukelia chaosą iš esmės visoje socialinės taikos (alternatyvių ginčo sprendimo būdų) instrumentų kategorijoje. Teismo prioritetas – formalus ginčo išsprendimas, tačiau jis apipintas ir aiškinamas socialinio sutaikymo sąvokomis, kurios iš esmės neatitinka šių instrumentų funkcijų, pamatinių principų. O ryški kryptis ir atribojimas privalo būti. Tado Milašiaus teigimu, būtent mediacijos organizavimo tinkamumas bei nuoseklumas yra lemiantis faktorius siekiant proceso tikslų – konstruktyvaus dialogo, šalių derybų rezultato, galimybės įvertinti ginčo situaciją iš įvairių kampų bei perspektyvų taip padedant šalims surasti galimų tvarių bei ilgalaikių sprendimo alternatyvų išgryninimą[94]. Todėl nesant aiškių suderintų veiksmų bei vienalytės pozicijos, kuria linkme vykdoma mediacijos instituto plėtra, galima įvairiai interpretuoti mediaciją bei tokiu būdu užkardyti realią galimybę šalims mediacijos procese išsaugoti glaudžius ginčo šalių santykius, eliminuoti gilesnio konflikto ateityje galimybę.

Kaip ir CPK atveju, Administracinių bylų teisenos įstatyme (toliau – ABTĮ) dėstomi tikslai galimai neatitinka mediacijos pamatinių principų, yra neaiškūs bei klaidinantys. ABTĮ 11 str.[95] yra įtvirtintas siekis bylą išnagrinėti per vieną teismo posėdį, taip pat siekis, kad įsiteisėjęs teismo sprendimai būtų vykdomi per maksimaliai trumpą laiką, kiek įmanoma ekonomiškiau. Įstatymo leidėjo išleistas reglamentavimas, vėlgi, neatitinka mediacijos tikslų, įstatyme nėra aiškiai atribota mediacija

[94] Milašius, *supra note,* 4: 45.
[95] „1999 m. sausio 14 d. Nr. VIII-1029 nutarimas „Administracinių bylų teisenos įstatymas““, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/asr

ir jai keliami tikslai. Turėtų būti akcentuojamasi į šalių tarpusavio sąveikavimą, tarpasmeninio požiūrio pokytį siekiant bendradarbiavimo tai aiškiai išdėstant įstatyme, todėl reikalinga įvesti mediacijos taikymo plačiąją perspektyvą į norminį aiškinimą. Apie tokius pasiūlymus plačiau aprašoma šio rašto darbo 3 skyriuje.

Grįžtant prie bendrojo vertinimo, nepriklausomai nuo to, jog mediacijos bei jos tikslų sąvoką apibrėžti yra pakankamai sunku dėl jos plataus pritaikomumo, tačiau vienodas ir aiškus sąvokos išdėstymas yra ypatingai reikšmingas vertinant per mediacijos proceso raidos prizmę. Tai padėtų, visų pirmą, šį procesą atskirti nuo kitų ginčo sprendimo būdų, antra, brėžtų aiškias paties proceso ribas, trečia, ryškaus pamato išdėstymas padėtų ir pačiam įstatymų leidėjui aiškiau formuluoti teisės aktus bei planuoti instituto plėtrą įstatymų leidybos apimtyje[96]. Nors Lietuvoje priimti teisės aktai niekada neturėjo atskiros aiškiai išdėstytos mediacijos tikslo sąvokos, šiuo metu tai neatsispindi ir vertinant su mediacija susijusius teisės aktus bendrai. Teisės aktais nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nėra formuojamas kryptingas mediacijos tikslo suvokimas ir taikymas, o tai yra būtinos sąlygos siekiant tvarios šio instrumento raidos. Esama situacija neleidžia pirmą kartą besidominčioms šalims aiškiai suprasti ko iš mediacijos galima ir reikėtų tikėtis, neįvardina šio mechanizmo socialinės naudos, nepaaiškina mediacijos proceso ribų iš esmės.

Taigi Lietuvoje teisinis reglamentavimas ne tik, kad neužtikrina aiškios mediacijos krypties plėtros per įstatymų norminį aiškinimą, bet papildomai dar ir sukuria chaosą ir terpę netinkamam mediacijos interpretavimui. Akivaizdus tarpinstitucinis nesusiderinimas, galimai skirtingų kompetencijų asmenys prisidedantys prie įstatymų bei taisyklių rengimų neužtikrina vieningos mediacijos plėtros strategijos. To rezultatas – netinkamai reglamentuojamas ir aiškinamas teisminės mediacijos bei neteisminės mediacijos atribojimas. Dėl šios priežasties būtų tikslinga mediacijos tikslo sąvoką išdėstyti teisės aktuose, tačiau dėl teisminės ir neteisminės mediacijos pamatinių veiklos skirtumų ypatumų, kiekvienai mediacijos taikymo rūšiai reikalinga pritaikyti skirtingus tikslus, kurie atitiktų realias galimybes ir siekiamą formuoti praktiką.

Apibendrinant, Lietuvoje galiojantys teisės aktai orientuoti į mediacijos proceso aiškinimą bei taikymą siaurąja prasme, tai yra, siekiama tiesiog išspręsti ginčą, sumažinant teismo bylų krūvį, o ne plačiąja prasme, t.y. pamirštami tokie tikslai, kaip ginčo šalių edukavimas, šalių tarpusavio ilgalaikių santykių kūrimas bei išsaugojimas. Toks aiškinimas leidžia daryti prielaidą, jog procedūra visais atvejais skatinamas rungimasis, siekiama nustatyti laimėjusią ir pralaimėjusią šalį arba rasti

[96] Milašius, *supra note,* 4: 51-52.

kompromisą. Nei vienas iš šių kriterijų neatitinka mediacijos tikslo sąvokos plačiąja prasme, tai yra siekio šalims pačioms kartu ieškoti abiem priimtino sprendimo, šalių priimto sprendimo savikontrolės bei ilgalaikių santykių atkūrimo perspektyvos didinimo.

2.3. Mediatorių kvalifikacijos ir atestavimo reikšmė siekiant mediacijos tikslų. Lietuvoje galiojančių teisės normų vertinimas

Mediacijos per jos tikslų suvokimo prizmę taikymas (siaurąja ar plačiąja prasme) tiesiogiai priklauso nuo to, kokią informaciją apie tai turės ginčo proceso šalys. Nors ginčo šalys apie procedūrą pirminiame etape gali susipažinti viešai prieinamuose šaltiniuose, nepriklausomai nuo to, visų pirma, turi būti susitarta valstybiniu teisės norminiu lygmeniu dėl aiškios mediacijos plėtros strategijos per plačiuosius mediacijos tikslus, antra, pats mediatorius turi tinkamai suvokti pamatinius mediacijos tikslus bei principus. Apie Lietuvoje egzistuojančią problemą, jog mediacijos valdymo subjektai netinkamai informuoja apie mediaciją ir, kad to rezultatas yra abejotini 2020 m. privalomosios mediacijos rezultatai, buvo aprašyta ankstesniame skyriuje, o siūlomi įstatymų norminiai pakeitimai yra pateikiami 3 šio darbo skyriuje. Tinkamas mediacijos proceso suvokimas turi lemiamą reikšmę, nes „jeigu šalims nebus pristatytas mediacijos procesas ir šalys arba viena iš jų neteisingai suvoks ir interpretuos mediacijos procesą ir jo reikšmę, mediacijos procesas gali pasibaigti dar net neprasidėjęs“[97]. Kaip jau minėta ankstesniame šio baigiamojo darbo skyriuje, mediatorius yra lemiantis faktorius, nes būtent jis tiesiogiai sąveikauja su ginčo šalimis, betarpiškai formuoja žinutę apie mediacijos procesą, edukuoja šalis ir netiesiogiai kuria mediacijos visuomenėje, kaip taikytinos procedūros, suvokimo ateitį. Taigi, dėl šios priežasties, yra reikalinga įvertinti mediatorių kvalifikacijos bei atestavimo tvarką Lietuvoje.

Pabrėžtina, jog tiek teisminė, tiek neteisminė mediacija yra tiesioginis darbas su konfliktuojančiais socialiniais individais – žmonėmis. Didelė svarba sėkmei yra mediatoriaus aukštas profesionalumas, kuris turi būti užtikrinimas per kvalifikacinius reikalavimus bei veiklos praktiką. Aukšta mediatoriaus kompetencija yra būtina siekiant kurti konstruktyvią aplinką tarp šalių bei formuojant teigiamą jų nuomonę apie mediacijos institutą bei jo teikiamus privalumus. Tinkamai vedamas procesas turi užtikrinti ilgalaikius šalių santykius siekiant optimalaus ginčo išsprendimo ir ilgalaikio šalių interesų įgyvendinimo.

[97] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 8: 143-144.

Teigiama, jog mediatoriams, neturintiems pakankamos kompetencijos arba galimai neatitinkantiems kvalifikacinių reikalavimų, neturėtų būti leidžiama medijuoti ir toks mediatoriaus veikimas laikomas neatsakingu bei nesąžiningu proceso šalių atžvilgiu[98]. Šiame kontekste svarbu paminėti, jog yra pabrėžiama nebūtinai teisininko profesija ir šios profesinės krypties kriterijaus atitikimas, o bet kokių profesijų atstovai, kurie nėra teisininkai, tačiau atitinka nustatytas bendrąsias ir kitas įstatymo nustatytas kompetencijas bei reikalavimus.

Norminiame lygmenyje, mediatorių kompetencijai apibrėžti plačiąja prasme yra skirta Europos mediatorių elgesio kodekso (toliau – kodeksas)1 straipsnio 1 dalis, kuriame dėstoma, jog „mediatoriai turi būti kompetentingi ir gerai nusimanyti mediacijos procese. Reikšmingi veiksniai šiuo požiūriu apima tinkamą mokymą ir nenutrūkstamą žinių bei praktinių mediacijos įgūdžių atnaujinimą, atsižvelgiant į bet kokius reikšmingus standartus arba akreditavimo sistemas“[99]. Be kita ko, pažymėtina, jog to paties kodekso 1 straipsnio 2 dalis šį reikalavimą, kuris galimai yra skirtas valstybės formuojamai įstatyminei bazei, praplečia dar ir asmenine mediatorius atsakomybe: „mediatoriai turi įsitikinti, kad jie turi tinkamą išsilavinimą ir kompetenciją vesti mediaciją prieš priimdami paskyrimą. Esant prašymui jie privalo atskleisti šalims informaciją apie savo išsilavinimą bei patirtį“[100]. Taigi, Europos mediatorių elgesio kodeksas mediatoriaus kompetentingumą išskiria dviem aspektais: ginčo tarpininkas turi būti baigęs tinkamus mokymus, turėti tinkamą kvalifikaciją; ginčo tarpininkas turi pasižymėti tinkamomis žiniomis bei įgūdžiais konkrečiame ginče[101]. Mediatoriaus kvalifikacijos taikymą, be kita ko, apibrėžia ir Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R(98)1 dėl mediacijos šeimos santykiuose[102], kur yra dėstoma, jog norint užtikrinti mediacijos proceso veiksmingumą, kokybę bei proceso lygį, privalo būti sukurti ir egzistuoti mechanizmai, užtikrinantys mediacijos proceso organizavimą, mediatorių kvalifikaciją, tobulėjimą bei atestavimą[103]. Taip pat,

---

[98] Jomilė Juškaitė-Vizbarienė, „Ar mediatoriui kyla civilinė atsakomybė už ydingą vadovavimą mediacijos procesui?“, *Teisės apžvalga* 1, 11 (2014): 122-123, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30759/1/ISSN2029-4239_2014_N_1_11.PG_99-138.pdf

[99] Europos mediatorių elgesio kodeksas, žiūrėta 2021 m. sausio 25 d., http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/Europos_mediatori%C5%B3_elgesio_kodek.pdf

[100] *Ibid*

[101] Juškaitė-Vizbarienė, *op.cit*, 123.

[102] 1998 m. sausio 21 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(98)1 dėl šeimos mediacijos (Recommendation of 21 January 1998 No. R(98) 1 of the Committee of Ministers on Family Mediation), žiūrėta 2021 m. vasario 3 d., https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804ecb6e

[103] 1999 m. rugsėjo 15 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (99) 19 dėl valstybių narių taikinamojo tarpininkavimo baudžiamosiose bylose (Recommendation of 15 September 1999 No. R (99) 19 of the Committe of Ministers to member States concerning mediation in penal matters), žiūrėta 2021 m. vasario 3 d., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168062e02b

Europos komisija 2019 m. išleido Mediacijos mokymo programų kūrimo ir stebėjimo gaires[104], kuriose pakankamai detaliai apibrėžiamos pagrindinės kryptys ir išdėstyta kaip turėtų būti organizuojamas mediatorių tobulinimas. Siūloma mediacijos kvalifikacijų kėlimą organizuoti per įvairius juridinius ir fizinius subjektus, kurie galėtų užtikrinti tinkamą bei pakankamą praktinį mokymą – tiek per universitetus, asociacijas, įvairias verslo organizacijas. Valstybės įstatymų leidžiamoji valdžia turėtų užtikrinti tokio mechanizmo veikimą bei jo kokybę.

Europos komisijos Mediacijos mokymo programų kūrimo ir stebėjimo gairės vertina ne tik tai, kad mediatorių kvalifikacijos kėlimas yra būtina prievolė (tai jau yra suprantama kaip akivaizdus dalykas), bet priedo dar ir aiškina kaip turėtų būti formuojamos mokymosi programos – jog turi būti sudarytos ypatingos galimybės ne tik įgauti bendruosius įgūdžius (pagrindinė mediatoriaus mokymo programa), tačiau ypatingai pabrėžiant specialiųjų žinių tobulinimą. Ypatingai akcentuojama specializavimosi priskiriant save prie tam tikrų ginčų kategorijų svarba, suvokiant jog kiekvienos kategorijos ginčai turi skirtingą socialinį, kultūrinį bei teisinį kontekstus. Tuo norima pabrėžti mediacijos specializacijos ir tikslinės kryptingos edukacijos bei tobulinimosi reikšmingumą. Praktinė žinių patikra, profesionalūs patyrę mokytojai, kurso programos, kurios orientuotos tiek į bazines, tiek į specifines mediatorių žinias ir nuolatinis tobulėjimas – tai yra pamatas tinkamam mediacijos taikymui, o tai reiškia, jog ir teisingam mediacijos tikslų suvokimui plačiąja prasme, procesą orientuojant į ilgalaikių santykių atkūrimą, ginčo šalių edukavimą ir požiūrio į konfliktus performavimą.

Pasaulio valstybėse yra taikomi skirtingi minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai mediatoriams, o aukščiau aprašytas ir skatinamas Europos šalių mediacijos sklaidos ir aukštos kvalifikacijos lygis yra normali pasaulinė praktika, pavyzdžiui, JAV įvairiose valstijose veikiantis ADR institutas pasižymi tuo, jog per šį institutą norintys medijuoti mediatoriai privalo būti praėję mažiausiai 40 valandų įžanginius kursus, turi būti įgyvendinę mažiausiai 80 praktikos valandų (gali būti ir ko-mediacija), turi būti praėję 40 valandų papildomus kursus konkrečioje specializacijoje, kurioje nori medijuoti, praeiti specialų 80 valandų instituto kursą bei kelti savo kvalifikaciją kiekvienus metus[105]. Rumunijoje[106], siekiant tapti mediatoriumi, reikalinga įveikti 80 valandų bazinius mokymus,

[104] 2019 m. birželio 14 d. Mediacijos mokymo programų kūrimo ir stebėjimo gairės (Guidelines on Designing and Monitoring Mediation Training Schemes), žiūrėta 2021 m. vasario 3d., https://rm.coe.int/cepej-2019-8-en-guidelines-mediation-training-schemes/168094ef3a

[105] „QUALIFIED MEDIATOR DESIGNATION (Q.Med)“, ADR Institute of Ontario, žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., https://adr-ontario.ca/wp-content/uploads/2017/03/ADRIO_QMedCriteria.pdf

[106] „Mediation in Member States – Romania“, European e-Justice portal – Mediation, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-ro-en.do?member=1

Prancūzijoje[107] nėra numatyti jokie mediacorių mokymai, išskyrus atvejus, kai siekiama tapti šeimos mediatoriais. Tokiu atveju būtina praeiti 3 metų 560 valandų kursą, su bent 70 valandų praktikos. Belgijoje[108] siekiant įgyti mediatoriaus kvalifikaciją reikia išklausyti 60 valandų mokymus, suskirstytus į mažiausiai 25 valandų teorinę bei 25 valandų praktinius mokymus dalis. Tuo tarpu Lietuvoje jokiame teisės akte nėra apibrėžtas mediatoriaus kvalifikacijos tobulinimas specializuojantis, išskyrus asmenys, kurie siekia vykdyti administracinių ginčų mediaciją (jie turi išklausyti ne trumpesnius kaip 4 akademinių valandų mokymus administracinių ginčų mediacijos tema (išskyrus teisėjus ir Lietuvos administracinių ginčų komisijos, jos teritorinių padalinių narius)).

Taigi, mediatoriui yra reikalingos specifinės, plačios, per praktiką įgyjamos žinios konkretaus ginčo sprendimui, kad jis galėtų suprasti ir gebėtų atriboti mediacijos principus, tikslus, stilius ir kitus pamatinius teorinius bei praktinius aspektus, taip mediacijos procedūrą priartinant prie skatinamojo, o ne vertinamojo stiliaus. Kyla klausimas ar Lietuvoje taikomas mediatorių kompetencijų vertinimo bei atestavimo institutas pakankamai užtikrina tiek teisminės, tiek neteisminės mediacijos efektyvumą proceso šalių atžvilgiu.

Lietuvoje mediaciją praktikuojančių mediatorių tobulinimo bei kvalifikacijos kėlimo klausimas yra labai apibendrintai bei abstrakčiai išdėstytas Mediacijos įstatymo 8 str. (teismo mediatorių atveju – šio straipsnio 3 d.)[109], kuriame nurodoma tik tai, jog mediatoriai turėtų nuolat tobulinti kvalifikaciją, taip pat galioja Mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašas[110], kuris nėra detalus ir, iš esmės, apibrėžiantis tik tai, jog kas 5 metus turi būti išklausyti 20 akademinių valandų kursai, o teismo mediatorių atžvilgiu kvalifikacijos tobulinimas Teisėjų tarybos, pagal kompetenciją, iš viso nėra detalizuotas. Mediatoriams, kurie yra teisėjai, nenustatyta jų, kaip teismo mediatorių, kvalifikacijos tobulinimo tvarka, nes Teisėjų taryba iki šiol neįgyvendino reikalavimo/privolės, kuris yra įtvirtintas Įstatymo 8 str. 3 d.[111]. Taigi, teisėjų mediatorių kvalifikacijos kėlimo tvarką nėra nustatyta, todėl darytina prielaida, jog nesant pasirengimui, t.y. mediacijos proceso žinių, profesinių įgūdžių bei reikalingų asmeninių savybių tobulinimo žinių, teisminė mediacija virsta teisinės tvarkos atkūrimo priemone, o tai nėra tapatu socialinės taikos atkūrimui[112]. Taigi, svarbus teisėjų kvalifikacijos klausimas, deja, kol kas lieka pačių teisėjų reikalas. Teisėjo mediatoriaus kvalifikacija priklauso nuo

[107] „Mediation in Member States – France“, European e-Justice portal – Mediation, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-fr-en.do?member=1
[108] „Mediation in Member States – Belgium“, European e-Justice portal – Mediation, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-be-en.do?member=1
[109] „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas, *supra note*, 78.
[110] *Ibid*
[111] *Ibid*
[112] Tvaronavičienė ir Kaminskienė, *supra note* 3: 35.

jo paties savanoriško tobulinimosi. Toks lygis akivaizdžiai neatitinka net bendrųjų reikalavimų, kurie siūlomi Europos komisijos gairėse.

Be kita ko, Lietuvoje svarbų vaidmenį formuojant visą mediaciją taikančių asmenų (mediatorių) lauką aprašo Mediacijos įstatymo 6 str.[113], kuriame išdėstyta įrašymo į mediatorių sąrašą tvarka. Dekonstruojant šį įstatymo straipsnį, akivaizdžiai galima išskirti kategorijas profesijų, kurioms taikomi skirtingi įrašymo į mediatorių sąrašą kriterijai (kvalifikaciniai reikalavimai): 1) bet kokių profesijų atstovai norintys ir atitinkantys straipsnio 1 d. minimaliuosius reikalavimus; 2) teisėjai; 3) socialinių mokslų daktaro laipsnį turintys asmenys; 4) advokatai, antstoliai ir notarai; 5) asmenys, kuriems pagal Europos Sąjungos valstybės narės ar Europos ekonominės erdvės valstybės teisės aktus tos valstybės kompetentinga institucija yra suteikusi teisę teikti mediacijos paslaugas. Šių kategorijų gausa yra sąlygota dėl išlygų, kurios taikomos kiekvienai kategorijai atskirai.

Mediacijos įstatymo 6 str. 2 d. dėstoma, jog teismo mediatoriai, turintys didesnę negu 3 metų darbo teisme (pabrėžtina, jog tai nėra prievolė turėti darbo su mediacija patirtį), išklausę 16 valandų įvadinius (lietuvių kalbos žodyne šis žodis suprantamas kaip „pradžia“) kursus gali būti įtraukiami į mediatorių sąrašą nelaikant mediacijos egzamino bei neklausant bazinio 40 valandų kurso. Taip pat tame pačiame straipsnyje, kaip alternatyva, kada taikoma tapati išlyga, yra nurodoma, jog į mediatorių sąrašą gali būti įtraukiamas ir socialinių mokslų daktaro laipsnį turintis asmuo, kuris vedė mokymus mediacijos tema, kurių trukmė ilgesnė negu 100 valandų. Vertinant įstatymo aprašytą situaciją praktiškai, galima daryti aiškią prielaidą, jog žmogus, kuris vedė mediacijos mokymus daugiau negu 100 valandų (turėjo ruoštis, domėtis, gilintis), net nebūdamas teisininkas, turi ženkliai gilesnes žinias apie mediacijos taikymą negu asmuo, kuris galimai neturėjo nieko bendro su mediacija iki išklausęs 16 valandų įvadinį kursą (teismo mediatorius). Kitaip tariant, žmogus su galimai ženkliai gilesnėmis teorinėmis žiniomis yra prilyginamas su anksčiau galimai nieko bendro su mediacija neturinčiu teisėju. Tokiu būdu yra formuojama lygiateisiškumo principu neparemta išlyga, kylanti galimai iš lobizmo arba tiesiog nepakankamo įstatymų leidėjo suvokimo apie mediacijos ir teisminio proceso skirtumų. Tokią išvadą tik patvirtina Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas[114], kuriame tokia įstatymo išlyga grindžiama ne objektyviais pagrindimais, o prielaida, jog „tam tikrų profesijų atstovai jau savaime atitinka aukštus

[113] „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas, *supra note*, 78

[114] „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas”, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=j1u6bxnk1&documentId=a43347f2230d11e6acbed8d454428fb7&category=TAK

kvalifikacijos reikalavimus“. Konstatuotina, jog ilgametė teisėjo praktika savaime neužtikrina aukštos kvalifikacijos būtent mediacijos srityje.

Be kita ko, Mediacijos įstatymo 6 str. 2 p. taip pat yra numatyta išlyga advokatams, antstoliams ir notarams, turintiems trejų metų atitinkamai advokato, antstolio arba notaro darbo patirtį dėl mediatoriaus kvalifikacinio egzamino reikalavimo, siekiant įgyti mediatoriaus kvalifikaciją, netaikymo[115]. Šiame kontekste svarbu pažymėti, jog tyrimo apie Lietuvos advokatų požiūrį į mediaciją metu nustatyta, jog „mediaciją advokatai taiko ypatingai retai“[116], o tai leidžia daryti išvadą, kad šiuo neteisiniu procesu nėra pasitikima arba nėra suprantama tikroji jo nauda, todėl galimybių mediaciją taikyti savo veikloje nėra ieškoma. Taip pat tyrimo metu nustatyta, jog „mediaciją dalis advokatų supranta kaip konkurencinę veiklą ir tokio požiūrio vedami jie nebus linkę savo klientams siūlyti mediaciją“[117], todėl galima daryti prielaidą, kad įstatyme nustatyta išlyga dėl to, kad advokatai gali nelaikyti mediacijos egzamino, yra perteklinė, kadangi iškreiptas mediacijos suvokimas bei netinkamas jos taikymas gali būti įveiktas tik per nuolatinį tobulėjimą ir informacijos sklaidą bei praktiką apie mediaciją. Kai kurie autoriai[118] teigia, jog, net ir tie teisininkai, kurie turėdavo gana kritišką požiūri apie mediaciją, po specializuotų mokymų dažnu atveju pavykdavo pasiekti akivaizdžių mąstymo pokyčių ir mediaciją pradėdavo naudoti savo veikloje tinkamai – plačiuoju mediacijos požiūriu. Taigi, kaip ir teisėjų atveju, kvalifikacijos išlyga nėra taikymo prasme objektyviai suprantama ir leidžianti daryti prielaidą, jog teisininkams vien dėl jų profesijos, kuri, vertinant siekį mediacijos tikslus taikyti plačiąja prasme, neturi jokio ryšio, todėl taikoma perteklinai. Advokatams ir notarams, atitinkamai turintiems trejų metų advokato arba notaro darbo patirtį, reikalavimas išlaikyti mediatorių kvalifikacinį egzaminą, remiantis aiškinamuoju raštu[119], nėra taikomas, kadangi „advokatai, notarai atitinka aukštus kvalifikacijos ir paslaugų teikimo standartus, be to, laiko specialius egzaminus, kuriuose, be kita ko, tikrinamos žinios apie ginčų sprendimą, taikinimą“. Konstatuotina, jog advokatų atžvilgiu minima taikinimo praktika nėra tiesiogiai susijusi su mediacija bei jos taikymo institutu, todėl išlyga pritaikyta remiantis nepakankamai objektyviu pagrindimu. Tiesa, nuo 2020 m. birželio 15 d., įsigaliojus atnaujintai advokatūros egzaminų tvarkai[120], mediacija, kaip alternatyvaus ginčo sprendimų būdas,

[115] „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas““, *supra note,* 78.
[116] Kaminskienė, *supra note,* 9: 58-59.
[117] *Ibid*
[118] Steve Gizzi, „Judging Mediation“, *John F.Kennedy University Law Review* 10, 1 (2004): 135-136, https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jfku10&div=10&id=&page=
[119] *Ibid*
[120] „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. birželio 11 d. įsakymas Nr. 1R-164 „Dėl advokatų kvalifikacinio egzamino ir advokatų veiklos organizavimo egzamino laikymo ir apmokėjimo tvarkos aprašo ir advokatų kvalifikacinio

buvo įtraukta į egzaminų programą. Tačiau tai neužtikrina konkrečių mediacijos žinių tvirtumo, kadangi advokatūros egzamine įvardinta mediacija kaip egzaminuotinas dalykas neįrodo, jog advokatas ir laikys egzaminą būtent iš šio programos dalyko, todėl manytina, jog tokios įstatyminės išlygos galimai vis tiek neužtikrina mediacijos instituto suvokimo gylio, tad advokatams ir notarams neturėtų būti taikomos išlygos.

Europos komisijos Mediacijos mokymo programų kūrimo ir stebėjimo gairės aiškiai formuoja, jog baziniams įgūdžiams privalo būti skiriama mažiausiai 40 valandų mokymams[121] bei turi būti sukurtas mechanizmas įvertinti, patvirtinti ar akredituoti mediatorių kompetenciją, tačiau šiame dokumente nėra numatytos jokios išimtys nei teisėjams, nei advokatams, nei notarams, nei kitoms teisinį (ir nebūtinai) turinčioms šalims. Ir tai yra mažiausias rekomenduojamas akademinių mokymosi valandų skaičius, kuris dokumente įvardinamas mažiau negu bazinis. Deja, bet Lietuvoje įstatymas nenumato ne žemesnio nei bazinis pasirengimo lygio, o apie gairėse minimus reikalavimus nuolatiniam profesiniam tobulėjimui mediacijos srityje nėra net užsimenama.

Lietuvoje teisėjų mediacijos įgūdžių tobulinimo tvarką, remiantis Mediacijos įstatymo 8 str. 3 d., turėtų nustatyti Teisėjų taryba. Konstatuotina, jog ši įstatymo nuostata vis dar nėra įgyvendinta, tai yra, tvarka nėra patvirtinta. Šiame kontekste pažymėtina, jog šiuo metu Lietuvos teisinėje bazėje yra susiklosčiusi tokia situacija, jog Teisėjų tarybos priimtos teisminės mediacijos taisyklių sąvoka yra aprašyta plačiau negu neteisminę mediaciją reglamentuojantis teisės aktas, nors teisėjams net nėra sukurta jokia kvalifikacijos kėlimo tvarka. Nesant tinkamo pasirengimo, įgūdžių, asmeninių savybių, reikalingų mediatoriui tobulinimo, teisminė mediacija ir lieka priemone, kuria tiesiog siekiama teisinės tvarkos, o ne socialinės taikos[122]. Tai yra fenomenas, neturintis jokio teorinio pagrįstumo.

Papildomai pažymėtina, jog teisininkai teisės mokyklose Lietuvoje nėra mokomi psichologinių socialinių disciplinų, o tai dar kartą įrodo, jog kvalifikacijos išlygos Mediacijos įstatyme nėra pagrįstos. Tokią prielaidą galima daryti įvertinus pagrindiniuose Lietuvos universitetuose mokomų teisės studijų programas, pavyzdžiui, Vilniaus universitete, studijuojant teisės programą, privalomuose studijų dalykuose neatsispindi jokios socialinės studijų disciplinos[123], orientuotos į žmonių psichologiją, jų suvokimą galima tik kaip papildoma disciplina, Mykolo Romerio universitete

---

egzamino ir advokatų veiklos organizavimo egzamino programos patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4f048190abe411eab9d9cd0c85e0b745/asr

[121] 2019 m. birželio 14 d. Mediacijos mokymo programų kūrimo ir stebėjimo gairės (Guidelines on Designing and Monitoring Mediation Training Schemes), žiūrėta 2021 m. vasario 3d., https://rm.coe.int/cepej-2019-8-en-guidelines-mediation-training-schemes/168094ef3a

[122] Tvaronavičienė ir Kaminskienė, *supra note,* 3: 33.

[123] Vilniaus universitetas, žiūrėta 2021 m. sausio 25 d., https://www.vu.lt/studijos/stojantiesiems/bakalauro-studiju-sarasas/teise#studiju-programos-planas.

– taip pat[124], tačiau šiame universitete yra siūloma mediacijos magistro programa, kur studijų dalykai kaip „ginčo šalių įvertinimas ir charakteristika mediacijoje“, „tarpasmeniniai ir grupiniai ginčai“, „derybos teisiniuose ginčuose“ leidžia suprasti šio dalyko socialinį pamatą. Todėl yra normalu, jog asmuo, neturintis derybų, psichologinių įgūdžių, ir, nepraktikuojantis mediacijos galimai negalės, kaip trečioji šalis, staiga iš absoliutaus teisminio vertinimo persiorientuoti į absoliučiai priešingą vaidmenį – mediatorių, visiškai ginčo šalių atžvilgiu neutralią šalį, neturinčią jokių įgaliojimų šalims patarti, priimti šalims privalomą galią turintį sprendimą bei tokiu būdu skatinti pačioms šalims priimti pačioms savo nesutarimo sprendimą.

Taigi, akivaizdu, jog šiuo metu galiojantis Mediacijos įstatymas ir nesama pakankama teismo mediatorių kvalifikacijos kėlimo tvarka nei teismo mediatoriams, nei advokatams, nei kitoms teisinį išsilavinimą turinčioms šalims, nenustato prievolės gilinti mediacijos žinias ir įgūdžius. Laikomasi nuostatos, kad turimos teisinės žinios yra pakankamas kriterijus suvokti mediacijos taikymo subtilybes bei pamatinius tikslus.

Apibendrinant, nuolat tobulėjantys, aukštą kvalifikaciją turintys mediatoriai negali suprasti mediacijos paviršutiniškai, o tai reiškia, jog jie taikys tinkamus mediacijos stilius, veiks personalizuotai šalių atžvilgiu pagal tinkamus metodus, orientuotus į mediacijos tikslus plačiąja prasme. Suprantant, jog mediacija turi būti suvokiama kaip paskata šalių aktyviam tarpusavio bendradarbiavimui, sujungiant intelektinius ir ekonominius išteklius siekiant kokybiškai pakeisti tarpusavio santykius ir išspręsti kelia nesutarimams bei užkertant jų galimybę ateityje[125], neturėtų būti taikomos išlygos bei palengvinimai teisininkams, kurie to nėra mokomi nei kaip teoretikai universitetuose, nei kaip praktikai atlikdami tradicinį teisinį darbą. Svarbu pastebėti, jog mediatorių paslaugų kokybė, vien dėl objektyvių įstatymo formuojamų aplinkybių, leidžia susidaryti neigiamas išvadas, nes mediatorių kvalifikacija įstatymuose apibrėžta tik formaliai ir ji neužtikrina kokybiškos, į plačiuosius mediacijos tikslus orientuotos procedūros, jeigu patys mediatoriai savo iniciatyva nebus suinteresuoti gerinti savo paslaugų kokybės bei profesinio tobulėjimo. Tam turi būti sukurtos pakankamos prielaidos mediatorių kvalifikacijai tobulinti – aukštesni kvalifikaciniai siekiant atestavimo, turi būti įstatymo lygmeniu įtvirtintas nuolatinis nepertraukiamas kvalifikacijos tobulinimas, aiškus teismo mediatorių ir neteismo mediatorių kategorijų atribojimas formuojant žinių kėlimo programas. Mediacija, esant aukštam atestavimo lygiui, turi didesnes perspektyvas būti taikoma

[124] Mykolo Romerio universitetas, žiūrėta 2021 m. sausio 25 d., https://www.mruni.eu/study_program/teise/.
[125] Milašius, *supra note,* 4: 43.

teisingai, kadangi aukštą kvalifikaciją turintys asmenys per mokymosi laiką savaime turėtų suprasti pamatinius mediacijos tikslus, procedūros gilumą.

2.4. Mediatorių kompetencijų problematikos perspektyva siekiant plačiųjų mediacijos tikslų

2021 m. sausio 28 dienos duomenims Lietuvoje yra apie 560[126] mediatorių (iš kurių teismo mediatorių (įskaitant teisėjus, teisėjų padėjėjus) – apie 134, o mediatorių, teikiančių valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos ir privalomosios mediacijos paslaugas – apie 426). Teismo mediatorių atveju visi asmenys turi teisinį išsilavinimą, o neteisminės mediacijos atveju neteisinės profesijos yra labiau išimtys negu taisyklė. Kartu su privaloma mediacija pradėtos steigti įvairios įstaigos, planuojančios teikti mediacijos paslaugas. Šiuo metu, Registrų centro duomenimis, skaičiuojama mažiausiai 20 įregistruotų įmonių, kurių vien pavadinimuose atsispindi žodis mediacija[127] (didžioji dauguma buvo įsteigta ne vėliau nei prieš du metus, vos tik paaiškėjus, jog šeimos ginčuose mediacija taps privaloma). Nuo privalomos mediacijos šeimos ginčuose įsigaliojimo dienos, dėl šios procedūros inicijavimo kreipėsi daugiau nei 5 tūkst. žmonių, iš kurių apie vieną dešimtąją ginčų pavyko išspręsti taikiai abiejų šalių sutarimu, o apie pusė besikreipusių asmenų mediacijos procesą nutraukė pasinaudodami savanoriškumo principu[128]. Iš esmės tai, kad vien atrandant statistiką, kur mediacijos būdu yra išspręstų ginčų, iš pirmo žvilgsnio, džiugina, tačiau teisininkų dominavimas labiau socialiniame negu teisiniame procese – mediacijoje, suponuoja poreikį detalesnei analizę dėl jų kompetencijų įvertinimo. Reikalinga atsakyti į klausimą, ar esamos teisinio reglamentavimo Lietuvoje prielaidos leidžia užtikrintai teigti, kad sudarytos taikos sutartys atnešė šalių tarpusavio sąveikos atkūrimą bei asmeninį tobulėjimą, o ne tiesiog formalų konflikto išsprendimą.

Mediacijos proceso vykdymas, dėl vieno iš pamatinio principų – konfidencialumo, lemia tai, kad sunku detaliai nustatyti kaip plačiai (ypač neteisminės mediacijos atvejais) ir kokia apimtimi jis yra taikomas. Nors teisminės mediacijos pateikiami duomenys ir suteikia tam tikrą informaciją, pavyzdžiui 2019 metai buvo išspręsta beveik pusė teisme medijuoti perduotų bylų[129], tačiau tai neduoda jokios išeitinės informacijos, iš kurios būtų galima rengti išvadą dėl mediacijos procedūros

[126] Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašas, žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., https://vgtpt.lrv.lt/uploads/vgtpt/documents/files/Mediatori%C5%B3%20s%C4%85ra%C5%A1as%202021-02-18.pdf
[127] Registrų centras, juridinių asmenų paieška, žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., https://www.registrucentras.lt/jar/p/pav.php
[128] Egidijus Langys, „Privaloma mediacija – iššūkiai ir galimybės“ (Švietimo projektas „Teisė kiekvienam“), https://www.lnb.lt/naujienos/6036-paskaita-privalomoji-mediacija-issukiai-ir-galimybes
[129] „Veiklos rezultatai 2019“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2021 m. sausio 5 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf.

taikymo turinio. Statistiniai duomenys dėl privalomos mediacijos renkami VGTPT, tačiau ir ten nėra jokio esminio detalumo dėl turinio, kuris leistų daryti išvadas mediatorių kompetencijų vertinimo atžvilgiu. Dėl šių priežasčių Lietuvoje esamos situacijos vertinimas didžiąja dalimi įmanomas tik iš teisinio reglamentavimo, atliktų tyrimų bei su tuo susijusių loginių prielaidų.

Aukščiau aprašyta mediatorių kvalifikacijos bei mediacijos tikslų analizė leido suprasti, jog: 1) teismo mediacijos paskirtis Teisminės mediacijos taisyklėse apibrėžta plačiau negu Mediacijos įstatyme (susiformavusi prieštara); 2) teisėjai, advokatai, notarai, antstoliai turi išlygų dėl įrašymo į teismo mediatorių sąrašus (taikomos lengvatos dėl egzaminų bei mažesnis mokymų valandų skaičius); 3) nėra užtikrinamas teisėjų kvalifikacijos tobulinimas.

Pažymima, jog teismai veikia pagal konkurencinę „laimėjimo – pralaimėjimo“ koncepciją (daugiausia dėmesio skiriant ginčo klausimo įrodymų vertinimui, šalių teisinėms pozicijoms) ir čia galioja klasikiniai teisėjų etikos pamatiniai principai kaip pastangos vengti interesų konfliktų, stengtis išlikti maksimaliai nešališku, imperatyviai prieštarauja mediatoriaus funkcijai. Toks teisėjų veiklos modelis galėtų turėti sąsajų tik su vertinamuoju mediacijos stiliumi, kuris atitinka siaurąją mediacijos tikslų sąvoka. Be kita ko, yra teigiama, jog tol, kol mediacijoje medijuos teisininkai, niekada nepavyks išvengti jų vertinamojo požiūrio, kaip, kad pavyzdžiui nuolat elgiasi teisėjai.[130] Amerikoje Stacy Lee Burns, kuriai buvo suteikta teisė dalyvauti mediacijos procesuose, nustatė, jog teisėjai aiškiai priima ir palaiko vertinamąjį tarpininkų vaidmenį, jie paprastai supranta, kad rezultato tikslas – teisminio susitarimo pasiekimas[131]. Todėl kyla pagrįstu abejonių dėl teisininkų turinčių teisę medijuoti ir ją praktikoje taikančių gebėjimų iš esmės atitikti mediacijos tikslų plačiąja prasme taikymą, tai atliekant skatinamuoju mediacijos stiliumi.

Dėl teisėjų. Teismo tikslas yra įgyvendinti teisingumą remiantis teismų praktika, vadovaujantis galiojančiais norminiais teisės aktais. Teisme negalioja subjektyvumo faktorius, jame remiamasi teisine argumentacija, surinktais įrodymais bei įkalčiais. Taigi, teisėjai atlikdami tiesioginį darbą atlieka vertinimą, todėl pagrįstai kyla abejonių, kad eilę metų teisėjai, dirbantys vertintojais, sugebės atsiriboti nuo teisinio vertinimo ir siekti socialinio šalių sutaikymo, kaip jis yra suprantamas per mediacijos sąvoką plačiąja prasme. Tai, kad teisėjai mediaciją supranta kaip vertinimą įrodo 2008 m. atliktas tyrimas, kurio siekiama išsiaiškinti teisėjų požiūrį į mediaciją. Buvo nustatyta, jog tuo metu

[130] Dorothy J. Della Noce, „Evaluative Mediation: In Search of Practice Competencies“, *Conflict Resolution Quarterly, 27, 2* (2009): 198, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/cfltrq27&div=14&start_page=193&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
[131] *Ibid*, 201.

atsakydami į klausimą, kokie jų įsivaizdavimu yra mediacijos privalumai, jie nurodydavo, jog „taip sutaupomi pinigai, laikas, „nervai““, „jei pasirinkta bus ne sutaikymo procedūra, preliminariai galima apžvelgti bylinėjimosi pasekmes ir pamąstyti, kas labiau apsimoka“[132]. Amerikoje Stacy Lee Burns atliktas tyrimas iš esmės konstatavo tą patį, kas buvo nustatyta ir Lietuvoje. Atlikusi teisėjų mediatorių veiklos tyrimą, atsižvelgdama į teismo mediatorių apklausas bei vertinant praktines mediacijos sesijas, tyrėja nustatė, jog teisminės mediacijos tikslas yra vertinamojo pobūdžio, iš esmės prilygstantis supaprastinam bylos sprendimui. Nustatyta, jog teisėjams sėkmingo tarpininkavimo proceso požymiu yra sudaryta taikos sutartis, o nesėkmingu, kai tarpininkas tokios sutarties nesudarė. Toks požiūris akivaizdžiai neatspindi mediacijos plačiųjų tikslų ir suponuoja mintį, jog teisėjų kompetencijos įgyvendinti mediaciją skatinamuoju stiliumi yra labai ribotos arba neįmanomos[133]. Skirtumas tarp teisėjo ir mediatoriaus yra toks, jog teisėjas tiesiog nurodo šalims susitaikyti pagal taisykles, o mediatorius įgalina šalims pačios tas taisykles susikurti.[134]Atsižvelgiant į tai, teisėjai tuo metu mediaciją supranta siauraja jos prasme, darytina išvada, jog teisėjai mediacija paprastai atlieka vertinamuoju stiliumi.

Dėl advokatų. Kaip teisėjo pamatinė funkcija yra materialiosios tiesos nustatymas, taip advokato funkcija paprastai visada būdavo būtent konkretaus kliento interesų atstovavimas, siekiant jo laimėjimo dėl ginčo klausimo. Vertinant Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymą[135], pastebimas tik formalus teisės normų išdėstymas, jog advokatai tiesiog gali būti mediatoriais (sprendžiant bet kokių kategorijų ginčus). Net advokatų etikos kodekse[136] iš esmės nėra dėstoma nieko konkretaus, kas būtų nukreipta į šalių tarpusavio taikos (susitaikymo) sukūrimą. Yra tik rekomendacinio pobūdžio nuostata 10 str. 9 d. „Advokatui draudžiama skatinti nepagrįstus teisminius ginčus. Advokatas turi skatinti klientą siekti ginčą išspręsti taikiai, nurodyti alternatyvius ginčo sprendimo būdus.“[137], kurios neveiksmingumą pagrindžia toliau dėstomo tyrimo rezultatai. Šio tyrimo metu nustatyta, jog Lietuvoje

---

[132] Sondaitė ir Čechavičienė, *supra note*, 10.

[133] Stacy Burns, „The name of the game is movement: Concession seeking in judicial mediation of large money damage cases“, *Conflict Resolution Quarterly* 15, 4 (2007): 359 – 371, https://www.researchgate.net/publication/229935477_The_name_of_the_game_is_movement_Concession_seeking_in_judicial_mediation_of_large_money_damage_cases

[134] Scott R. Belhorn, „Settling beyond the Shadow of the Law: How Mediation Can Make the Most of Social Norms“, *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 20, 3 (2005): 891. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ohjdpr20&div=36&start_page=981&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

[135] „2004 m. kovo 18 d. Nr. IX-2066 „Advokatūros įstatymas““, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789/asr

[136] „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9d7e2bd008c511e687e0fbad81d55a7c?jfwid=fhhu5mn1q

[137] *Ibid*

advokatai nurodo, kad jų supratimas apie mediaciją yra didelis, tačiau tuo pačiu kiti tyrimo duomenys nurodo, jog advokatai jį taiko labai retai. Šioje vietoje galima daryti prielaidą, jog advokatai arba iš tikrųjų nesupranta plačiųjų mediacijos tikslų, arba juos supranta, bet dėl tam tikrų priežasčių specialiai neskatina mediacijos (pavyzdžiui, dėl finansinių sumetimu, turint interesą iš kliento uždirbti daugiau pinigų iš klasikinių, paprastai ilgai tunkančių bylų). Be kita ko, advokatai tyrime kaip vieną iš populiariausių atsakymų yra nurodę, jog jiems nepasitaikė daug klientų, kurie turėtų mediacijos poreikį. Toks teiginys kelia abejonių, visų pirma, dėl to, kaip advokatai nustatė šį faktą, ir, antra, ar klientai tikrai buvo tinkamai suvokiantys mediacijos procedūrą bei, ar iš viso jiems ji buvo pristatyta. Yra teigiama, jog daugelis teisininkų nenori arba nėra pasirengę prisitaikyti prie mediacijos proceso[138], o tarp Lietuvos advokatų vykdytas tyrimas tą pagrindžia. Susidaro tokia prielaida, jog advokatai, deklaruodami normą veikti savo klientų naudai, susitaikymo iš tikrųjų neskatina arba tam sąmoninigai trukdo formuojant „viskas arba nieko“, „tik maksimalaus laimėjimo“ kliento poziciją byloje[139]. Tokia pozicija aiškiai nurodo, jog advokatams mediacijos siūloma plačioji tikslų perspektyva yra tolima, netaikytina. Tam, kad būtų išvengta galima advokatų piktnaudžiavimo ir užtikrinta visuomenės informavimo interesas, būtų tikslinga reguliuoti advokatų komunikavimą apie mediaciją per įstatymo normas, pavyzdžiui, privalomai advokatų klientus supažindinant raštu apie mediacijos procedūrą. Klientams turėtų būtų pateikiama išsami informacija, aiškinanti plačiuosius mediacijos tikslus, kad jie, galėtu užtikrintai pasirinkti jiems tinkamą ginčo sprendimo būdą. Apie tai plačiau rašoma trečiame šio rašto darbo skyriuje.

Notaras, atlikdamas savo pagrindinę funkciją, šalių sandoriams arba kitiems iš įstatytmų išplaukiantiems sprendimamas suteikia teisinę formą arba atsisako ją suteikti kai teisiškai tai nėra įvykdoma, pavyzdžiui, tvirtina sandorius arba atsisako tai daryti kai yra tokio veiksmo atlikimas neatitinka įstatymų arba kitų reikalavimų. Vertinant notaro veiklą, akvaizdu, jog jo atliekama teisinė funkcija valstybėje yra išimtinai nepaslanki, apribota materialinės teisės taikymo tikrinimu (pagrįsti arba neigti šalių užimamas teisines pozicijas), todėl, manytina, jog tokia darbo kasdienybė atitolusi nuo mediacijos proceso plačiųjų tikslų – psichologinių, derybinių įgūdžių bagažo, kurie leistų apčiuopti ginčo šalių tikruosius interesus ir juos suderinti. Notarų, kaip mediatorių kompetencijos abejotinai vertinamos dar ir dėl to, jog mediatorius (kaip tarpininkas) į notaro kvalifikacinio egzamino

[138] Kimberlee Kovach, „Symposium: new wine requires new wineskins: transforming lawyer ethics for effective representation in a non-adversial approach to problem solving“, *Fordham Urban Law Journal*, 28, 935 (2001): 2, https://www.researchgate.net/publication/237569476_SYMPOSIUM_NEW_WINE_REQUIRES_NEW_WINESKINS_TRANSFORMING_LAWYER_ETHICS_FOR_EFFECTIVE_REPRESENTATION_IN_A_NON_ADVERSARIAL_APPROACH_TO_PROBLEM_SOLVING_Except

[139] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 9: 47.

programą[140] buvo įtrauktas tik 2019 m. pabaigoje, todėl apie mediaciją bei jos tikslus plačiąja prasme absoliuti didžioji dauguma mediatorių giliau galėjo sužinoti tik per asmenines iniciatyvas. Be kita ko, notariato įstatymo 20^2 straipsniu[141] pats įstatymų leidėjas nurodo, jog notaras turi atriboti notarinių veiksmų nuo mediacijos paslaugų teikimą, taip pabrėždamas šių institutu skirtumus. Tai pat įstatymų leidėjas nurodo, jog mediacijos teikimas neturi trukdyti notaro veiklai bei, lyginant su mediacija, dėmesys turėtų būti telkiamas būtent notarinių veiksmų atlikimui, todėl vertintina, kad net įstatymų leidėjas brėžia aiškią takoskyrą tarp šių dviejų institutų skirtumų, o tai suponuoja prielaidą, jog notarai turi labai gerai suprasti mediaciją, kad galėtų suvokti veiklų atribojimo skirtumus. Kitu atveju jie rizikuotų šios įstatymo normos pažeidimu. Šiame kontekste svarbu akcentuoti, jog nors notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, turintis savo veiklos taisykles ir teisės aktai riboja notaro kaip mediatoriaus galimybes siekti ginčo šalių tarpusavio sutarimo[142], tačiau jis notariato įstatyme yra aprašomas detaliau negu advokatūros įstatyme, kur yra daugiau prielaidų mediacijos taikymui.

Be kita ko, teisininkų, teisėjų mediatorių darbo kompetencijų lauką apibūdina iškalbinga Kinijos praktika, bylojanti, jog administracinių ginčų su visuomenės nariais mediacija nepasiteisina dėl tos priežasties, nes mediatoriai yra skiriami valstybinio organo. Toks paskyrimas sukuria dvigubo priklausomumo efektą, kuris sukelia žmonėms nepasitikėjimą dėl mediatoriaus nepriklausomumo ir visuomenė linkusi tokį paskirtą teisininką laikyti labiau kaip formalųjį valstybės gynėją, o ne kaip nepriklausomą mediatorių[143]. Puikus pavyzdys, kuris iliustruoja tai, kokį rezultatą gali duoti tinkamai taikoma mediacija ilgalaikėje perspektyvoje. Kinijoje tarpininkavimas buvo pagrindinis konfliktų sprendimo būdas tūkstančius metų, o tai lėmė, kad visuomenės sąmoningumas ir požiūris į ginčo konfliktus jau yra tiek pažengęs, kad net patys žmonės be papildomos įstatymų pagalbos geba atriboti teisminės ir neteisminės mediacijos naudą.

Akivaizdu, jog kiekvieną dieną pagal teisinius precedentus teisingumą vykdantys advokatai, notarai, antstoliai, teisėjai be nuolatinės praktikos ir specialios kvalifikacijos, negebės mediacijos taikyti taip, kaip tai darytų mediaciją praktikuojantis mediatorius, kuris anksčiau nėra

[140] „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2019 m. lapkričio 14 d. įsakymas Nr. 1R-305 „Dėl notaro kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b2d7c8a207e611eaa6fdea593a68dd73

[141] „1992 m. spalio 1 d., Nr. 192-0 „Notariato įstatymas““, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1695/asr

[142] Gerda Štaraitė-Barsulienė, „Mediacijos taikymo galimybės notaro veikloje“, *Socialinių mokslų studijos* 4, 1 (2012): 236, https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/9-Mediacijos-taikymo-galimyb-s-notaro-veikloje.pdf

[143] Zheng Ruoting ir Hu Jieren, „Mediating state-society dispute in China: Outsourced lawyers and their selective responses“, *First published* 34, 3 (2019): 396-397, https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0920203X19887670?journalCode=cina

turėjęs vertinamojo pobūdžio sprendimų galios. Mediacijos taikymas plačiąja prasme yra daugiau psichologinė, į komunikacijos gebėjimus organizuota šaka. Teismų sistemos bendrą pamatą ir institucinį pradą puikiai apibūdina Olandijos septynių teismo kokybės elementų išdėstymas, kur kokybiškas teismo sprendimas suvokiamas kai yra tinkamai nustatomos neginčijamos faktinių aplinkybės, remiamasi įrodymais ir informacijos surinkimu, nėra paskiriamas parengiamasis posėdis, atliekamas išsamus teisinis vertinimas, remiamasi motyvais ir galutiniu sprendimu, sprendimo išdėstymu ir turiniu bei bendru (galutiniu) įvertinimu[144]. Lyginant su mediacija, visi šie požymiai, atitiktų vertinamąjį mediacijos stilių, kuris nėra susiję su santykių tęstinumu ar atkūrimu, kaip tai yra aiškinama teisminės mediacijos taisyklėse. Toks fenomenas galimai galėtų būti aiškinamas netgi kaip teisės aktų kolizija.

Teismo ir neteismo mediatoriaus kompetencijų atribojimą – ne tik teisinų žinių, bet ir kitų (įskaitant psichologinių) žinių lygio, kompetencijų svarbos atribojimo klausimą iliustruoja tyrimas, kuriame nustatyta, jog advokatai, dirbantys su sunkesnių nusikaltimų aukomis, suvokia, kad tokios bylos skiriasi nuo įprastų teisminių, ir, kad procese jie yra ne tik sauso įstatymo atstovai, bet psichologai – terapeutai bei, pagal galimybes, nori šalims padėti ne tik formaliai, bet ir sumažinti jų psichologinį emocinį diskomfortą dėl patirto arba padaryto nusikaltimo. Tyrimo metu nustatyta, jog didžioji dalis advokatų norėjo ne tik išspręsti teisinę problemą, bet ir padėti suvaldyti skausmą bei atkurti ilgalaikius santykius, tačiau respondentai nurodė, jog vos pajautus psichologinių žinių trūkumą, teisininkai jautėsi nejaukiai ar nesaugiai, todėl orientavosi į tai, ką žino geriausiai - tradicinį teisinį nagrinėjimą, paremtą teisiniais įgūdžiais, tai yra į procedūrą, turinčią mažai lankstumo[145]. Šis tyrimas tik patvirtina, jog galima daryti prielaidą, kad teisėjai, notarai, advokatai, anstoliai bei kiti teisininkai, neturintys daug praktikos su mediacijos taikymu, bet kuriuo atveju taikys vertinamojo pobūdžio mediaciją. Ir tai nėra blogai, jeigu toks teisminės mediacijos trūkumas bus apčiuoptas ir įstatymų apibrėžtas realaus instituto įgyvendinimo galimybių ribose. Be kita ko, problema yra tai, kad konkrečiu atveju Lietuvoje teismo mediatoriams yra taikomos kvalifikacijos kėlimo išlygos, taisyklėse taikoma platesnė mediacijos paskirtis ir taip yra klaidinamos ginčo šalys, nes vertinamasis stilius orientuotas į konkrečios problemos sprendimą, o ne į ginčo santykio šalių atkūrimą. Taip pat reiktų akcentuoti, jog teisėjų vaidmuo dėl teismo, kaip instituto veiklos principo (vadovautis įstatymu, suformuota teismų praktika), teisės

[144] Tomas Davulis, „Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studija“, Vilniaus universitetas, žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/01/nta-studija_full.pdf

[145] Naama Katz, Dana Pugach ir Shulamit Ramon, „Relationships between lawyers and victims of crime: Forming a new context“, *International Review of Victimology* 20, 10 (2020): 17-18, https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0269758020920022

taikymo bei lankstymo prasme yra labai apribota. Teigiama, jog teisėjas yra burna, kalbanti įstatymo žodžiu. Tai reiškia, kad šiomis dienomis galiojantis teisinis reglamentavimas paprasčiausiai neatitinka nei teismo, kaip instituto, nei teismo mediatorių, kaip teisėjų realių galimybių ir įgūdžių mediaciją taikyti plačiai. Be kita ko, teisminės mediacijos kokybės klausimas galėtų būti sprendžiamas įsteigiant specialią teismo mediatorių teisme pareigybę, kur žmonės galėtų savo profesijoje tik praktikuoti teisminę mediaciją arba keisti įstatymus, kurie įgalintų teisminės mediacijos ginčus spręsti ne mediatoriams teisėjams.

Apibendrinant, reikėtų pažymėti, jog neturėtų būti laikoma, kad teisėjai, advokatai, notarai, teisininkai iš viso negali būtų mediatoriais. Teisminė mediacija, adoktatų, notarų veiklos yra veikiantys mechanizmai, tačiau šiandien teisminės įstatymais numatytas reglamentavimas neužtikrina mediacijos plačiųjų tikslų įgyvendinimo ir tiesiog praktiškai dėl šių teisinių institutų pamatinių funkcijų bei veiklos principų - formalaus teisingumo pamatų ir teisininkų kompetencijų - neįgyvendinama. Todėl darytina išvada, jog Lietuvoje formuojamas teisės normų aiškinimas galimai neatitinka realių teisininkų galimybių mediaciją taikyti taip, kaip ji yra apibrėžiama įstatymų normose, todėl reikėtų tai keisti bei priartinti prie realių teisėjų, advokatų, noratų galimybių įgyvendinimo ribų.

3. MEDIACIJOS TIKSLŲ SUVOKIMO TOBULINIMAS LIETUVOJE

Įvertinus Lietuvoje taikomos mediacijos problematiką per tikslų prizmę, naudinga įvertinti ilgalaikes mediacijos plėtros perspektyvas per mediacijos tikslo suvokties pokytį. Kaip jau nustatyta, mediacija plačiąja prasme nėra tiesiog formali procedūra, metodas spręsti ginčus. Tai yra požiūrio į konfliktą ir patį save keitimas[146]. Aukščiausią rezultatą pasieksime tik tokiu atveju, jeigu sugebėsime mediacija pasinaudoti kaip įrankiu siekiant ilgalaikių socialinių tikslų – keisti visuomenės požiūrį į konfliktą bei jo sprendimo būdą iš esmės, sugebėsime mokyti visuomenės narius pačius tvarkytis su savo ginčais. Mediacija sukuria visapusę naudą plačiam subjektų ratui – ginčo šalys gauna prieinamą, lankstų, lengvai pritaikomą įvairioms ginčų kategorijoms skirtą spręsti įrankį, teisėjams mažėja darbo, nes konfliktą sprendžia pačios šalys, yra sumažinami teismų kaštai[147]. Konfliktai tarp žmonių kyla bene kiekvieną dieną, todėl keliant ilgalaikius plėtros tikslus yra tikimybė mediacijos pagalba pasiekti aukštesnį visuomenės brandos ir teisinės kultūros lygį.

3.1. Mediacijos tikslų suvokimo tobulinimas norminiame lygmenyje

Siekiant analizuoti mediacijos tikslų suvokimo kaitos galimybes, visų pirma reikalinga įvertinti keistinas Lietuvos Respublikos teisės aktų normas, kurios apima ir įtakoja mediacijos (per tikslų prizmę) taikymą. Siektinos tikslų sampratos pokyčio perspektyvos galėtų būti vertinamos per 3 kategorijas – teisminės, neteisminės ir privalomos mediacijos. Turėtų būti keičiami teisės aktai, reglamentuojantys mediacijos taikymą, pavyzdžiui, Mediacijos, Administracinių bylų teisenos, Ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos, Advokatūros įstatymai, Civilinio proceso kodeksas, Teisminės mediacijos taisyklės.

3.1.1. Mediacijos įstatymas

Mediacijos tikslų plačiąja prasme įtvirtinimas norminiu lygmeniu galėtų prasidėti nuo pamatinio mediaciją apibrėžiančio teisės akto – Mediacijos įstatymo[148] pokyčių. Iš 2 straipsnyje dėstomų pagrindinių įstatymo sąvokų bendrai galima suprasti tik tiek, jog mediacija yra alternatyvi ginčų sprendimų procedūra (tiek teisminė, tiek neteisminė), kurioje ginčo šalys siekia taikiai susitarti padedant trečiajai šaliai – mediatoriui. Įstatyme mediacija, teisminė mediacija ir neteisminė mediacija

[146] Egidijus Langys, „Mediacija civilinėje justicijoje Lietuvoje: iššūkiai ir perspektyvos" (pranešimas konferencijoje Mediacijos sėkmės istorija ir jos kaina, Vilnius, 2020 m. rugsėjo 24 d.), https://www.youtube.com/watch?v=_PTRr2uBZJE&t=176m57s&ab_channel=Lietuvosteismai.
[147] Villar ir Esplugues, *supra note,* 21: 39.
[148] „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas"", *supra note,* 78.

išskirtos atskirai ir jos tik formaliai atribojamos tarpusavyje, kas neatspindi šių mediacijos rūšių tikslų taip plačiai, kad būtų galima suprasti, kokie yra jų pamatinė paskirtis. Dėl šios priežasties mediacijos rūšys per tikslų prizmę turėtų būti išsamiau detalizuotos tam, kad būtų galima aiškiai atriboti ir suprasti šių sąvokų tikslų tikrąjį (pamatinį) turinį. Įstatymo su mediacija susijusios sąvokos galėtų būti praplėstos pamatiniais mediacijos tikslų konstruktais, kaip pavyzdžiui „siekiant tvaraus, abiems šalims priimtino bei vykdytino ginčo išsprendimo“, „padėti šalims tobulėti mokantis pačioms spręsti jų ginčus taikiai“, „siekiant atkurti ilgalaikius šalių tarpusavio santykius“. Tuo remiantis, Įstatymo 2 str. 4 d. bendrąją mediacijos sąvoką būtų galima dėstyti sekančiai: „Mediacija – teisminė arba neteisminė civilinių bei administracinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą. Mediacijos procesu visais atvejais siekiama tvaraus, įgyvendinamo ir abiejų šalių interesus geriausiai atitinkančio taikaus sprendimo“. Iš esmės, atsižvelgiant į tai, jog toliau yra siūloma įtvirtinti mediacijos tikslą atskiru straipsniu, bendra mediacijos sąvoka galėtų būti ir nekeičiama, tačiau siekiant kiek įmanoma plačiau skleisti pamatinius mediacijos tikslus, visgi, šį apibrėžimą siūlytina keisti tikintis padidinti mediacijos tikslų suvokties sklaidą.

Siekiant iš esmės nustatyti mediacijos, kaip procedūros, proceso orientaciją, mediacijos įstatyme tikslinga išdėstyti ir naują bendrąją tikslų sąvoką, formuluoti papildomus tikslus teisminei, neteisminei ir privalomai mediacijai, kuriomis būtų siekiama formuoti tinkamą mediacijos tikslų suvoktį, užtikrinti tinkamą bei sąžiningą visuomenės informavimą, skatinti šį taikų ginčų sprendimą, paremtą plačiaisiais (pamatiniais) mediacijos tikslais. Tikslų apibrėžimus siūlytina dėstyti nauju straipsniu. Bendroji norminė mediacijos tikslo formuluotė galėtų būti dėstoma sekančiai: „Mediacijos tikslas yra sukurti prielaidas ginčo šalių tarpusavio dialogui, bendradarbiavimui ir taikaus ginčo sprendimo priėmimui, pakeičiant jų požiūrį į ginčą. Mediacijos taikymu siekiama ilgalaikio ir tvaraus ginčo šalių santykių atkūrimo, teismų darbo krūvio mažinimo, laiko ir finansinių lėšų taupymo“. Tuo tarpu, neteisminės mediacijos tikslų sąvoka galėtų būti dėstoma sekančiai: “Neteisminės mediacijos tikslas yra orientuotas į siekį išvengti trečiųjų sprendimus priimančių asmenų įtraukimo išsaugant ginčo šalių laisvę spręsti bei išsaugoti tarpusavio santykius.”. Toks įstatymo išdėstymas iš esmės praplečia neteisminės mediacijos sąvoką (kuri dėstoma Įstatymo 2 str. 6 d), pakankamai tiksliai atspindi pamatinį neteisminės mediacijos tikslą. Taip mediacijos procesas suprantamas ne tik kaip formalus susitarimas, bet, tuo pačiu, išryškinamas proceso šalių santykių bei tarpusavio sąveikavimo aspektas.

Kaip atskirą kategoriją mediacijos procedūros tikslams apibrėžti reikalinga atskirti ir privalomąją mediaciją. Tą reikia daryti nes, visų pirma, privalomos mediacijos institucionalizavimo lygmuo yra laikomas pats aukščiausias ir tam reikia papildomų pastangų siekiant saugoti proceso

neformalumą.[149] Privalomos mediacijos tikslų apibrėžimas galimai įrėminintų privalomą mediaciją į tinkamas vėžes taip ją apsaugant nuo netinkamo privalomos mediacijos suvokimo bei taikymo. Antra, tai yra vienas iš ginčo šalių supindinimo su procesu, informavimo būdų. Trečia, vertinant Įstatymo 5 skyrių, kuriame yra dėstomi privalomos mediacijos ypatumai, randame tik tris straipsnius, kurie aiškina išimtinai techninius aspektus, susijusius su šios procedūros taikymu, pavyzdžiui, apibrėžia mokėjimo tvarką, kreipimosi tvarką. Taip išdėstytas privalomos šeimos mediacijos institutas yra formalus, neatliepiantis mediacijos tikslų, nekomunikuojantis apie mediacijos tikslus plačiąja prasme, nėra pateikiama informacija apie mediacijos procedūra kuriamą pridėtinę vertę. Toks reglamentavimas nesudaro prielaidų dėl visuomenės informavimo apie mediacijos procedūrą intereso užtikrinimo. Dėl šių priežasčių, privalomos mediacijos tikslai turėtų atsirasti norminiame aiškinime, mediacijos tikslų skyriuje. Siūloma tokia formuluotė: „Privalomos mediacijos tikslas yra taikus šeimos ginčų sprendimas tarpusavio sutarimo būdu, išsaugant tarpusavio santykius, pasiekiant ginčo šalis tenkinantį rezultatą, kartu taupant laiką ir pinigus.“. Pinigų ir laiko sutaupymą, nors tai ir nėra pamatinis mediacijos tikslas, siūloma palikti reaguojant į prastą 2020 m. šeimos mediacijos statistiką, tikintis, jog šis papildomas faktorius atliks motyvo pasinaudoti medicijos procedūra, funkciją.

Tuo tarpu, formuojant takoskyrą tarp teisminės ir neteisminės mediacijos tikslų sąvokų dėstymo, būtų tikslinga teisminei mediacijai kelti jai realiai įgyvendinamus pamatinius tikslus – nutraukti vykstančius teisminio ginčo nagrinėjimo procesus, atstatyti šalių tarpusavio santykius. Todėl, atitinkamai, siekiant tenkinti visuomenės interesą dėl procedūrinio aiškumo ir proceso orientacijos kryptingumo, teisminės mediacijos tikslus apibrėžianti nuostata Įstatyme turėtų būti aiškinama pakankamai siaurai: „Teisminės mediacijos tikslas yra orientuotas į siekį nutraukti vykstančius teisminio ginčo nagrinėjimo procesus ir atstatyti šalių tarpusavio santykius.”.

3.1.2. Civilinio proceso kodeksas ir Administracinių bylų teisenos įstatymas

Toliau vertinant teisminės mediacijos, jos pamatinių tikslų sąvoką bei pokyčių reikalingumą per mediacijos tikslų tobulinimo prizmę, derėtų analizuoti teisės norminius šaltinius, kurie padėtų aiškiai teisminę mediaciją suprasti kaip civilinio ir administracinio proceso dalį. Tam reikalinga įvertinti procesinius teisės aktus kaip Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas[150] (toliau – CPK) ir Administracinių bylų teisenos įstatymas (toliau – ABTĮ). Šioje vietoje akcentuotina,

[149] Agnė Tvaronavičienė ir Natalija Kaminskienė, „2.2. Privalomoji mediacija šeimos ginčuose“, Lietuvos teisė 2019 Esminiai pokyčiai, Antra dalis. Privatinė teisė (2019): 56, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16251/2019%20Teise_2.2._Tvaronavic%20iene%20,%20Kaminskiene%20.pdf?sequence=1

[150] „2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743 nutarimas „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas““, *supra note,* 93.

jog vertinant vien per sąvokų prizmę jau savaime yra gana sudėtinga atskirti teisminę mediaciją nuo teismo vykdomos sutaikinimo procedūros, orientuotos į taikos sutarties sudarymą, todėl šių intitutų vertinimas per tikslų prizmę yra ypatingai aktualus. Iš pirmo žvilgsnio šios taikos procedūros yra panašios, kadangi, bendrąja prasme, yra siekiama išspręsti ginčą, pasiekti „taiką“, tačiau taip nėra.

Visų pirma, vertinant CPK, CPK 231 str., teisminis sutaikymas yra apibrėžiamas kaip teisminės procedūros dalis (parengiamojo posėdžio), kuris vyksta tik po ginčo esmės nustatymo. Šioje vietoje teisėjas, vykdydamas taikinimo procedūrą, negali būti lankstus ir pernelyg aktyvus, kadangi jis yra vertintojas (tokie yra teisminio nagrinėjimo principai), kuris aiškina ir taiko norminius teisės aktus, naudodamas teismų praktiką, laikosi teismų taisyklių. Be kita ko, šalys negali pasirinkti teisėjo, kuris galėtų dalyvauti teisminio sutaikymo procedūroje. Kadangi procedūra formali, įsprausta į teisinę taiką aiškinančius CPK rėmus, teismo posėdžiai įrašinėjami, protkoluojami, t.y. yra vieši. Tuo tarpu neteisminėje medicijoje yra užtkrintas šalių konfidencialumo principas, šalys pačios pasirenka procedūros tasykles, pačios pasirenka mediatorių, procesui negalioja griežti formalumai arba procesiniai reikalavimai. Siekiant tarpusavio sąveikavimo yra galimybė nuklysti nuo tiesioginės ginčo esmės. Tai, kad šie taikos procesai skiriasi įgyvendinimo procedūra, jau išsiaiškinome, tačiau, be kita ko, už formalių procedūrų išdėstymų slypi mediacijos ir teisminio taikinimo tikslų esminiai skirtumai. Vertinant procedūrinį civilinio proceso teisminio sutaikymo reglamentavimą, galima daryti išvadą, jog šio proceso metu svarbiausia yra apginti asmenų, kurių teisės ar interesai pažeisti, interesus, taip atkuriant teisinę taiką tarp šalių ir sudaryti taikos sutartį. Čia yra siekiama įvykdyti teisingumą nevertinant šalių bendradarbiavimo persektyvos ateityje. Tuo tarpu mediacijos procesu norima atkurti socialinę taiką, kur į pirmąją prioriteto vietą iškeliami šalių interesai, jų pačių priimtas ginčo sprendimo rezultatas, kuris turi didesnę įvykdytinumo tikimybę, mediacija siekiama išlaikyti teigiamus ginčo šalių santykius ir ateityje. Siekiant įvertinti ar tokie skirtumai yra pakankamai tiksliai atriboti bei aiškinami per tikslų prizmę, reikalinga nagrinėti CPK ir ABTĮ norminį pritaikomumą taikos procedūrų vykdymui iš esmės.

Pradedant nagrinėti CPK dėstomą taikos instrumentų norminį turinį, reikalinga akcentuoti bei atriboti CPK dėstomus teisminio sutaikymo ir mediacijos taikymo institutų tikslų skirtumus. Reikalinga suprasti, jog taika yra skirstoma į teisinę (formaliąją) ir socialinę (materialiąją)[151]. Teisinė taika iš esmės yra teismo sprendimas, o socialinė taika papildomai dar apima ir besibylinėjančių šalių santykių atkūrimą, visuomenės priešiškumo mažinimą, ginčo šalių tarpusavio

[151] Rimatas Simaitis, „Teisminis sutaikymas“, *Teisė*, 52 (2004): 92-107, https://www.lituanistika.lt/content/4897

sąveikavimo kultūros ugdymą. Šiame konteste taip pat svarbu paminėti, jog pagal CPK nuostatas teismai yra įpareigoti skatinti taikų ginčų sprendimą ir siūlyti šalims naudoti teisminio sutaikymo bei teisminės mediacijos galimybėmis. Tai atspindima CPK 159 str. „teismo pirmininkas imasi priemonių šalims sutaikyti“, 225 str. „nusiunčia... informaciją apie galimybę ginčą spręsti teisminės mediacijos būdu su siūlymu šalims šia galimybe pasinaudoti“, 228 str. „teismas...turi imtis priemonių šalims sutaikyti“, 231 str. „teismas pasiūlo šalims pasiekti priimtiną abiem šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį… praneša šalims apie galimybę ginčą spręsti teisminės mediacijos būdu ir pasiūlo šalims šia galimybe pasinaudoti”. Iš esmės tai reiškia, jog įstatymų leidėjas teisėjus įpareigoja imtis aktyvių veiksmų taikant ginčo šalis, tačiau tuo pačiu aiškiai neatskleidžia kokių tikslų šiuo sutaikinimo institutu yra siekiama, t.y. akivaizdu, jog formaliai siekiama taikos sutarties rezultato (teisinės taikos) (CPK 595 str.), tačiau tai neturėtų būti traktuojama vien deklaratyviai, kaip tai yra daroma dabar. Reikėtų akcentuotis ir į šio proceso turinį orientuojant jį į socilinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimą. Šiame kontekste reikalinga pažymėti, jog vertinant CPK nuostatas, pastebima, kad nepriklausomai nuo to, kad taikinimo procedūra (CPK 231 str) ir teisminė mediacija (CPK 2311 str.) yra atkirti straipsniais, tačiau niekur neatsispindi nei šių procedūrų sąvokos, nei, juolab, tikslai. Tuo remiantis, konstatatuotina, jog teisminio sutaikymo ir teisminės mediacijos institutas CPK nėra aiškiai išplėtotas, nors mediacija ir teisminis sutaikinimas nėra tas pats alternatyvus ginčų sprendimo būdas, todėl įsivyrauja klaidinantis neapibrėžtumas, kuris galimai lemia tiek teisėjų, tiek ginčo šalių negebėjimą atriboti procedūrinio funkcionalumo bei atskirti jiems keliamų tikslų. Iš to išplaukiantys padariniai – neaiškumas kaip tas konkrečias procedūras mediatoriams bei teisėjams taikyti ir ko ginčo šalims tikėtis iš šių skirtinigų taikos procesų. Tampa akivaizdu, jog CPK reikalinga papildyti teisminio sutaikymo bei teisminės mediacijos sąvokomis, kurios būtų aiškinamos per tikslus, orientuotus į taikos tarp ginčo šalių atkūrimą, tačiau prieš tai tikslinga įvertinti dabartines CPK normas, netiesiogiai apibrėžiančias taikos intitutų tikslus, kad būtų aišku kokia apimtimi reikalinga plėsti sąvokas.

Taigi, nagrinėjant CPK, jo 2 straipsnyje, kaip civilinio proceso tikslas yra nurodytas „kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę”. Tokia formuluotė atliepia teisinės taikos tikslus, tačiau ne materialiuosius (socialinės taikos). Todėl CPK 9 str., 159 str., 228 str, 231 str., 376 str., 384 str. dėstomi įpareigojimai teisėjams, teismams skatinti taikų sprendimą ir siūlyti šalims naudotis teisminio sutaikymo bei teisminės mediacijos galimybėmis atrodo prieštaujantys taikai, kaip socialinei sąvokai, iš esmės. Laikytina, jog tokios įstatymo formuluotės tiesiogiai nusako,

kad CPK siekiama tik formalios, greitos taikos atkūrimo sudarant taikos sutartį (CPK 231 str.)[152]. Apie gilinimąsi į ginčo šalių interesus arba ginčą sukėlusių priežasčių aiškinimąsi ir tikrąjį ginčo šalių sąveikavimą bendradarbiaujant tarpusavyje – nėra dėstoma, nors tai aktualu prioretizuojant šalių taiką. Todėl reikalinga atskleisti ne tik teisminės mediacijos, bet ir teisminio sutaikymo bei taikaus išsprendimo taikos sutartimi institutus, atspindint plačiają socialinės taikos tikslų prasmę.

Remiantis išdėstytu, apibendrinant, tam, kad tobulinti taikos instituto (įskaitant mediacijos) tikslų suvoktį, reikalinga atlikti korekcijas CPK šiomis tobulinimo kryptimis: 1) reikalinga atriboti teisminės mediacijos, teisminio sutaikymo bei taikaus išsprendimo taikos sutarimi intitutų tikslus, kad būtų procedūrinis aiškumas civilinių ginčų šalims bei šias tikslų sąvokas išdėstyti įstatymuose; 2) reikalinga labiau akcentuotis būtent į mediacijos plačiųjų tikslų suvokties tobulinimą - socialinės (materialiosios) taikos tarp šalių atkūrimą. Siūloma:

- palikti bendrąją civilinio proceso tikslo formuluotę (CPK 2 str.), kuri yra tinkama tradiciniam teismo procesui (bet per siaura socialinės (materialiosios) taikos institutui);
- CPK 231^1 straipsnį papildyti dalimi, kuri apibrėžtų CPK tikslus, kada ginčas jau yra perduotas teisminei mediacijai. Minėtas papildymas galėtų būti dėstomas sekančiai: „teisminės mediacijos civiliniame procese tikslai – siekti taikos sutarties sudarymo dėl viso arba dalies ginčo esmės dalykų, dėl kurių įstatymų nustatyta tvarka yra galima sudaryti taikos sutartį, orientuojantis į socialinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimą. Teisminės mediacijos tikslas yra orientuotas į siekį nutraukti vykstančius teisminio ginčo nagrinėjimo procesus ir šalių tarpusavio santykių atstatymą.”
- siūloma CPK 231 str. papildyti dalimi, kuri apibėžtų teisminio sutaikymo tikslus siekiant taikos sutarties sudarymo kompromiso (derybų) būdu: „Teisminio sutaikymo tikslai – padedant civilinę bylą nagrinėjančiam teisėjui, ginčo šalys siekia kompromiso būdu susitarti ir pabaigti bylos nagrinėjimą teisme sudarant taikos susitarimą. Šia procedūra siekiama sudaryti taikos sutartį ir ją patvirtinti bylą nagrinėjančiame teisme, kad būtų nutrauktas teisminis nagrinėjimas arba, kad ieškovas atsiimtų ieškinį ar atsakovas pripažintų pareikštą ieškinį.“.

Tęsiant toliau, pereinant prie ABTĮ vertinimo, konstatuotina, jog ABTĮ proceso tikslas, kaip ir CPK („kuo greičiau atkurti teisinę taiką“), yra orientuotas į procedūros greitį, sprendimo įgyvendinimo operatyvumą, t.y. į formaliosios teisės įgyvendinimą, teisinės taikos rezultatą. Vertinama, jog ABTĮ iš esmės nėra pritaikytas taikioms procedūroms, ir, galimai net įstatyme 2013 metai norminiame reglamentavime įvedus taikos sutarties galimybę, nebuvo nepastebėta, kad turi

[152] „2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743 nutarimas „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas““, *supra note*, 93.

keistis administracinių ginčų teisenos orientacija, t.y., kad iš to formaliojo teisingumo reikia judėti į socialinės taikos siekį atkuriant santykius per taikos sutartį. Tokios išvados daromos atliekant įvairių ABTĮ redakcijų vertinimą. Pavyzdžiui, ABTĮ 11 str. nurodoma, jog „Teismas imasi šiame įstatyme nustatytų priemonių, kad būtų užkirstas kelias vilkinti procesą, ir siekia, kad byla būtų išnagrinėta per vieną teismo posėdį", „Teismas ir proceso šalys siekia, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas būtų įvykdytas per kiek įmanoma trumpesnį laiką ir kuo ekonomiškiau.". Toks proceso susiaurinimas yra netinkamas nei teisminei mediacijai nei kitai į taiką orientuotai procedūrai. Be kita ko, kai kurios įstatymo normos formuluojamos taip, kad galėtų reikšti net ABTĮ ir Mediacijos įstatymo koliziją. Pavyzdžiui, ABTĮ 6 str. nurodoma, jog „Teisingumą administracinėse bylose vykdo tik teismai, vadovaudamiesi visų asmenų lygybės įstatymui ir teismui principu", tuo tarpu Įstatyme yra dėstomos prielaidos, kurios tiesiogiai nesusijusios su teismais - įvardinama neteisminės mediacijos administraciniuose ginčuose galimybė, vertinama mediatoriaus, kuris nėra teisėjas, parinkimo ginčo sprendimui galimybės. Susidaro nuomonė, jog esama ABTĮ 6 str. formuluotė nurodo, jog be teismo formuojamų imperatyvių nurodymų administracinio ginčo sprendimo procedūra iš viso nėra įmanoma, o tai nesuderinama su socialinės (materialiosios) taikos tarp ginčo šalių atkūrimu vertinant tiek per teisminio sutaikymo, tiek per teisminės mediacijos turinį (suvokiant ir tą aspektą, jog teisminės mediacijos atveju procedūrą vesti gali net ne teisėjas). Apie tai, kad taikos procedūra turėtų būti orientuota į tarpusavio bendradarbiavimo siekį, teigiamo požiūrio į tarpusavio santykio diegimą ir formavimą – nėra dėstoma. Tuo tarpu ABTĮ 6 ir 11 str., kurie atspindi teisinės taikos atkūrimą, taikos tikslų orientacijos kryptimi įstatymų leidėjo nebuvo peržiūrimi tiek 2013 m. atsiradus taikos sutarties sudarymo galimybei[153], tiek 2019 m. sudarius galimybę medijuoti administracinius ginčus. ABTĮ 6, 11 str. paskutinį kartą buvo keisti 2016 m. birželio 30 d.[154], tačiau tai atlikta procedūrą siaurinant, bet ne plečiant. Todėl darytina išvada, jog ABTĮ plačiųjų tikslų suvokties požiūriu yra nepritaikytas.

Atsižvelgiant į išdėstytą, konstatuotina, jog turėtų iš esmės keistis administracinių ginčų formaliojo teisingumo orientacija diegiant taikos institutui būdingus tikslus, orientuotus į siekį atkurti santykius per taikos sutartį (nors tai turėjo būti atlikta 2019 m. įtvirtinus mediaciją administracinėje teisenoje, galimybę). Reikalinga atlikti korekcijas ABTĮ šiomis tobulinimo kryptimis: 1) reikalinga įvesti teisminio sutaikymo sąvoką, kad būtų įtvirtinta taikos sutarties sudarymo derybų keliu kryptis.

[153] „2013 m. gegužės 30 d. Nr. XII-348 „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 37, 42, 44, 46, 50, 53, 68, 80, 82, 97, 101 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 52-1 straipsniu įstatymas"", LRS, žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.450206?jfwid=-a3k5c03cf

[154] „2016 m. birželio 2 d. Nr. XII-2399 „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 pakeitimo įstatymas"", LRS, žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/644d09622e1511e6a222b0cd86c2adfc?jfwid=-a3k5c03cf

2) reikalinga įvesti ir atriboti sutaikymo bei mediacijos administraciniuose ginčuose tikslų savokas, kaip ir CPK siūlomu atveju, akcentuojantis į mediacijos plačiųjų tikslų suvokties tobulinimą. Todėl siūloma įvesti taikinimo sąvoką, įvedant naują straipsnį: „51^1 straipsnis. Taikinimo procedūra. 1. Teismas, nutartimi priėmęs skundą, pasiruošimo negrinėti administracinę bylą stadijoje, nustatęs ginčo esmę, pasiūlo šalims abipusių nuolaidų būdu pasiekti priimtiną abiem šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį. Teismas imasi priemonių šalims sutaikyti. 2. Taikos sutartimi gali būti išspręstas visas ginčas ar jo dalis (atskiri reikalavimai). 3. Pasirengimo nagrinėdi administracinę bylą stadijoje šalių sudaryta taikos sutartis patvirtinama pagal šio Įstatymo 51 straipsnio 2 dalyje nustatytas taisykles. 4. Nepavykus sudaryti šalių taikos sutarties, teismas, atsižvelgdamas į dalyvaujančių byloje asmenų nuomones ir parengęs bylą nagrinėti teisme, paskiria bylos nagrinėjimo vietą, laiką ir apie tai praneša dalyvaujantiems byloje asmenims.”

Tuo tarpu siekiant tikslų suvokties įgyvendinimo, ABTĮ 11 str. išdėstant jį nauja redakcija: „11 straipsnis. Adminstracinio proceso tikslai. 1) Administracinio proceso tikslai – ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus nagrinėjant administracines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdant, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę.; 2) Mediacijos administraciniuose ginčuose atvejais siekiama iš esmės įsigilinti į ginčo šalių pozicijas bei poreikius, nevertinant mediacijos procedūros trukmės, siekiant socialinės taikos ir požiūrio pokyčio, šalių interesus atspindinčio įgyvendinamo sprendimo bei taikos sutarties sudarymo; 3) Teisminio sutaikymo tikslai – padedant administracinę bylą nagrinėjančiam teisėjui, ginčo šalys siekia susitarti ir pabaigti bylos nagrinėjimą teisme sudarant taikos susitarimą. Šia procedūra siekiama sudaryti taikos sutartį ir ją patvirtinti bylą nagrinėjančiame teisme, kad būtų nutrauktas teisminis nagrinėjimas arba, kad ieškovas atsiimtų ieškinį ar atsakovas pripažintų pareikštą ieškinį.“.

3.1.3. Ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymas

Administrainių bylų kontekste, per mediacijos tikslų tobulinimo prizmę vertintinas ir Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymas (toliau – IAGNTĮ). Remiantis IAGNTĮ 11 str. 1 d. 3 p., kaip ir CPK ir ABTĮ atvejais, proceso pirmininkas yra įpareigotas pasiūlyti ginčo šalims pasiūlyti taikų ginčo sprendimą - „išspręsti ginčą taikiai arba pasinaudoti galimybe spręsti ginčą neteisminės mediacijos būdu“. Tai jis įpareigotas atlikti dar pasirengimo nagrinėti ginčą stadijoje. Po to Administracinių ginčų komisija yra įpareigota šalims pasiūlyti sudaryti taikos sutartį ir pačio posėdžio metu (IAGNTĮ 17 str. 2 d.). Visa tai reiškia faktą, jog įstatymų leidėjas aktyviai siekia, jog būtų pasiekta taika. Čia, skirtingai nei ABTĮ ir CPK atvejais,

procesas nėra nukreiptas į procesinį taupymą arba tai tiesiogiai nėra atspindėta. Tiesa, procesiniai terminai yra labai trumpi (5 dienos įrodymų pakeitimui renkant bylos medžiagą, 20 darbo dienų komisijai skiriama išnagrinėti skundą), tačiau IAGNTĮ 15 str. yra numatyta galimybė pasirinkus ginčą spręsti neteisminės mediacijos būdu, ginčo bendra tvarka nagrinėjimą sustabdyti. Tai yra gerai, kadangi eliminavus termino faktorių, sukuriama palankesnė terpė mediacijai vykti tiek laiko, kiek reikės tarpusavio santykiams atstatyti. Taip pat reikalinga paminėti, jog neteisminė mediacija (15-16 str.) ir taikos sutarties (17 str.) sudarymo tvarka yra aprašytos atskiromis normomis, neišplečiant šiomis taikos priemonėmis siekiamų tikslų. Taigi, nors Administracinių ginčų komisija ir yra įpareigota nuolat priminti apie taikos sutarties sudarymo galimybę, tačiau niekur nėra dėstoma kokių tikslų tuo yra siekiama. Taika, ypač administraciniuose ginčuose dėl viešųjų subjektų kaip vienos iš ginčo šalies aspekto, neturėtų būti suprantama vien deklaratyviai. Taikos instrumentais turėtų būti siekiama požiūrio keitimo per tarpusavio sąveikavimą, todėl įstatyme derėtų išdėstyti naują straipsnio dalį, kuri aiškintų apie taikos mechanizmų tikslus. Neteisminės mediacijos tikslas IAGNTĮ kontekste galėtų būti dėstomas sekančiai (papildant IAGNTĮ 16 str. 6 d.) :“Neteisminės mediacijos proceso tikslas ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo įstatymo apimtyje yra siekti sudaryti taikos sutartį. Procesas orientuotas į laisvą tarpusavio dialogo skatinimą ir tarpusavio santykio atkūrimą, pasiekiamą per ginčo šalių veiksmų motyvų, tikslų bei interesų atskleidimą.“. Vertinant taikos sutarties tikslus, reikėtų juos aprašyti pakankamai siaurai, kadangi IAGNTĮ atveju taikos sutarties procedūros vykdymas nėra niekaip komisijai priskirtas (tai palikta pačių šalių valiai), o tiesiog dėstomas kaip galimas administracinio ikiteisminio ginčo spreindimo rezultatas, kurį šalis gali pasiekti per asmeninę iniciatyvą. Siūloma IAGNTĮ 17 str. papildyti 8 d. ir dėstyti jį sekančiai: „Taikos sutarties sudarymo tikslas yra pasiekti taikų susitarimą dialogo būdu bei užbaigti administracinio ginčo nagrinėjimą.“.

3.1.4. Teisminės mediacijos taisyklės

Kitas nagrinėtinas teisės aktas, kurio tam tikri punktai taip pat yra keistini - Teisminės mediacijos taisyklės. Kaip ir buvo dėstoma antroje šio magistro baigiamojo darbo dalyke, be tinkamo pasirengimo, mediacijos proceso žinių, mediatoriaus įgūdžių bei mediatoriams reikalingų asmeninių savybių, teisminė mediacija, dėl teisėjams artimo vertinamojo mediacijos stiliaus, yra labiau teisinės tvarkos atkūrimo priemonė, o ne socialinės taikos atkūrimo įrankis[155]. Šiai situacijai koreguoti reikalinga keisti teisminės mediacijos tikslų sąvoką (išlaikant ją aiškinant pakankamai plačiai) bei detalizuoti teisėjų kompetencijų kėlimo klausimus. Atsižvelgiant į CPK bei ABTĮ nuostatų analizę, kuriose yra pateikiama plačioji mediacijos tikslų aiškinimo suvokties perspektyva, siūloma formuoti

[155] Tvaronavičienė ir Kaminskienė, *supra note,* 3: 33.

vientisą teisminės mediacijos plėtros kryptį bei šiuo metu galiojantį Teisminės mediacijos taisyklių 4 p.[156] keisti sekančiai: “Teisminės mediacijos tikslas yra orientuotas į siekį nutraukti vykstančius teisminio ginčo nagrinėjimo procesus ir atstatyti šalių tarpusavio santykius.”.

3.1.5. Mediatorių kompetencijas išreiškiantys norminiai aktai

Tęsiant mediatorių kompetencijų svarbos aspektą, siekiant priartėti prie teisminės mediacijos instituto pamatinių tikslų suvokties, siūloma eliminuoti kvalifikacinių reikalavimų įstatymų normose dėstomas privilegijas, kvalifikacinius reikalavimus teisėjams mediatoriams sulyginant juos su kitoms mediatoriaus statuso siekiančioms asmenų grupėms taikomais reikalavimais. Norint tą pasiekti, siūloma keisti Įstatymo 6 str., paliekant visiems (tiek teismo, tiek neteismo) mediatoriams, siekiantiems būti įrašytiems į mediatorių sąrašus, vienodus bendruosius kriterijus: 1) turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą; 2) būti išklausius ne trumpesnius kaip 40 valandų mokymus; 3) išlaikyti mediatorių kvalifikacijos egzaminą; 4) būti nepriekaištingos reputacijos. Tai reiškia, jog Įstatymo 6 str. 2 d., turėtų būti dėstoma sekančiai: ”2. Šio straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose nustatyti reikalavimai netaikomi socialinių mokslų daktaro laipsnį turintiems asmenims, kurie per paskutinius trejus metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą vedė mokymus mediacijos tema, kurių bendra trukmė – ne mažiau kaip 100 akademinių valandų. Šio straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose nustatyti reikalavimai taip pat netaikomi asmenims, kuriems pagal Europos Sąjungos valstybės narės ar Europos ekonominės erdvės valstybės teisės aktus tos valstybės kompetentinga institucija yra suteikusi teisę teikti mediacijos paslaugas.”.

Tęsiant mediatorių kompetencijų vertinimą per kvalifikacinių reikalavimų griežtinimą, taip didinant tikimybę, jog mediacija bus mediatorių tinkamai suprasta ir vertinamą plačiuoju jos sąvokos požiūriu, siūloma iš esmės kelti kvalifikacijos kartelę, kuri būti vienodai taikoma tiek teismo, tiek ne teismo mediatoriams. Konkrečiu atveju siūloma keisti Įstatymo 6 str. 1 d., papildant jį 4 p.: „būti atlikę ne trumpesnę kaip 40 valandų mediacijos praktiką ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos“ ir 5 p.: „būti išklausius ne trumpesnius kaip 40 akademinių valandų specializuotus mokymus pagal konkrečią ginčų kategoriją mediacijos temą kurioje siekiama įgyti teisę medijuoti, ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos.“. Specializacijos per ginčų kategorijas prielaidos jau yra pradėtos ir Įstatymu, kai 2021 m. praplėtus mediacijos taikymą administraciniuose ginčuose atsirado reikalavimas išklausyti ne trumpesnius kaip 4 akademinių

[156] „2018 m. lapkričio 30 d. Nr. 13P-125-(7.1.2) teisėjų tarybos nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, *supra note*, 89.

valandų mokymus administracinių ginčų mediacijos tema (jeigu bus siekiama medijuoti būtent administracinius ginčus).

Be kita ko, turėtų būti keičiamas visas mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašas[157], prilyginant jį bent jau prie minimalių siūlomų Europos mediacijos teisės aktų rengimo vadovo reikalavimų. Būtų naudinga, jeigu šį naujas aprašas būtų skiriamas tiek teismo, tiek neteismo mediatoriams, taip siekiant užtikrinti aukštą dirbančių mediatorių lygį, didinti tikimybę, kad per procedūros suvokimą mediatoriai mediaciją taikys per plačiuosius jos tikslus.

Ankstesni rašto darbo skyriai nagrinėja, jog mediatoriaus kvalifikacijos lygis turi sąryšį tarp to, kad kuo daugiau turime mediacijos taikymo žinių, tuo didesnė tikimybė, jog ji bus suprantama per plačiąją mediacijos tikslų suvokimo perspektyvą. Šioje vietoje akcentuotina ir neigiama praktika, vertinant teisminei mediacijai perduotas bylas. Konstatuotina, jog ginčo šalys savo ginčo sprendimą linkusios perduoti teismo mediatoriams, kurie yra teisėjai, o ne kitų profesijų atstovams. Ir patys teisėjai, nagrinėjantys civilines bylas, dažniau linkę bylas perduoti medijuoti teismo mediatoriams-teisėjams[158]. Taigi, siekiant atitolti nuo vertinamojo stiliaus medijavimo, kuris paprastai yra taikomas teisininkų, ir, kuris yra susijęs su mediacijos siaurųjų tikslų suvoktimi, reikalinga leisti teisminės mediacijos paslaugas teikti mediatoriams, kurie nėra teisėjai (tiek civilinėse, tiek ir administracinėse bylose). Akcentuotina, jog teisminės mediacijos taisyklių 5 p. yra išdėstyta, kad administracinėse bylose gali medijuoti tik teisėjai, kurie yra įrašyti į mediatorių sąrašą, o tai neatitinka ABTĮ 79^1 straipsnio 2 d., kuriame yra dėstoma išlyga dėl teismo mediatorių paskyrimo, įskaitant tai, jog mediaciją gali vykdyti ir Valstybės garantuojamos tanybos parinkti mediatoriai, kurie ne būtinai turi būti teisėjai. Atsižvelgiant į teisės aktų nesuderinamumą, šią nuostatą reiktų aiškinti plačiau ir keisti sekančiai: „5. Teisminę mediaciją civilinėse ir administracinėse bylose vykdo mediatoriai, įrašyti į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą.“. Kaip pastebima iš sutrumpėjusios siūlomos įstatymo normos, tikslinga eliminuoti ir įstatymo imperatyviąją nuostatą, jog teisėjai gali vykdyti tik teisminę mediaciją. Tai susiję su daroma prielaida, jog mediatoriams daugiau praktikuojantis ir gilinantis į mediaciją, ji bus pradėta taikyti per plačiuosius jos tikslus. Atitinkamai, atsižvelgiant į aukščiau dėstomą argumentaciją, reikalinga plėsti teisminės mediacijos taisyklių 13 punktą, jose prioretizuojant ne teismo mediatorių įtraukimą į mediacijos procesą. Tam reikalinga 13 punktą dėstyti sekančiai: „13. Teisėjas, nagrinėdamas bylą, ginčo šalių sutikimu, gali nuspręsti perduoti byla teisminei mediacijai.

[157] „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas”“, *supra note,* 78
[158] „Teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita“, Teisminės mediacijos komisija, žiūrėta 2021 m. kovo 1 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf

Tokiu atveju teisėjas turi kreiptis į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą, tam, kad iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo būtų parinktas mediatorius, kuris vykdys mediaciją konkrečioje byloje.“. Be kita ko, tiek Mediacijos įstatyme, tiek CPK, tiek ABTĮ, mediatoriaus pasirinkimas iš bendro mediatorių sąrašo turėtų būti dėstomas ne kaip išimtis, o kaip pagrindinė taisyklė. Teisminę mediaciją tiek civilių, tiek administracinių ginčų atvejais šiuo metu gali vykdyti bylą nagrinėjantis teisėjas arba kitas mediatorius, kuris yra teisėjas. Ir tik neradus tinkamo teisėjo, teismas praneša Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai apie tai, kad reikia iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo parinkti mediatorių, kuris vykdys teisminę mediaciją konkrečioje byloje. Taip sukuriama disproporcija tarp mediatorių, galimai nėra neužtikrinamas visuomenės ir mediatorių interesas, pažeidžiamas lygiateisiškumas. Ta apimtimi reikėtų keisti CPK 231^1 str. 2 d. išdėstant ją sekančiai: „Esant ginčo šalių sutikimui vykdyti teisminę mediaciją, pranešama Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai apie tai, kad reikia parinkti mediatorių iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą. Teisėjai taip pat turi teisę (įskaitant ir bylą vedantį) vykdyti mediaciją. Mediatorius skiriamas tik gavus jo sutikimą.“, taip pat to paties str. 4 d.: „4. Kai yra priimta šio straipsnio 1 dalyje nurodyta nutartis perduoti ginčą spręsti teisminės mediacijos būdu, visais atvejais, siunčiant bylą Valstybės garantuojamos teisinės tarnybos parinktam mediatoriui, teismo pranešime nurodoma ginčo esmė, bylos šalys, bylos kategorija. Apie iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo parinktą ir paskirtą mediatorių Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba praneša teismui ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo mediatoriaus paskyrimo dienos.”. Atitinkamai ta pačia apimtimi turėtų būti keičiamas ABTĮ 79^1 straipsnis. Be kita ko, siekiant aiškiai nustatyti ne teismo mediatorių prioritetą skiriant mediatorius, turėtų būti keičiamas ir Teisminės mediacijos taisyklių 13 str., kaip tai jau yra anksčiau aprašyta šiame magistro baigiamajame darbe.

3.1.6. Mediacijos principai

Siekiant orientuoti mediacijos procedūrą į santykio tarp šalių atkūrimą, tiek ginčo šalims besidominčioms ir taikančioms mediacija, tiek mediatoriams yra būtina suvokti mediacijos principus bei jų taikymą. Konstatuojama, jog mediacijos principai taip pat yra mediacijos proceso ir mediatoriaus veiklos vertinimo matas ir tik juos atitinkanti procedūra užtikrina šalių lūkesčius bei teisėtus interesus.[159] Tai reiškia, jog teisingas mediacijos principų atspindėjimas norminiuose aktuose tiesiogiai gali prisidėti prie mediacijos tikslų suvokimo plačiąja prasme ir tai gali būti atlikta detaliai, ne taip abstrakčiai kaip tai įmanoma padaryti rengiant norminius sąvokas. Europos mediatorių etikos kodekse jie yra aptarti abstrakčiai, tačiau tokia situacija susidariusi galimai dėl mediacijos, kaip procedūros,

[159] Kaminskienė ir kt, *supra note*, 8: 51.

procedūrinio ir tikslų lankstumo, skirtingo socialinio ir teisinio konteksto, kuri Europos sąjungos narėje gali skirtis. Tačiau tai nereiškia, jog lokaliais teisės aktais principai neturėtų būti detalizuoti. Kadangi mediacijos principai yra pamatas, apsprendžiantis visą mediacijos procedūros esmę, būtų tikslinga juos detaliai atskleisti Įstatyme, principams skiriant visą atskirą skyrių, kuriame turėtų atsispindėti: „Mediacijos principai. Savanoriškumo principas – mediacijos procesas yra galimas tik tada, jeigu abi ginčo šalys sutinka jame dalyvauti. Šalys bet kada, nenurodydomos priežasties, gali pasitraukti iš mediacijos procedūros; Konfidencialumo principas – tiek ginčo šalys ir kiti mediacijos procese dalyvaujantys asmenys, tiek mediatorius įsipareigoja neplatinti, nepasakoti ir kitais tiesioginiais ar netiesioginiais būdais neviešinti ar kitaip nenaudoti mediacijos procese pateiktos, surinktos ar sužinotos informacijos, išskyrus įstatymuose numatytus atvejus, kai tokios informacijos neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui (ypač kai reikia užtikrinti vaiko interesus arba užkirsti kelią žalos fizinio asmens sveikatai ar gyvybei atsiradimui). Trečiosios šalys mediacijos procese gali dalyvauti tik su abiejų šalių ir mediatoriaus pritarimu; Kooperavimosi principas – ginčo šalys mediacijos metu turi bendradarbiauti tarpusavyje ir su mediatoriumi, dalintis reikalinga informaciją atvirai, kuri užtikrintų sklandų ir efektyvų mediacijos procesą, didintų galimybes pasiekti šalių taikaus susitarimo.; Sąžiningumo principas – visos procedūroje dalyvaujančios ginčo šalys veikia sąžiningai, atvirai, pateikia teisingą, tikrovę atitinkančią informaciją, nemanipuliuoja procesu; Abipusės pagarbos principas – visos mediacijos procedūros šalys rodo pagarbą, neįžeidinėja ir kitaip neigiamai neveikia šalies. Atsiribojama nuo tarpusavio žeminimo, apgaulės, akcentuojamasi į sąžiningą ir konstruktyvų veikimą; Mediatoriaus kvalifikuotumo principas – mediatoriai veikia pagal aukščiausius veiklos standartus, kurie numatyti Mediatoriau etikos kodekse, kituose įstatymuose. Mediatoriai turi būti tinkamai pasirengę, kompetentingi, siekti maksimalaus efektyvumo šalims padedant spręsti kilusį ginčą; Mediatoriaus nešališkumo, neutralumo principas – mediatorius ginčo šalių atžvilgiu turi veikti nešališkai, nereikšti palaikymo vienai ar kitai ginčo šaliai. Mediatorius privalo informuoti ginčo šalis apie jam žinomas aplinkybes, kurios gali kelti abejonių dėl jo nešališkumo ir, esant galimoms nešališkumo aplinkybėms, tik ginčo šalims pritarus, mediatorius gali tęsti mediacijos procedūrą.

3.1.7. Informacijos sklaidą reglamentuojantys norminiai aktai

Informavimas apie mediaciją užima labai svarbią vietą vertinant per mediacijos tikslų suvokties aspektą. Įstatymo 3 str. 2 d. 4 p. nurodo, jog viena iš pagrindinių Teisingumo ministerijos funkcijų yra „informuoti visuomenę apie mediaciją“, tačiau Teisingumo ministerijos tinklalapyje[160]

[160] „Veiklos sritys - Mediacija“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiliniu-gincu-taikinamasis-tarpininkavimas-mediacija/privalomoji-mediacija

išdėstyta informacija apie mediaciją neatliepia pamatinių mediacijos tikslų, neskatina plačiųjų mediacijos tikslų suvokties, taip pat privalomos šeimos mediacijos institutas ten apibrėžtas ypatingai formaliai. Tinklalapyje nėra pateikiama informacija apie mediacijos procedūra kuriamą pridėtinę vertę. Tokia situacija suponuoja prielaidą, jos visuomenės informavimas apie mediacijos procedūrą nėra pakankamai užtikrinimas. Taip gali būti dėl to, nes Teisingumo ministerijos veiklos sritys yra labai plačios ir tiesiog tinkamai nebeaprėpiama mediacijos informavimo funkcija. Siekiant to išvengti, siūlytina įstatymu praplėsti Valstybės garantuojamos teisinės tarnybos funkcijas (Mediacijos įstatymo 3 str. 4 d. 7 p. papildant nauja funkcija: „7) informuoja visuomenę apie mediaciją;“), tikintis, jog siauresnes veiklos sritis turinti pavaldi Teisingumo ministerijai įstaiga geriau atspindėtų mediaciją, jos tikslus, privalumus, trūkumus ir galimybes.

Be kita ko, siekiant plėsti visuomenės informavimą apie mediacijos prieinamumą bei jos teikiamą naudą, siūlytina advokatūros įstatymą praplėsti nuostata, jog prieš pradedant teikti teisines paslaugas, klientai pasirašytinai būtų supažindinti su mediacija ir, kad teksto turinys atlieptų plačiąją mediacijos tikslų suvoktį. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 48 straipsnis. „Kliento ir advokato susitarimas“[161], galėtų būti papildytas 3 dalimi: „Advokatas, pasirašydamas teisinių paslaugų sutartį, privaloma tvarka raštu turi informuoti Klientą apie mediaciją, kur atsispindėtų informacija apie šios procedūros esmę, tikslus bei veiklos principus.“. Teisinės paslaugos turėtų būti pradedamos teikti tik tada, kai į advokatus besikreipiančiam klientui yra išaiškinami mediacijos tikslais plačiąja prasme, mediacijos esmė, yra gautas atsisakymas ginčą spręsti mediacijos būdu arba pateiktas kliento prašymas perduoti ginčą spręsti mediacijos būdu. Siekiant pagrįsti tokį sprendimą, laikytina, jog tai nebūtų perteklinis veiksmas, kadangi Lietuvos advokatūros etikos kodekso[162] 10 str. 9 p. nurodo, jog „Advokatui draudžiama skatinti nepagrįstus teisminius ginčus. Advokatas turi skatinti klientą siekti ginčą išspręsti taikiai, nurodyti alternatyvius ginčo sprendimo būdus.“. Tokia naujai Advokatūros įstatyme priimta norma tiesiog įgyvendintų Advokatūros etikos kodekso nuostatą. Tokiu būdu tiesiog būtų aprašyta forma.

Apibendrinant, kuo išsamiau įstatymuose bus reglamentuojamos su mediacijos plačiaisiais tikslais susijusios nuostatos, kuo bus daugiau dėmesio skiriama mediatorių kvalifikacijos lygio kėlimui, kuo bus aiškesnis norminis reglamentavimas atribojant teisminę, neteisminę, privalomą mediaciją, tuo didesnė tikimybė, jog bus pateisinti tinkami visuomenės informavimo lūkesčiai,

[161] „2004 m. kovo 18 d. Nr. IX-2066 „Advokatūros įstatymas““, *supra note*, 135.
[162] „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9d7e2bd008c511e687e0fbad81d55a7c?jfwid=fhhu5mn1q

ilgalaikėje perspektyvoje valstybės lygmeniu bus pasiekta ne tik finansiniai sutaupymai, bet ir sukurta pridėtinė vertė formuojant tvarų bei teigiamą požiūrį į konfliktų sprendimus. Be kita ko, taip mažintume rizikas, jog mediacija susitapatins su formaliuoju teismo procesu ir ilgainiui ji nepraras pasitikėjimo.

3.2. Mediacijos tikslų suvokimo tobulinimas visuomenės informavimo lygmenyje

Anot Forrest S. Mosten, mediaciją formuoja įstatymų leidėjai, teismai, teisininkai, mediacijos vartotojai (klientai), žiniasklaida ir pačių mediatorių bendruomenė.[163] Atsižvelgiant į jau aptartą problematiką bei, didžiąja dalimi dėstytus siūlymus keisti įstatyminę bazę, daroma prielaida, jog tai išspręstų tik dalį mediacijos krypties normalizavimui (plėtrai) keliamų iššūkių. Taigi, jeigu mediacija neateina pas visuomenę (įstatymų leidžiamoji valdžia nesiima tinkamų skatinamųjų veiksmų), tai būtų tikslinga visuomenei ateiti pas mediaciją (spręsti klausimą įstatymų vykdomajame lygmenyje – ministerijų, pavienių įstaigų, asociacijų ir kitų subjektų, kurie turi sprendimo galią, apimtimi) per jos vykdytiną informacijos sklaidą bei integravimą į tam tikras veiklos sričių kategorijų grupes (švietimo įstaigos ir pan.), ministerijų tikslines grupes[164], žmonių tikslinių grupių kategorijas (vaikai, suaugę, šeimos ir pan.). Amerikoje mediacijos institucionalizavimas prasidėjo nuo jos pritaikymo leidžiant teisės aktus, integruojant į teismų sistemą, po to ji išplito į privatų sektorių, o po kurio laiko mediacija privačių praktikų ir verslo organizacijų pradėta plėsti bei taikyti įvairiuose socialinių veiklų sektoriuose, kurie savaime kūrė įvairius mediacijos taikymo mechanizmus.[165] Tokiu būdų mediacija plito ir tapo vis populiaresnė. Tinkamai sustyguota informacijos sklaida bei mediacijos plėtra ne tik įstatymų norminėje bazėje prisidėtų prie mediacijos plačiųjų tikslų per visuomenės informavimo, įgūdžių formavimosi prizmę. Kuo platesnį žmonių ratą pasiekia komunikuojama mediacijos pridėtinė vertė (nebūtinai ginčo, bet ir prevencijos etape), tuo didesnė tikimybė, jog visuomenė mediacija tapatins būtent per platųjį procedūros tikslų suvokimą.

Kritinis mąstymas, kūrybiškumas, lankstumas ieškant sprendimų formuojasi dar mokykloje, todėl mediacijos plėtra ir supažindinimas su šiuo procesu (perteikiant jį per plačiuosius mediacijos tikslus) turėtų prasidėti dar mokykloje. Brandos amžiuje moksleivių išmoktos mediacijos

[163] Forrest Steven Mosten, „Institutionalization of Mediation“, *Family Court Review* 42, 2: 292, https://www.researchgate.net/publication/227662268_Institutionalization_of_Mediation

[164] „Tikslinės grupės: jų sąrašas ir bendradarbiavimo principai“, Mano Vyriausybė, žiūrėta 2021 m. vasario 5 d., https://epilietis.lrv.lt/lt/dalyvauk-priimant-ir-keiciant-sprendimus/organizuok/tikslines-grupes-ju-sarasas-ir-bendradarbiavimo-principai-3

[165] Forrest Steven Mosten, *op. cit.*, 292-293.

technikos gali duoti ilgalaikį rezultatą ilgalaikėje perspektyvoje kasdieniame gyvenime sprendžiant konfliktus bei ugdant teigiamą požiūrį į ginčą, formuojant tinkamą mediacijos pamatinių tikslų suvokimą. Mokyklų bendrasis ugdymas šalies mastu jau yra išvystytas, tad jeigu į bendrąją ugdymo programą būtų įdiegta mediacija ir ji būtų formuojama akcentuojantis į mediacijos tikslus plačiąja prasme, yra tikimybė, kad moksleiviai, gyvendami savarankiškai, jau turėtų kitokį požiūrį į ginčus. Be kita ko, užsienio mokyklų praktikoje yra priimta net nesivadovauti bendrosiomis programomis, o mokyklos skatinamos pavienių iniciatyvų lygmenyje skleisti mediaciją kaip ginčų sprendimo būdą ir diegti teorinį mokymąsi[166]. Lietuvoje tokios mediacijos informavimo ir plėtros priemonės buvo atlikta visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“, kurios rezultatai buvo puikūs. Ji galėtų būti užregistruota švietimo sistemoje net kaip alternatyvi smurto prevencijos programa. Tam jau yra sukurtas puikus informacinis pamatas, tačiau efektyviau paskleisti mediacijos metodą galima būtų įtraukiant daugiau ugdymo institucijų, kadangi vykdomas projektas apėmė tik penkias ugdymo institucijas. Norint įdiegti mediaciją į mokymosi programą, nebūtini įstatymų pakeitimai seimo lygmenyje, o potencialus rezultatas žvelgiant per visuomenės tobulėjimo prizmę – didelis. Tokiu būdu, per tokį informavimo kanalą, jaunoji karta ne per įstatymo skaitymą, o per teorinius ir praktinius užsiėmimus būtų mokomi suprasti mediacijos tikslus.

Tėvai yra vienas iš svarbiausių ir didžiausią įtaką vaiko socializaciją lemiančių faktorių. Per tėvų auklėjimą vaikai įgyja žinias, ugdo požiūrį, vysto socialinius įgūdžius, todėl jų gebėjimas suvokti mediacijos tikslus plačiąja prasme bei taikyti šią procedūrą, prisidėtų ne tik prie vaikų auklėjimo, bet ir prie pačių tėvų konfliktų sprendimų įgūdžių. Amerikoje atlikto tyrimo metu nustatyta, jog tėvai paprastai konfliktus sprendžia naudojant draudimus arba kitus brutalius metodus[167]. Nustatomos taisyklės bei kontrolės mechanizmai, numatomi draudimai neatsižvelgiant į vaiko interesą, o tai kiekvieną kartą sukelia konfliktą, kurio sprendimas atitinka siaurąja mediacijos tikslų prasmę – pasiektą greitą rezultatą, bet ne procesu sukuriamą ilgalaikę pridėtinę vertę. Šiuolaikinėje visuomenėje ginčų sprendimo įrankiai turi būti plačiai pritaikomi, lankstūs, o mediacijos procedūros išmanymas, jos plačiųjų tikslų suvokimas, tą ir duoda. Įprastai suprantamos tėvų draudimo priemonės neveikia, todėl turi būti ieškoma alternatyvaus konfliktų sprendimo būdo, nukreipto į ilgalaikių tvarkių santykių kūrimą bei abiejų ginčo šalių ugdymą. Mediacija tam yra tinkama, todėl mediacijos procedūros naudą,

[166] Rita Ilgūnė-Martinėlienė ir Žana Rympo, „Bendrojo ugdymo mokyklos socialinio pedagogo galimybės taikyti mediaciją savo darbe“, *Socialinis ugdymas* 41, 2 (2015): 111–123, http://socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/150/136

[167] Wonsun Shin, „Parental mediation of teenagers' video game playing: Antecedents and consequences“, *New Media & Society* 13, 6 (2011): 945-962, https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1461444810388025

esminius principus bei pamatinius tikslus turėtų suvokti ir tėvai, todėl rekomenduojama sudaryti galimybes tėvams organizuoti mediacijos mokymus, kurių metų jie įgautų konfliktų valdymo žinių bei taikytų tai siekiant plačiųjų mediacijos tikslų bendraujant su vaikais.

Be kita ko, nuo to, kaip su moksleiviais bendraus mokytojai, didžiąja dalimi priklauso jų ateitis bei gebėjimas sprendžiant ginčus orientuotis į tarpusavio su ginčo šalimi sąveikavimą. Tarp mokytojo ir mokinių kyla nuolatiniai mikro konfliktai, todėl yra kritiškai svarbu vaikų vystymosi stadijoje jų nesužaloti bei mokėti konfliktus spręsti konstruktyviai, siekiant ilgalaikių santykių išlaikymo, konfliktų sprendimų ugdymo. Amerikoje buvo atliktas tyrimas, kurio metu nustatyta, jog mediacijos pagrindų suvokimas yra lemiamai svarbi disciplina, kadangi šios procedūros suvokimas padeda ateityje spręsti konfliktus[168]. Tam, kad tiek mokytojų, tiek mokinių mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, suvokimas būtų artimas mediacijos siūlomų pamatinių plačiųjų tikslų, apie šias galimybes turėtų būti supažindinama kiek įmanoma anksčiau. Norint tą pasiekti, į mokinių mokymosi arba mokytojų kvalifikacijos kėlimo programas turėtų būti įtraukta mediacija, pristatanti plačiuosius jos tikslus. Ji galėtų būti įraukiama tarp privalomų dalykų edukologijos studijose, o vaikams įtraukta į bendrojo ugdymo programas. Asociacijos ir kitos su švietimu susijusios įstaigos galėtų skatinti pritraukti mediacijos praktikus į nuolatinių mokymų programas.

Kadangi mediacija, plačiąja prasme, yra įrankis keisti požiūrį į konfliktus, paskata gilintis į kitos šalies jausmus bei suvokimą, todėl, be kita ko, kalėjimai taip pat galėtų būti puiki terpė bendrame visuomenės gerovės ugdymo fone, informuojant nuteistuosius apie galimybę ginčus spręsti taikiai, suteikiant prielaidą mediacijos kaip procedūros plėtrai ir taikymui plačiąja jos prasme. Akivaizdu, jog būtina šviesti ir visuomenę, ir nukentėjusiuosius, ir įkalinimo įstaigų nuteistuosius bei personalą, aiškinant jiems mediacijos teikiamas galimybes, taip siekiant plėsti jų požiūri į konflikto sprendimus, tačiau mediacija yra bendra teorinė sąvoka, niekaip neįgalinanti šalių į procedūrą įsijausti, jos suprasti. Tai suprantant, Australijoje buvo atliktas tyrimas, kuriuo metu kaliniai bei įkalinimo įstaigos darbuotojai mediacijos subtilybių mokėsi kartu. Žinoma, be teorijos buvo ir praktiniai užsiėmimai, todėl tyrimas nustebino savo efektyvumu. Tyrimo rezultate nustatyta, jog darbuotojai pradėjo jausti daug didesnį padidėjusį saugumo ir palaikymo jausmą tarp kalinių, o kaliniai – rodyti didesnę pagarbą, demonstravo supratimą darbuotojų atžvilgiu, nes visi buvo lygūs, visi turėjo galimybes išsikalbėti. Nustatyta, jog tyrimo metu šalys patobulėjo ginčo sprendimų srityje, buvo sukurta ilgalaikė personalinė ir bendruomenė nauda, įskaitant požiūrio į elgesį pokyčius, geresnį kalinių ir darbuotojų bendravimą

[168] Rebecca Zoshak, „Tiny talks between colleagues: Brief narratives as mediation in teacher development“, *Language Teaching Research* 20, 2 (2016): 210-212, https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1362168815627659

bei teigiamą poveikį kalėjimo prižiūrėtojų darbui.[169] Remiantis rezultatu, akivaizdu, jog rezultatu buvo pasiekti mediacijos platieji tikslai. Tai reiškia, jog dalis žmonių be to, kad įgijo mediacijos, kaip taikymo procedūros, žinių, bet dar ir pritaikė jas siekiant plačiųjų tikslų. Tai duoda ilgalaikį tiek tarpasmeninį, tiek personalizuotą rezultatą, kadangi dalis visuomenės buvo informuoti apie šį alternatyvų ginčų sprendimo būdą bei jo pritaikymą plačiąja tikslo prasme. Bendro mokymosi modelis galėtų būti pritaikomas tiek Lietuvos probacijos sistemoje, tiek kitose srityse, kuriose yra fiksuojama didelis atotrūkis (tiek hierarchinis, tiek finansinis, tiek emocinis) tarp ginčo šalių arba jų grupių. Tinkamai komunikuojant apie mediacijos tikslus plačiąja prasme, visuomenėje formuosis atitinkamas požiūris į šį konfliktų sprendimo būdą.

Apibendrinant, mediacijos procedūros veikimo principo suvokimas, jos tikslų išmanymas plačiąja prasme suteikia ne vien perspektyvą ginčus spręsi taikiai, bet moko žmones konfliktų valdymo įgūdžių, nukreiptų į ginčo šalių tarpusavio sąveikavimą ir ateityje. Skleidžiant informaciją apie šios procedūros tikslų suteikiamą plačią pridėtinę vertę ne tik teisiniame lygmenyje, bet aktyviai užsiimant edukacija, apimančia kiek įmanoma didesnį žmonių ratą, plačiai ją pradėjus naudoti tiesiogiai dar su ginčų nesusijusiose kategorijose, būtų ugdomas žmonių sąmoningumas į konfliktą iš esmės ir mediacijos suvokimo tinkamumas. Mediacijos plėtros realizacijai per plačiąją prasmę, reikalinga tobulinti ne tik esamą įstatymų norminę bazę, bet visais įmanomais kanalais skleisti mediacijos plačiosios prasmės taikymo idėją.

[169] Nicky McWilliam, „Sorting It out: A Community Mediation Training Program at a Therepeutic Prison“, *Sydney Law Review*. 37, 1 (2015): 69-70, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/sydney37&div=5&start_page=69&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

IŠVADOS

Išanalizavus mediacijos ištakas, apibrėžus mediacijos tikslo sąvoką siaurąja ir plačiąja prasmėmis, išnagrinėjus mediacijos taikymo problematiką atsižvelgiant į Lietuvoje galiojantį teisminės ir neteisminės mediacijos teisinį reglamentavimą per norminį jos aiškinimą, įvertinus mediatorių kvalifikacijos kėlimo bei atestavimo problematikos aspektą, padarytos tokios išvados:

1. Šiuolaikinės visuomenės nebetenkina įprastas teisminis ginčų sprendimų būdas, dėl ko auga poreikis vis plačiau taikyti tvarius bei individualizuotus kokybiškus ginčo sprendimo būdus. Tuo tarpu mediacija Lietuvoje kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas yra nepakankamai populiarus, nes nėra pristatomas visuomenei per pamatinius šio instituto principus kaip reali alternatyva ne tik formaliam teisiamojo pobūdžio ginčų sprendimui, bet ir kaip atstatanti šalių tarpusavio santykius.

2. Istorinė mediacijos tikslų genezės analizė atskleidžia, jog mediacijos, kaip ginčų sprendimo būdo pamatiniai tikslai nuo seno yra ginčo šalių edukacija, sąmoningumo, konflikto sprendimo įgūdžių ugdymas bei ilgalaikių santykių išsaugojimas su perspektyva pasiekti taikų konkretaus kilusio ginčo sprendimą.

3. Šiuolaikinės mediacijos tikslai, pagal proceso rezultatą, skirstomi į dvi kategorijas: siaurąja prasme – orientuojamasi į trumpalaikį rezultatą, t.y. formalų ginčo išsprendimą taip sumažinant teismo bylų skaičių bei kaštus, ir, plačiąja prasme – orientuojamasi į ilgalaikį rezultatą, t.y. šalių santykių atkūrimą, šalių tobulėjimą mokantis pačioms šalims spręsti konfliktus taikiai, ilgalaikių santykių atkūrimo perspektyvą. Mediacijos tikslo sąvoka Lietuvoje nėra apibrėžta norminiais teisės aktais. Sisteminė teisinio reguliavimo analizė rodo, jog linkstama prie mediacijos siaurąja prasme supratimo ir taikymo.

4. Mediatoriaus, kaip trečiojo nešališko asmens dalyvavimas mediacijos procese yra svarbus faktorius siekiant mediacijos tikslų plačiąja prasme realizavimo konkrečiame ginče bei formuojant tinkamą mediacijos procedūros suvokimą. Jo dalyvavimas, įrankių, turimų kompetencijų paketas daro tiesioginę įtaką konflikto eigai bei rezultatui, mediacijos tikslų suvokčiai. Nuo mediatoriaus priklauso ar procesas bus vedamas vertinamuoju (atitinka mediacijos tikslą siaurąja prasme) ar skatinamuoju (atitinka mediacijos tikslą plačiąja prasme) stiliumi.

5. Lietuvoje galiojančių teisės normų vertinimas leidžia daryti išvadą, jog nėra identifikuota aiški mediacijos instituto vertybinė plėtros kryptis. Krypties nebuvimas ilgalaikėje perspektyvoje gali užgožti mediacijos pamatinius principus, kaip ji suprantama plačiąja prasme ir modifikuotis į institucinio teismo alternatyvą – formaliai spartesnį ir pigesnį teisinį procesą.

6. Teisminės mediacijos tikslų sąvoka turėtų būti aiškiai atribota nuo neteisminės mediacijos tikslų sąvokos. Taip būtų sukurtos prielaidos procedūrą priartinti prie realių, objektyviai apčiuopiamų mediacijos instituto veikimo galimybių, aiškiai nubrėžta informacinė takoskyra, lemianti ginčo šalių teisėtų lūkesčių užtikrinimą (ginčo šalys galėtų tikėtis tų rezultatų, kurie visuomenei pristatomi kaip mediacijos siekiamybė).

7. Teisminės mediacijos taisyklėse teisminės mediacijos tikslas (paskirtis) detalizuojamas plačiau negu Mediacijos įstatyme. Dėl teisininkams įprasto polinkio mediacijos procedūrą taikyti vertinamuoju stiliumi, tai yra, orientuojantis į formalų taikaus susitarimo sudarymą, praktikoje susiformavo situacija, kad realiai teisėjai vykdo vertinamojo pobūdžio mediaciją ir nepasiekia Teisminės mediacjos taisyklėse keliamo mediacijos tikslo.

8. Mediacijos įstatymu reglamentuojami minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai siekiant tapti mediatoriumi nėra pakankamai aukšti. Tuo tarpu mediatorių atestavimo ir kvalifikacijos kėlimo tvarka (ilgesnės kvalifikacijos kėlimo valandos, praktiniai mokymai ko-mediacijoje siekiant išlaikyti egzaminą, specializacija konkrečiose ginčų kategorijose, kasmetinis kvalifikacijos tobulinimas) turi įtaką ne tik ginčo šalių poreikių tikslų tenkinimui kaip jie suprantami plačiąja prasme, bet ir mediatoriaus profesijos prestižui, teismo bylų skaičiaus sumažėjimui Lietuvoje.

9. Teisėjams, advokatams, notarams Mediacijos įstatyme yra taikomi žemesni kriterijai siekiant būti įrašytiems į mediatorių sąrašą, nors teisininkams yra būdinga vertinamojo mediacijos stiliaus procedūrą, kuri neatitinka mediacijos tikslo plačiosios aiškinimo perspektyvos – šalių tarpusavio santykio atkūrimo.

10. CPK, ABTĮ nėra atriboti teisminio sutaikymo ir mediacijos procesiniai tikslai. Tai yra skirtingi institutai (mediacija orientuota į socialinės (materialiosios) taikos tarp ginčo šalių atkūrimą, o teisminis taikinimas į teisinę (formaliąją) taiką (deklaratyvų taikos sutarties sudarymą). Aiškiai neatribojus šių institutų per tikslų tikrąjį (pamatinį) turinį, kyla grėsmė įsivyrauti chaosui bei sudaromos aplinkybės netinkamam jų taikymui.

11. Mediacija, kaip įrankis, veiksmingas dar iki ginčo kaip prevencija siekiant keisti požiūrį į konfliktus. Švietimas ir informavimas yra tinkami įrankiai siekiant visuomenę supažindinti su pamatiniais mediacijos tikslais.

Įvertinus išvadas, konstatuojama, jog mediacijos tikslų apibrėžimas, jų įvardinimas, detalizavimas bei nuoseklios plėtros krypties nustatymas, teisminės ir neteisminės mediacijos atribojimas sudaro prielaidą mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, suvokimui, taikymo sėkmei bei praktiniam naudojimui.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Siekiant mediacijos tikslų plačiosios prasmės realizacijos Lietuvoje, siūloma Lietuvos Respublikos **Seimui** (konkrečios siūlomos teisės normų formuluotės pateikiamos šio magistro baigiamojo darbo priede):

- Keisti Mediacijos įstatymo 2 str. 4 d. dėstomą mediacijos sąvoka, ją praplečiant pamatiniais mediacijos tikslus atliepiančiais konstruktais;

- Mediacijos įstatyme išdėstyti naują straipsnį, kuriame būtų reglamentuojamos neteisminės, teisminės bei privalomos mediacijos tikslų sąvokos;

- Mediacijos įstatymą papildyti nauju skyriumi, kuriuo būtų dėstomi mediacijos principai;

- Keisti Mediacijos įstatymo 6 straipsnio 2 dalį, iš jo eliminuojant išlygas advokatams, notarams, teisėjams, antstoliams dėl įrašymo į mediatorių sąrašą;

- Keisti Mediacijos įstatymo 6 straipsnio 1 dalį, papildant ją 4 ir 5 punktais, kuriais siekiama užtikrinti aukštesnius bazinius reikalavimus norint būti įrašytiems į mediatorių sąrašą;

- Į Mediacijos įstatymo 3 straipsnio 4 dalį įtraukti 7 punktą, kuriuo būtų išplečiamos Valstybės garantuojamos teisinės tarnybos funkcijos priskiriant jai informacijos apie mediaciją viešinimą bei sklaidą;

- CPK 231^1 straipsnį papildyti dalimi, kuris apibrėžtų teisminės mediacijos tikslus, kurie būtų orientuoti į socialinę taiką;

- CPK 231 straipsnį papildyti dalimi, kuri apibėžtų teisminio sutaikymo tikslus, kurie būtų orientuoti į teisinę taiką;

- Keisti CPK 231^1 straipsnio 2 dalį, visą šį punktą dėstant nauja redakcija, nurodant visais teisminės mediacijos atvejais teisėjo prievolę kreiptis į Valstybės garantuojamos teisinę tarnybą mediatoriaus parinkimui. Dėl tos pačios priežasties koreguotina ir susijusi CPK 231^1 straipsnio 4 dalis, ABTĮ 79^1 straipsnis, Mediacijos įstatymo 13 straipsnis;

- ABTĮ papildyti 51^1 straipsniu, įvedant taikinimo sąvoką;

- ABTĮ 11 straipsnį išdėstyti nauja redakcija, juo reglamentuojant ir per tikslų prizmę atribojant teisminį administracinį procesą, mediaciją administraciniuose ginčuose bei teisminį sutaikymą (įtvirtinamas taikos institutas po taikos sutarties bei teisminės mediacijos įvedimo);

- IAGNTĮ 16 straipsnį papildyti 6 dalimi, išdėstant neteisminės mediacijos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo stadijoje proceso tikslus;

- IAGNTĮ 17 straipsnį papildyti 8 dalimi, išdėstant taikos sutarties ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo stadijoje sudarymo tikslus;

- Papildyti advokatūros įstatymą 48 straipsnio 3 dalimi, tuo įpareigojant advokatus prieš pasirašant paslaugų teikimo sutartį raštu supažindinti klientą su mediacijos procedūra. Siekiant išvengti netinkamos informacijos sklaidos, dokumento tekstą advokatai turėtų būti įpareigoti suderinti su Mediacijos koordinavimo taryba.

Teisėjų tarybai siūloma (konkrečios siūlomos teisės normų formuluotės pateikiamos šio magistro baigiamojo darbo priede)**:**

- Keisti Teisminės mediacijos taisyklių 4 punktą, siaurinant teisminei mediacijai keliamą tikslų sąvoką (ji iš esmės turi atitikti CPK bei ABTĮ teisminei mediacijai keliamus tikslus), kuri būtų orientuota į teisėjo įgūdžius bei žinias atitinkančius ginčo išsprendimo tikslus;

- Keisti Teisminės mediacijos taisyklių 5 punktą, iš jo eliminuojant išlygą dėl to, kad administracinėse bylose gali medijuoti tik teisėjai (koliziją su ABTĮ), taip sudarant galimybę visiems mediatoriams, esantiems įrašytiems į Mediatorių sąrašą, vesti teisminės mediacijos bylas; taip pat keisti 5 punkto paskutinį sakinį, kuriuo nurodoma, jog teisėjai gali vykdyti tik teisminę mediaciją;

- Keisti Teisminės mediacijos taisykles, iš jų panaikinant 13 punkto papunkčius, išdėstant visą šį punktą nauja redakcija, kuri nurodytų, jog visais teisminės mediacijos atvejais teisėjas turi kreiptis į Valstybės garantuojamos teisinę tanybą mediatoriaus parinkimui. Šiuo punktu eliminuojamas prioritetas, jog teisminę mediaciją perduodama vykdyti tik teisėjams;

- Patvirtinti teisėjų kvalifikacijos kėlimo tvarką, kaip tai numatyta Mediacijos įstatyme. Siekiant bent formalaus Mediacijos įstatymo atitikimo, teisėjų taryba gali patvirtinti analogišką Teisingumo ministro patvirtintą kvalifikacijos tobulinimo aprašą.

Teisingumo ministerijai:

- Keisti Mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašą jį išdėstant nuostatomis (nauja redakcija), kurios atitiktų minimalius siūlomus Europos mediacijos teisės aktų rengimo vadovo reikalavimus (įvedant kasmetinį atestavimą, praktinius atsiskaitymus);

- Kaip institucijai, atliekančiai mediacijos politikos formavimo funkciją, diskutuoti, inicijuoti įstatymų pakeitimus ir teikti juos Seimui, siekiant, kad mediatoriams tam tikrose ginčų kategorijose galėtų būti suteikiama teisminio sprendimo galia tvirtinant taikos susitarimus;

- Diskutuoti, inicijuoti įstatymų pakeitimus ir teikti juos Seimui, siekiant, kad atestavimo ir kvalifikacijos kėlimo tvarkomis vieningai rūpintųsi viena institucija/įstaiga;

- Numatyti didesnį finansavimą Valstybės garantuojamai teisinei tarnybai, kad ji galėtų tinkamai įgyvendinti informacijos sklaidos apie mediaciją funkciją.

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai:

- Tinklalapyje, socialiniuose tinkluose ir kituose informaciniuose kanaluose inicijuoti visuomenės informavimą iš kliento prizmės, plačiau komunikuojant apie mediacijos naudą, rizikas bei tikslus, skirti atskirą informacinį tinklalapį privalomai mediacijai. Tapti centrine institucija, užtikrinančia visapusę komunikaciją apie mediacijos procedūrą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. „2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų““. Žiūrėta 2021 m. sausio 7 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32008L0052
2. „1999 m. sausio 14 d. Nr. VIII-1029 „Administracinių bylų teisenos įstatymas““. LRS. Žiūrėta 2021 m. sausio 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/asr.
3. „2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702 nutarimas „Mediacijos įstatymas““. LRS. Žiūrėta 2021 m. sausio 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr
4. „2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743 nutarimas „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas““. LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr
5. „2013 m. gegužės 30 d. Nr. XII-348 „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 37, 42, 44, 46, 50, 53, 68, 80, 82, 97, 101 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 52-1 straipsniu įstatymas””. LRS. Žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.450206?jfwid=-a3k5c03cf
6. „2016 m. birželio 2 d. Nr. XII-2399 „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 pakeitimo įstatymas““. LRS. žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/644d09622e1511e6a222b0cd86c2adfc?jfwid=-a3k5c03cf
7. „2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864 „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas““. LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr
8. „1999 m. sausio 14 d. Nr. VIII-1029 nutarimas „Administracinių bylų teisenos įstatymas““. LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/asr
9. „1992 m. spalio 1 d., Nr. 192-0 „Notariato įstatymas““. LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1695/asr
10. „2004 m. kovo 18 d. Nr. IX-2066 „Advokatūros įstatymas““. LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789/asr
11. „2015 m. rugsėjo 17 d. Nr. 1R-268 nutarimas „dėl Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo““. Lietuvos Respublikos teisingumo ministras.

Žiūrėta 2021 m. vasario 1 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1de59bf05d7211e5beff92bd32ec99a1?jfwid=-wsolh4nv8

12. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. birželio 11 d. įsakymas Nr. 1R-164 „Dėl advokatų kvalifikacinio egzamino ir advokatų veiklos organizavimo egzamino laikymo ir apmokėjimo tvarkos aprašo ir advokatų kvalifikacinio egzamino ir advokatų veiklos organizavimo egzamino programos patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2020 m. kovo 10 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4f048190abe411eab9d9cd0c85e0b745/asr

13. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. TAR. Žiūrėta 2020 m. kovo 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9d7e2bd008c511e687e0fbad81d55a7c?jfwid=fhhu5mn1q

14. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2019 m. lapkričio 14 d. įsakymas Nr. 1R-305 „Dėl notaro kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo., TAR. Žiūrėta 2020 m. kovo 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b2d7c8a207e611eaa6fdea593a68dd73

15. „2018 m. lapkričio 30 d. Nr. 13P-125-(7.1.2) teisėjų tarybos nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2021 m. vasario 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123/asr

16. „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas”. LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=j1u6bxnk1&documentId=a43347f2230d11e6acbed8d454428fb7&category=TAK

Straipsniai moksliniame žurnale (online):

17. Belhorn, Scott R. „Settling beyond the Shadow of the Law: How Mediation Can Make the Most of Social Norms“. *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 20, 3 (2005): 981-1026. https://kb.osu.edu/handle/1811/77101

18. Bergmann, Julian, Haastrup, Toni ir Niemann, Arne ir Whitman, Richard. „Introduction: The EU as International Mediator-Theoretical and Empirical Perspectives“. *International Negotiation*, 23, 2 (2018): 157-176. https://brill.com/view/journals/iner/23/2/article-p157_1.xml?language=en

19. Brouwer, Garret. „The Go-Between: Jan Eliasson and the Styles of Mediation“. *Arbitration Law Review 3*, 37 (2011): 466. https://elibrary.law.psu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1189&context=arbitrationlawreview

20. Burns, Stacy, „The name of the game is movement: Concession seeking in judicial mediation of large money damage cases“. *Conflict Resolution Quarterly* 15, 4 (2007): 359 – 371. https://www.researchgate.net/publication/229935477_The_name_of_the_game_is_movement_Concession_seeking_in_judicial_mediation_of_large_money_damage_cases

21. Della Noce, Dorothy J., „Evaluative Mediation: In Search of Practice Competencies“. *Conflict Resolution Quarterly, 27, 2* (2009): 193-214. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/cfltrq27&div=14&start_page=193&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

22. Esplugues, Carlos ir Silvia Barona Villar. „ADR mechanisms and their incorporation into global justice in the twenty first century: some concepts and trends“. *Global Perspectives on ADR* (2014): 1-41. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2403142

23. Garth, Bryant G. ir Mauro Cappelletti. „Access to Justice: The newest wave in the worldwide movement to make rights effective”. *Articles by Maurer faculty* (1978): 222-227. https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2140&context=facpub;The

24. Harter-Uibopuu, Kaja. „Ancient Greek Approaches Toward Alternative Dispute Resolution“. *Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution* 10, 1 (2002): 47-69. http://www.jstor.org/stable/26211207

25. Ilgūnė-Martinėlienė, Rita ir Žana Rympo. „Bendrojo ugdymo mokyklos socialinio pedagogo galimybės taikyti mediaciją savo darbe“. *Socialinis ugdymas* 41, 2 (2015): 111–123. http://socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/150/136

26. Juškaitė-Vizbarienė, Jomilė. „Ar mediatoriui kyla civilinė atsakomybė už ydingą vadovavimą mediacijos procesui?“. *Teisės apžvalga* 1, 11 (2014): 122-123. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30759/1/ISSN2029-4239_2014_N_1_11.PG_99-138.pdf

27. Kamenecka-Usova, Marina. “Mediation for resolving family disputes”. *SHS Web of Conferences* 30 (2016): 1-4. https://www.researchgate.net/publication/308134271_Mediation_for_resolving_family_disputes

28. Kaminskienė, Natalija. „Privaloma Mediacija: Galimybės ir Iššūkiai”. *Jurisprudencija* 20(2) (2013): 683-705. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/977/933

29. Kaminskienė Natalija. „Alternatyvus ginčų sprendimas". *Jurisprudencija* 9(87) (2006): 84-91. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2827/2631

30. Kaminskienė, Natalija, Agnė Tvaronavičienė, Gražina Čiuladienė ir Inga Žalėnienė. „Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas", *Socialinių mokslų studijos* 8, 1 (2016): 44-62, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14631/4516-10011-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y

31. Katz Naama, Dana Pugach, ir Shulamit Ramon. „Relationships between lawyers and victims of crime: Forming a new context". *International Review of Victimology* 20, 10 (2020): 17-18. https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0269758020920022

32. Kovach, Kimberlee. „Symposium: new wine requires new wineskins: transforming lawyer ethics for effective representation in a non-adversial approach to problem solving". *Fordham Urban Law Journal*, 28, 935 (2001): 2. https://www.researchgate.net/publication/237569476_SYMPOSIUM_NEW_WINE_REQUIRES_NEW_WINESKINS_TRANSFORMING_LAWYER_ETHICS_FOR_EFFECTIVE_REPRESENTATION_IN_A_NON_ADVERSARIAL_APPROACH_TO_PROBLEM_SOLVING_Except

33. Love, Lela P. „The Top Ten Reasons Why Mediators Should Not Evaluate". *Florida State University Law Review* 24, 4 (1997): 939. https://ir.law.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1448&context=

34. Mathews-Giba, F. „Religious Dimension of Mediation". *Fordham Urban Law Journa*l 27(5) (2000): 1704-1705. https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2040&context=ulj

35. McWilliam, Nicky. „Sorting It out: A Community Mediation Training Program at a Therepeutic Prison". *Sydney Law Review*. 37, 1 (2015): 69-70. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/sydney37&div=5&start_page=69&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

36. Milašius, Tadas. „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas". *Teisė* 63 (2007): 43-58. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367163989724/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

37. Miranda, Antonello. „The Origins of Mediation and the A.D.R. tools". *Mediation in Europe at the cross-road of different legal cultures* (2014): 9-26. https://www.academia.edu/9611797/The_Origins_of_Mediation_and_the_A_D_R_tools

38. Mosten, Forrest Steven. „Institutionalization of Mediation“. *Family Court Review* 42, 2: 292-303. https://www.researchgate.net/publication/227662268_Institutionalization_of_Mediation

39. Petrauskas, Feliksas. „Alternatyvus ginčų, susijusių su vartotojų teisių apsauga, sprendimas“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014. https://talpykla.elaba.lt/elabafedora/objects/elaba:2130506/datastreams/MAIN/content

40. Ruoting, Zheng ir Hu Jieren. „Mediating state-society dispute in China: Outsourced lawyers and their selective responses“. *First published* 34, 3 (2019): 396-397. https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0920203X19887670?journalCode=cina

41. Simaitis Rimatas. „Teisminis sutaikymas“. *Teisė*, 52 (2004): 92-107. https://www.lituanistika.lt/content/4897

42. Shin, Wonsun. „Parental mediation of teenagers' video game playing: Antecedents and consequences“. *New Media & Society* 13, 6 (2011) :945-962. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1461444810388025

43. Sondaitė, Jolanta ir Aušra Čechavičienė. „Teisėjų, dalyvavusiųjų ir nedalyvavusiųjų mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją”. *Socialinis darbas* 7, 2 (2008): 102-107. https://www.arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/10-Teis-j-po-i-ris-mediacij-.pdf

44. Štaraitė-Barsulienė, Gerda. „Mediacijos taikymo galimybės notaro veikloje“. *Socialinių mokslų studijos* 4, 1 (2012): 233–250. https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/9-Mediacijos-taikymo-galimyb-s-notaro-veikloje.pdf

45. Gizzi, Steve. „Judging Mediation“. *John F.Kennedy University Law Review* 10, 1 (2004): 135-136. https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jfku10&div=10&id=&page=

46. Trumpulis, Ugnius. „Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje“. *Jurisprudencija* 19, 4 (2012): 1423 – 1437. https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/11-Teorin-s-ir-praktin-s-mediacijos-taikymo-prielaidos-sprend-iant-administracinius-gin-us-Lietuvoje.pdf

47. Tvaronavičienė, Agnė. „Mediacijos paskirtis šiuolaikinėje visuomenėje“. *Logos 104* (2020): 191-205. http://www.litlogos.eu/L104/Logos_104_191_205_Tvaronaviciene.pdf

48. Tvaronavičienė, Agnė ir Natalija Kaminskienė. „Teisminės mediacijos taikymas administracinėje justicijoje“. Lietuvos teisė 2019 Esminiai pokyčiai, Pirma dalis. Viešoji teisė (2019): 29-33, https://repository.mruni.eu/handle/007/16248?locale-attribute=lt

49. Tvaronavičienė, Agnė ir Natalija Kaminskienė. „2.2. Privalomoji mediacija šeimos ginčuose“. Lietuvos teisė 2019 Esminiai pokyčiai, Antra dalis. Privatinė teisė (2019): 52-58. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16251/2019%20Teise_2.2._Tvaronavic%20iene%20,%20Kaminskiene%20.pdf?sequence=1

50. Viana-Orta, María-Isabel. „Aims or purposes of school mediation in Spain“. *New approaches in educational research* Vol. 2. No. 1. (2013): 33. http://web.a.ebscohost.com%2fehost%2fpdfviewer%2fpdfviewer%3fvid%3d7%26sid%3d783e225c-6d15-4e8c-88ef-ad3e50158b36%2540sessionmgr4007

51. Vuković, Saniša. „Three degrees of Success in International Mediation“. *Millennium* 42(3) (2014): 966-976. https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0305829814536945?journalCode=mila#articleCitationDownloadContainer

52. Zaksaitė, Salomėja ir Zigmas Garalevičius. „Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės“. TEISĖS PROBLEMOS 4, 66 (2009): 73. https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/8-Teismin-s-ir-neteismin-s-eimos-gin-mediacijos-galimyb-s.pdf

53. Zoshak, Rebecca. „Tiny talks between colleagues: Brief narratives as mediation in teacher development“. *Language Teaching Research* 20, 2 (2016): 210-212. https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1362168815627659

Knygos:

54. Ervasti, Kaijus. „Past, Present and Future of Mediation in Nordic Countries“. Iš *Nordic Mediation Research*, Anna Nylund, Kaijus Ervasti, Lin Adrian, 225-245. Springer: Cham, 2018. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73019-6_12

55. Svensson, Isak ir Peter Wallensteen. *The Go-Between: Jan Eliasson and the Styles of Mediation*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 2010.

Internetinis tinklalapis/svetainė:

56. 1998 m. sausio 21 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(98)1 dėl šeimos mediacijos (Recommendation of 21 January 1998 No. R(98) 1 of the Committee of Ministers on Family Mediation). Žiūrėta 2021 m. vasario 3 d. https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804ecb6e

57. 1999 m. rugsėjo 15 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (99) 19 dėl valstybių narių taikinamojo tarpininkavimo baudžiamosiose bylose (Recommendation of 15

September 1999 No. R (99) 19 of the Committe of Ministers to member States concerning mediation in penal matters). Žiūrėta 2021 m. vasario 3 d. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168062e02b

58. 2019 m. birželio 13-14 d. Europos mediacijos teisės aktų rengimo vadovas (European Handbook for Mediation Lawmaking. Žiūrėta 2021 m. kovo 19 d. https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/168094ef3c

59. 2019 m. birželio 14 d. Mediacijos mokymo programų kūrimo ir stebėjimo gairės (Guidelines on Designing and Monitoring Mediation Training Schemes). Žiūrėta 2021 m. kovo 19 d. https://rm.coe.int/cepej-2019-8-en-guidelines-mediation-training-schemes/168094ef3a

60. „2019 metų veiklos ataskaita“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 20 d. 26. https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/TM%202019%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf

61. Europos mediatorių elgesio kodeksas. Žiūrėta 2021 m. sausio 25 d. http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/Europos_mediatori%C5%B3_elgesio_kodek.pdf

62. Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašas. Žiūrėta 2021 m. vasario 20 d. https://vgtpt.lrv.lt/uploads/vgtpt/documents/files/Mediatori%C5%B3%20s%C4%85ra%C5%A1as%202021-02-18.pdf

63. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2021 m. sausio 25 d. http://www.lkz.lt/?zodis=gin%C4%8Das&id=11041070000

64. Lietuvių kalbos išteklių informacinę sistema, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., http://lkiis.lki.lt/sinonimu

65. „Mediation in the European Union: An Introduction”. European Commission. Žiūrėta 2021 m. sausio 17 d. https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=b3e6a432-440d-4105-b9d5-29a8be95408f

66. „Mediation in Member States – France“. European e-Justice portal – Mediation. Žiūrėta 2021 m. kovo 15 d. https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-fr-en.do?member=1

67. „Mediation in Member States – Belgium“, European e-Justice portal – Mediation. Žiūrėta 2021 m. kovo 15 d. https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-be-en.do?member=1

68. „Mediation in Member States – Romania“. European e-Justice portal – Mediation. Žiūrėta 2021 m. kovo 15 d. https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-ro-en.do?member=1

69. „Mediacija“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/mediacija

70. „Privalomoji mediacija“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2021 m. vasario 1 d. https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiliniu-gincu-taikinamasis-tarpininkavimas-mediacija/privalomoji-mediacija

71. „QUALIFIED MEDIATOR DESIGNATION (Q.Med)“. ADR Institute of Ontario. Žiūrėta 2021 m. vasario 15 d. https://adr-ontario.ca/wp-content/uploads/2017/03/ADRIO_QMedCriteria.pdf

72. Registrų centras, juridinių asmenų paieška. Žiūrėta 2021 m. vasario 20 d. https://www.registrucentras.lt/jar/p/pav.php

73. Rimas Rudaitis. “Administracinius ginčus bus galima spręsti ir mediacijos būdu”. LRS. Žiūrėta 2021 m. sausio 7 d. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35435&p_k=1&p_t=271514

74. „Tikslinės grupės: jų sąrašas ir bendradarbiavimo principai“. Mano Vyriausybė. Žiūrėta 2021 m. vasario 5 d. https://epilietis.lrv.lt/lt/dalyvauk-priimant-ir-keiciant-sprendimus/organizuok/tikslines-grupes-ju-sarasas-ir-bendradarbiavimo-principai-3

75. „Teismų veiklos apžvalga, 2015“. Nacionalinė teismų administracija, žiūrėta 2021 m. kovo 19 d. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2016/03/teismu_ataskaita_2015_suturiniu_sumazinta.pdf

76. „Teisminės mediacijos komisijos 2018 m. veiklos ataskaita“. Teisminės mediacijos komisija. Žiūrėta 2021 m. kovo 1 d. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismines-mediacijos-komisijos-2018-m-veiklos-ataskaita.pdf

77. „The Work of China’s Courts 2015“. 12. SPC, Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. http://english.court.gov.cn/pdf/TheWorkofChina'sCourts2015.pdf

78. Tomas Davulis. „Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studija”. Vilniaus universitetas. Žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/01/nta-studija_full.pdf

79. „Urban population – China“. The World Bank. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL?locations=CN

80. „Urban population – Lithuania“. The World Bank. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL?locations=LT

81. „Veiklos rezultatai 2019“. Lietuvos teismai. Žiūrėta 2021 m. sausio 5 d. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf

82. „Veiklos sritys - Mediacija“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2021 m. kovo 17 d. https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiliniu-gincu-taikinamasis-tarpininkavimas-mediacija/privalomoji-mediacija

83. Vilniaus universitetas. Žiūrėta 2021 m. sausio 25 d. https://www.vu.lt/studijos/stojantiesiems/bakalauro-studiju-sarasas/teise#studiju-programos-planas

84. Williams, Scott. „Mediating Conflict“. LeaderLetter. Žiūrėta 2021 m. sausio 17 d. http://www.wright.edu/~scott.williams/LeaderLetter/mediating.htm#Mediation's%20Goals.

Pranešimai:

85. Egidijus Langys. „Privaloma mediacija – iššūkiai ir galimybės“. Švietimo projektas „Teisė kiekvienam“. https://www.lnb.lt/naujienos/6036-paskaita-privalomoji-mediacija-issukiai-ir-galimybes

86. Langys, Egidijus. „Mediacija civilinėje justicijoje Lietuvoje: iššūkiai ir perspektyvos”. Pranešimas konferencijoje Mediacijos sėkmės istorija ir jos kaina, Vilnius, 2020 m. rugsėjo 24 d. https://www.youtube.com/watch?v=_PTRr2uBZJE&t=176m57s&ab_channel=Lietuvosteismai

Elektroninė knyga:

87. Kaminskienė, Natalija, Sondaitė, Jolanta, Tvaronavičienė, Agnė, Račelytė, Daiva, Langys, Egidijus, Intė, Odeta. *Mediatoriaus vadovas.* Metodinis leidinys, Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019. https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(1).pdf.

Disertacijos:

88. Ramiz, Aliyev Ramin. „History of Dispute Mediation and Evolution of Church Dispute Mediation“. Gandja State University, 2020. https://www.academia.edu/44711937/History_of_Dispute_Mediation_and_Evolution_of_Church_Dispute_Mediation

LIETUVOS MEDIACIJOS TIKSLAI ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE

Raktažodžiai: Mediacija; mediacijos tikslas; mediatorius; mediacijos taikymas; alternatyvus ginčų sprendimo būdas.

SANTRAUKA

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama mediacijos tikslo samprata, paskirtis, atskleidžiama šio alternatyvaus ginčų sprendimo būdo praktinio taikymo specifika bei problemos: analizuojamas mediacijos tikslų sąvokos visuomenėje supratimo, informavimo bei naudojimo svarbos aspektas, vertinamas mediatoriaus reikšmingumas mediacijos tikslų taikymo fone per kompetencijų bei kvalifikacijos prizmę. Magistro baigiamajame darbe taip pat nagrinėjamas mediacijos procedūros įgyvendinimas per mediacijos tikslų taikymą Lietuvos Respublikos teisės aktuose, šio instrumento taikymo problematika bei teikiami siūlymai procedūros tobulinimui.

Mediacijos procedūros tikslas skirstomas į dvi kategorijas – siaurąja prasme jis naudojamas siekiant trumpalaikio rezultato – sudaryti taikos sutartį taip mažinant teismo bylų skaičių bei kaštus, ir, plačiąja prasme – orientuojantis į ilgalaikį rezultatą – edukuoti visuomenę keičiant požiūrį į konfliktą, siekti ilgalaikio ginčo šalių santykių atkūrimo, skatinti taikų konfliktų sprendimą per šalių tarpusavio bendradarbiavimą. Mediatorių vaidmuo formuojant mediacijos tikslus yra labai reikšmingas, kadangi nuo jų žinių gilumo šioje srityje priklauso kokių mediacijos tikslų bus pasiekta tiek valstybės mastu (keičiamas požiūris į ginčą siekiant ilgalaikės naudos), tiek konkretaus tarp šalių kilusio ginčo mastu (pasiekiama teigiama ginčo baigtis). Dėl skirtingų teisminės ir neteisminės mediacijos pamatinių veiklos principų reikalinga įvesti aiškų atribojimą siekiant, kad būtų užtikrintas visuomenės interesas į alternatyvą ginčus spręsti taikiai. To neatlikus, kyla grėsmė mediacijos procedūrai tapti formalia teismo proceso atmaina.

Šiuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas neužtikrina mediacijos taikymo populiarumo ir sėkmės, kadangi įstatymu neapibrėžti mediacijos tikslai, visuomenė nėra pakankamai supažindinta su procedūra, teismo mediacija aiškinama plačiau negu neteismo mediacija, nėra užtikrinama pakankama mediatorių kvalifikacija. Be kita ko, siekiant tvaraus šio alternatyvaus ginčų sprendimo būdo taikymo, reikalinga užtikrinti mediacijos plėtrą per aiškiai išreikštus procedūros tikslus, pritaikant juos prie realių galimybių – mediatorių kompetencijų.

PURPOSE OF MEDIATION IN CONTEMPORARY SOCIETY WITHIN THE LEGAL CONTEXT IN LITHUANIA

Keywords: Mediation; purpose of mediation; mediator; application of mediation; alternative dispute resolution.

SUMMARY

This master‘s thesis analyzes the concept of the purpose of mediation, reveals the specifics and problems of practical application of this alternative dispute resolution method: analyze aspects of understanding the concept of mediation goals in society, the importance of informing and using mediation. The significance of the mediator in the background of the application of mediation goals is assessed through the prism of competencies and qualifications. The master's thesis also examines the implementation of the mediation procedure through the application of mediation objectives in the legal acts of the Lithuania, the problems of application of this instrument and provides suggestions for the improvement of the procedure.

The purpose of the mediation procedure is divided into two categories - in the narrow sense, it is used to achieve a short-term result - to conclude a peace treaty, thus reducing the number of court cases and costs, and, in a broad sense, it is used focusing on the long-term outcome - to educate the society by changing the attitude to the conflict, to seek long-term restoration of the relations between the parties to the dispute, to promote the peaceful settlement of conflicts through cooperation between the parties. The role of mediators in shaping mediation goals is very important, because the depth of their knowledge in this area determines what mediation goals will be achieved as at the state level (changing the approach to the dispute for long-term benefit), as at the specific dispute between the parties (a positive outcome of the dispute is achieved). The different basic principles of judicial and non-judicial mediation require the introduction of a clear dissociation in order to ensure the public interest in this alternative dispute resolution method. If this is not done, there is the threat of the mediation procedure to become a formal court process alteranative.

The current legal regulation does not ensure the popularity and success of the application of mediation, as the goals of mediation are not defined by law, the public is not sufficiently acquainted with the procedure, court mediation is interpreted more broadly than court mediation, and mediators are not sufficiently qualified. If we want to reach sustainability of using of mediation, it is necessary to ensure the development of mediation through clearly stated procedural objectives, adapting them to real possibilities - mediator competencies.

PRIEDAS

Įstatymų pakeitimų projektai:

LIETUVOS RESPUBLIKOS
MEDIACIJOS ĮSTATYMO PAKEITIMO
ĮSTATYMAS

20__ m. _____ __ d. Nr. ___
Vilnius

1 straipsnis. 2 straipsnio pakeitimas

Pakeisti 2 straipsnio 4 dalį ir jį išdėstyti taip:

„2 straipsnis. Pagrindinės šio įstatymo sąvokos

4. Mediacija – **teisminė arba neteisminė** civilinių ~~ar~~ **bei** administracinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą. **Mediacijos procesu visais atvepjais siekiama tvaraus, įgyvendinamo ir abiejų šalių interesus geriausiai atitinkančio taikaus sprendimo.** Mediacija, ~~išskyrus teisėjų vykdomą teisminę mediaciją ir Lietuvos administracinių ginčų komisijos, jos teritorinių padalinių narių vykdomą neteisminę mediaciją,~~ yra profesinė veikla.

2 straipsnis. Naujo straipsnio įtraukimas

Įtraukti naują 4^1 straipsnį, išdėstant jį sekančiai:

“4^1 straipsnis. Mediacijos tikslai

1. Mediacijos tikslas yra sukurti prielaidas ginčo šalių tarpusavio dialogui, bendradarbiavimui ir taikaus ginčo sprendimo priėmimui, pakeičiant jų požiūrį į ginčą. Mediacijos taikymu siekiama ilgalaikio ir tvaraus ginčo šalių santykių atkūrimo, teismų darbo krūvio mažinimo, laiko ir finansinių lėšų taupymo.

2. Neteisminės mediacijos tikslas yra orientuotas į siekį išvengti trečiųjų sprendimus priimančių asmenų įtraukimo išsaugant ginčo šalių laisvę spręsti bei išsaugoti tarpusavio santykius.

3. Teisminės mediacijos tikslas yra orientuotas į siekį nutraukti vykstančius teisminio ginčo nagrinėjimo procesus ir atstatyti šalių tarpusavio santykius.

4. Privalomos mediacijos tikslas yra taikus šeimos ginčų sprendimas tarpusavio sutarimo būdu, išsaugant tarpusavio santykius, pasiekiant ginčo šalis tenkinantį rezultatą, kartu taupant laiką ir pinigus.

2 straipsnis. 6 straipsnio pakeitimas

Pakeisti 6 straipsnio 1 dalį įtraukiant papildomus 4 ir 5 punktus bei koreguojant 2 dalį ir juos išdėstyti taip:

„**6 straipsnis. Įrašymas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą**

1. Asmenys, siekiantys būti įrašyti į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą, turi atitikti šiuos reikalavimus:

4) būti atlikę ne trumpesnę kaip 40 valandų mediacijos praktiką ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos;

5) būti išklausius ne trumpesnius kaip 40 akademinių valandų specializuotus mokymus pagal konkrečią ginčų kategoriją mediacijos temą, kurioje siekiama įgyti teisę medijuoti, ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos.

6) būti nepriekaištingos reputacijos, atsižvelgiant į šio įstatymo 7 straipsnyje nurodytus reikalavimus;

2. Šio straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose nustatyti reikalavimai netaikomi ~~teisėjams, turintiems trejų metų teisėjo darbo patirtį ir išklausiusiems ne trumpesnius kaip 16 akademinių valandų įvadinius mokymus mediacijos tema, ir~~ socialinių mokslų daktaro laipsnį turintiems asmenims, kurie per paskutinius trejus metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą vedė mokymus mediacijos tema, kurių bendra trukmė – ne mažiau kaip 100 akademinių valandų. Šio straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose nustatyti reikalavimai taip pat netaikomi asmenims, kuriems pagal Europos Sąjungos valstybės narės ar Europos ekonominės erdvės valstybės teisės aktus tos valstybės kompetentinga institucija yra suteikusi teisę teikti mediacijos paslaugas. ~~Šio straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytas reikalavimas netaikomas advokatams, antstoliams ir notarams, turintiems trejų metų atitinkamai advokato, antstolio arba notaro darbo patirtį~~.

3 straipsnis. 4 straipsnio įtraukimas:

Įtraukti naują 4 straipsnį ir ją išdėstyti taip:

„4 straipsnis. Mediacijos principai

1. Savanoriškumo principas – mediacijos procesas yra galimas tik tada, jeigu abi ginčo šalys sutinka jame dalyvauti. Šalys bet kada, nenurodydomos priežasties, gali pasitraukti iš mediacijos procedūros;

2. Konfidencialumo principas – tiek ginčo šalys ir kiti mediacijos procese dalyvaujantys asmenys, tiek mediatorius įsipareigoja neplatinti, nepasakoti ir kitais tiesioginiais ar netiesioginiais būdais neviešinti ar kitaip nenaudoti mediacijos procese pateiktos, surinktos ar sužinotos informacijos, išskyrus įstatymuose numatytus atvejus, kai tokios informacijos neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui (ypač kai reikia užtikrinti vaiko interesus arba užkirsti kelią žalos fizinio asmens sveikatai ar gyvybei atsiradimui). Trečiosios šalys mediacijos procese gali dalyvauti tik su abiejų šalių ir mediatoriaus pritarimu. Šis principas apima ir šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytas konfidencialumo principo užtikrinimo taisykles;

3. Kooperavimosi principas – ginčo šalys mediacijos metu turi bendradarbiauti tarpusavyje ir su mediatoriumi, dalintis reikalinga informaciją atvirai, kuri užtikrintų sklandų ir efektyvų mediacijos procesą, didintų galimybes pasiekti šalių taikaus susitarimo;

4. Sąžiningumo principas – visos procedūroje dalyvaujančios ginčo šalys veikia sąžiningai, atvirai, pateikia teisingą, tikrovę atitinkančią informaciją, nemanipuliuoja procesu;

5. Abipusės pagarbos principas – visos mediacijos procedūros šalys rodo pagarbą, neįžeidinėja ir kitaip neigiamai neveikia šalies. Atsiribojama nuo tarpusavio žeminimo, apgaulės, akcentuojamasi į sąžiningą ir konstruktyvų veikimą;

6. Mediatoriaus kvalifikuotumo principas – mediatoriai veikia pagal aukščiausius veiklos standartus, kurie numatyti Mediatoriau etikos kodekse, kituose įstatymuose. Mediatoriai turi būti tinkamai pasirengę, kompetentingi, siekti maksimalaus efektyvumo šalims padedant spręsti kilusį ginčą;

7. Mediatoriaus nešališkumo, neutralumo principas – mediatorius ginčo šalių atžvilgiu turi veikti nešališkai, nereikšti palaikymo vienai ar kitai ginčo šaliai. Mediatorius privalo informuoti ginčo šalis apie jam žinomas aplinkybes, kurios gali kelti abejonių dėl jo nešališkumo ir, esant galimoms nešališkumo aplinkybėms, tik ginčo šalims pritarus, mediatorius gali tęsti mediacijos procedūrą.

4 straipsnis. 3 straipsnio papildymas

Papildyti 3 straipsnį 4 dalies 7 punktu sekančiai:

„3 straipsnis. Mediacijos valdymo subjektai ir jų funkcijos mediacijos srityje.

4. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba:

7) informuoja visuomenę apie mediaciją.“

Papildyti 3 straipsnį 9 dalimi ir ją išdėstyti taip:

“

9. Lietuvos mediatorių rūmai:

1) užtikrina teisėjų kvalifikacijos kėlimą mediacijos srityje;

2) užtikrina neteismo mediatorių kvalifikacijos kėlimą mediacijos srityje;

3) organizuoja mediatorių kvalifikacinį egzaminą, atestavimą;

4) užtikrina mediatorių kvalifikacijos kėlimo organizavimą bei tvarką;

5) organizuoja mediatorių tobulinimosi, kvalifikacijos krypčių plėtrą;

6) derina informacinę sklaidą per turinio prizmę, kai tokia informacija įstatymų nustatyta tvarka turi būti patvirtinta teisingumo ministerijos.

“

Nustatyti 3 straipsnio 3 dalies 5 punktą ir 3 straipsnio 4 dalies 3 punktą negaliojančiais.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ADMINISTRACINIŲ BYLŲ TEISENOS
Į S T A T Y M A S

20__ m. _____ __ d. Nr. ___
Vilnius

1 straipsnis. 11 straipsnio išdėstymas nauja redakcija

Išdėstyti 11 straipsnį nauja redakcija:

~~**11 straipsnis. Proceso operatyvumas ir ekonomiškumas**~~

~~1. Teismas imasi šiame įstatyme nustatytų priemonių, kad būtų užkirstas kelias vilkinti procesą, ir siekia, kad byla būtų išnagrinėta per vieną teismo posėdį, jeigu tai nekenkia tinkamai išnagrinėti bylą.~~

~~2. Proceso dalyviai privalo sąžiningai naudotis savo procesinėmis teisėmis ir jomis nepiktnaudžiauti, rūpintis greitu bylos išnagrinėjimu, rūpestingai ir laiku, atsižvelgdami į proceso eigą, pateikti teismui įrodymus ir argumentus, kuriais grindžiami jų reikalavimai ar atsikirtimai.~~

~~3. Teismas ir proceso šalys siekia, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas būtų įvykdytas per kiek įmanoma trumpesnį laiką ir kuo ekonomiškiau.~~

11 straipsnis. Adminstracinio proceso tikslai

1) Administracinio proceso tikslai – ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus nagrinėjant administracines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdant, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę;

2) Mediacijos administraciniuose ginčuose atvejais siekiama iš esmės įsigilinti į ginčo šalių pozicijas bei poreikius, nevertinant mediacijos procedūros trukmės, siekiant socialinės taikos ir požiūrio pokyčio, šalių interesus atspindinčio įgyvendinamo sprendimo bei taikos sutarties sudarymo;

3) Teisminio sutaikymo tikslai – padedant administracinę bylą nagrinėjančiam teisėjui, ginčo šalys siekia susitarti ir pabaigti bylos nagrinėjimą teisme sudarant taikos susitarimą. Šia procedūra siekiama sudaryti taikos sutartį ir ją patvirtinti bylą nagrinėjančiame teisme, kad būtų nutrauktas teisminis nagrinėjimas arba, kad ieškovas atsiimtų ieškinį ar atsakovas pripažintų pareikštą ieškinį.“.

2 straipsnis. Naujo straipsnio įtraukimas

Įtraukti naują 51^1 straipsnį, išdėstant jį sekančiai:

“51^1 **straipsnis.** Taikinimo procedūra.

1. Teismas, nutartimi priėmęs skundą, pasiruošimo negrinėti administracinę bylą stadijoje, nustatęs ginčo esmę, pasiūlo šalims abipusių nuolaidų būdu pasiekti priimtiną abiem šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį. Teismas imasi priemonių šalims sutaikyti.

2. Taikos sutartimi gali būti išspręstas visas ginčas ar jo dalis (atskiri reikalavimai).

3. Pasirengimo nagrinėdi administracinę bylą stadijoje šalių sudaryta taikos sutartis patvirtinama pagal šio Įstatymo 51 straipsnio 2 dalyje nustatytas taisykles.

4. Nepavykus sudaryti šalių taikos sutarties, teismas, atsižvelgdamas į dalyvaujančių byloje asmenų nuomones ir parengęs bylą nagrinėti teisme, paskiria bylos nagrinėjimo vietą, laiką ir apie tai praneša dalyvaujantiems byloje asmenims.

2 straipsnis. 79[1] str. 2 ir 3 d pakeitimas

Pakeisti 79[1] str. 2 d. ir jį išdėstyti ją taip:

„2. Esant ginčo šalių sutikimui, vykdyti mediaciją, pranešama Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai apie tai, kad reikia parinkti mediatorių iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą. Teisėjai taip pat turi taisę (įskaitant ir bylą vedantį) vykdyti mediaciją“

2. ~~Teisėjas, nagrinėdamas bylą~~, Esant ginčo šalių sutikimui ~~, gali nuspręsti pats~~ vykdyti mediaciją~~, jeigu jis yra mediatorius, o bylą nagrinėjanti teisėjų kolegija gali paskirti vykdyti mediaciją vieną iš kolegijos narių, kuris yra mediatorius. Teisėjas ar teisėjų kolegija taip pat gali parinkti ir skirti kitą mediatorių, kuris yra teisėjas, pagal galimybes atsižvelgę į abiejų ginčo šalių suderintą nuomonę dėl šio mediatoriaus kandidatūros, arba~~ pranešama Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai apie tai, kad reikia parinkti mediatorių iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo. Mediatorius skiriamas tik gavus jo rašytinį sutikimą. **Teisėjai taip pat turi teisę (įskaitant ir bylą vedantį) vykdyti mediaciją**.“

Pakeisti 79[1] str. 3 d. ir jį išdėstyti ją taip:

„3. Kai yra priimta teismo nutartis perduoti ginčą spręsti teisminės mediacijos būdu ~~ir teisminę mediaciją vykdys ne administracinę bylą nagrinėjantis teisėjas (ne administracinę bylą nagrinėjančios teisėjų kolegijos narys) ir ne kitas mediatorius, kuris yra teisėjas, teismas nedelsdamas praneša Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai apie tai, kad reikia iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo parinkti mediatorių, kuris vykdys teisminę mediaciją konkrečioje byloje. Šiame~~ **visais atvejais, siunčiant bylą Valstybės garantuojamos teisinės tarnybos parinktam mediatoriui,** teismo pranešime nurodoma ginčo esmė, proceso šalys, bylos kategorija. Apie iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo parinktą ir paskirtą mediatorių Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba praneša teismui ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo mediatoriaus paskyrimo dienos.“

LIETUVOS RESPUBLIKOS IKITEISMINIO ADMINISTRACINIŲ GINČŲ NAGRINĖJIMO TVARKOS ĮSTATYMAS

20__ m. _____ __ d. Nr. ___

Vilnius

1 straipsnis. 16 straipsnio papildymas

Papildyti 16 straipsnį 6 dalimi ir ją išdėstyti taip:

“6 straipsnis. Skundo (prašymo) teisė

6. Neteisminės mediacijos proceso tikslas ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo įstatymo apimtyje yra siekti sudaryti taikos sutartį. Procesas orientuotas į laisvą tarpusavio dialogo skatinimą ir tarpusavio santykio atkūrimą, pasiekiamą per ginčo šalių veiksmų motyvų, tikslų bei interesų atskleidimą

2 straipsnis. 17 straipsnio papildymas

Papildyti 17 straipsnį 8 dalimi ir ją išdėstyti taip:

8. Taikos sutarties sudarymo tikslas yra pasiekti taikų susitarimą dialogo būdu bei užbaigti administracinio ginčo nagrinėjimą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
CIVILINIO PROCESO
KODEKSAS

20__ m. _____ __ d. Nr. ___
Vilnius

1 straipsnis. 231 straipsnio pakeitimas

Papildyti 231 straipsnį nauja 6 dalimi ir jį išdėstyti ją taip:

„231 straipsnis. Taikinimo procedūra

6. Teisminio sutaikymo tikslai – padedant civilinę bylą nagrinėjančiam teisėjui, ginčo šalys siekia kompromiso būdu susitarti ir pabaigti bylos nagrinėjimą teisme sudarant taikos susitarimą. Šia procedūra siekiama sudaryti taikos sutartį ir ją patvirtinti bylą nagrinėjančiame teisme, kad būtų nutrauktas teisminis nagrinėjimas arba, kad ieškovas atsiimtų ieškinį ar atsakovas pripažintų pareikštą ieškinį.

2 straipsnis. 231[1] straipsnio pakeitimas

Išdėstyti CPK 231[1] str. 2 d. nauja redakcija:

“~~2. Teisėjas, nagrinėdamas civilinę bylą, šalių sutikimu gali nuspręsti pats vykdyti mediaciją, jei jis yra mediatorius, arba parinkti ir skirti kitą mediatorių, kuris yra teisėjas, pagal galimybes atsižvelgęs į abiejų šalių suderintą nuomonę dėl mediatoriaus, kuris yra teisėjas, kandidatūros, arba pranešti Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai apie tai, kad reikia parinkti mediatorių iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo. Mediatorius skiriamas tik gavus jo rašytinį sutikimą.~~“

2. Esant ginčo šalių sutikimui vykdyti teisminę mediaciją, pranešama Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai apie tai, kad reikia parinkti mediatorių iš Lietuvos Respublikos mediatorių

sąrašą. Teisėjai taip pat turi teisę (įskaitant ir bylą vedantį) vykdyti mediaciją. Mediatorius skiriamas tik gavus jo sutikimą.

Išdėstyti CPK 231[1] str. 4 d. nauja redakcija:

4. Kai yra priimta šio straipsnio 1 dalyje nurodyta nutartis perduoti ginčą spręsti teisminės mediacijos būdu ~~ir teisminę mediaciją vykdys ne civilinę bylą nagrinėjantis teisėjas ir ne kitas mediatorius, kuris yra teisėjas, teismas nedelsdamas praneša Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai apie tai, kad reikia iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo parinkti mediatorių, kuris vykdys teisminę mediaciją konkrečioje byloje. Šiame~~, **visais atvejais, siunčiant bylą Valstybės garantuojamos teisinės tarnybos parinktam mediatoriui,** teismo pranešime nurodoma ginčo esmė, bylos šalys, bylos kategorija. Apie iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo parinktą ir paskirtą mediatorių Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba praneša teismui ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo mediatoriaus paskyrimo dienos.“

Papildyti 231**[1]** straipsnį nauja 7 dalimi ir jį išdėstyti ją sekančiai:

„231[1] straipsnis. Ginčo perdavimas spręsti teisminės mediacijos būdu

7. Teisminio sutaikymo tikslai – padedant civilinę bylą nagrinėjančiam teisėjui, ginčo šalys siekia kompromiso būdu susitarti ir pabaigti bylos nagrinėjimą teisme sudarant taikos susitarimą. Šia procedūra siekiama sudaryti taikos sutartį ir ją patvirtinti bylą nagrinėjančiame teisme, kad būtų nutrauktas teisminis nagrinėjimas arba, kad ieškovas atsiimtų ieškinį ar atsakovas pripažintų pareikštą ieškinį.

TEISĖJŲ TARYBA

NUTARIMAS
DĖL TEISĖJŲ TARYBOS 20__ M. _____ __D. NUTARIMO NR. _____ „DĖL TEISMINĖS MEDIACIJOS TAISYKLIŲ PATVIRTINIMO“ PAKEITIMO

20__ m. ____ __ d. Nr. _____
Vilnius

1 straipsnis. 4 punkto pakeitimas

Pakeisti 4 punktą ir jį išdėstyti taip:

~~4. Teisminės mediacijos paskirtis – užtikrinti konstruktyvų ginčo šalių dialogą ir derybų pažangą, siekiant kuo greičiau mažiausiomis sąnaudomis išspręsti teismui perduotą ginčą ir išsaugoti santykių tarp ginčo šalių tęstinumą bei informacijos konfidencialumą.~~

4. Teisminės mediacijos tikslas yra orientuotas į siekį nutraukti vykstančius teisminio ginčo nagrinėjimo procesus ir atstatyti šalių tarpusavio santykius.

2 straipsnis. 5 punkto pakeitimas

Pakeisti 5 punktą ir jį išdėstyti taip:

„5. Teisminę mediaciją civilinėse **ir administracinėse** bylose vykdo mediatoriai, įrašyti į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą, ~~administracinėse bylose – teisėjai, įrašyti į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą. Mediatoriai, kurie yra teisėjai, gali vykdyti tik teisminę mediaciją~~.“

3 straipsnis. 13 punkto pakeitimas

Pakeisti 13 punktą ir jį išdėstyti jį nauja redakcija:

~~„13. Teisėjas, nagrinėdamas bylą, ginčo šalių sutikimu, gali nuspręsti:~~

~~13.1. pats vykdyti teisminę mediaciją, jei jis yra įtrauktas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą;~~

~~13.2. perduoti vykdyti teisminę mediaciją byloje kitam teisėjui, kuris įtrauktas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą;~~

~~13.3. jei teisminę mediaciją civilinėje byloje vykdys ne bylą nagrinėjantis teisėjas ir ne kitas mediatorius, kuris yra teisėjas, CPK 231^{1} straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka kreiptis į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą, tam, kad iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo būtų parinktas mediatorius, kuris vykdys mediaciją konkrečioje byloje.~~

13. Teisėjas, nagrinėdamas bylą, ginčo šalių sutikimu, gali nuspręsti perduoti byla teisminei mediacijai. Tokiu atveju teisėjas turi kreiptis į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą, tam, kad iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo būtų parinktas mediatorius, kuris vykdys mediaciją konkrečioje byloje.

4 straipnis. Naujo priedo įtraukimas.

Papildyti Teisminės mediacijos taisykles 1 priedu “Dėl teismo mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos” iš išdėstyti jį sekančiai:

“1. Teismo mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašas (toliau – Aprašas) nustato teismo mediatorių (toliau – mediatorius) kvalifikacijos tobulinimo ir kvalifikacijos tobulinimą įrodančių dokumentų pateikimo Teisėjų tarybai (toliau – Taryba) tvarką.

2. Mediatorius per vienerius metus turi sudalyvauti bent dvejose mediacijose ir įgyvendinti ne trumpesnę negu 4 valandų praktiką atliekant ginčo mediaciją.

3. Mediatorius per vienerius metus turi išklausyti ne trumpesnius kaip ~~20~~ 6 akademinių valandų mokymus mediacijos tema, atsižvelgdamas į mediatorių kvalifikacinio egzamino programoje, tvirtinamoje Lietuvos Respublikos teisingumo ministro, nurodytas temas.

4. Mediatorius gali tobulinti 3 punkte išdėstytą kvalifikaciją mediacijos srityje dalyvaudamas konferencijose, seminaruose, stažuotėse, mainų programose, kursuose ar kituose mokymo renginiuose mediacijos tema, taip pat publikuodamas straipsnius apie mediaciją ar vykdydamas pedagoginę veiklą mediacijos srityje.

5. Mediatorius gali tobulinti 2 punkte išdėstytą kvalifikaciją mediacijos srityje dalyvaudamas praktinėse mediacijos sesijose, pateikdamas Tarybai pažymas apie vykdytų mediacijos valandų skaičių arba ginčo atvejų inscenizacijų atvejais (šiuo atveju mediacija turi vykti su į mediatorių sąrašus įtrauktomis šalimis, joms pasirašant medijuotų valandų skaičių).

6. Pranešimo mediacijos tema rengimas ir skaitymas konferencijoje, seminare ar kitame renginyje prilyginamas 3 akademinėms valandoms mokymų mediacijos tema. Straipsnio mediacijos

tema rengimas ir publikavimas visuomenės informavimo priemonėje prilyginamas 3 akademinėms valandoms mokymų mediacijos tema. Pedagoginės veiklos mediacijos srityje vykdymas vienus metus prilyginamas 6 akademinių valandų mokymų mediacijos tema. Jei pedagoginė veikla mediacijos srityje vykdyta mažiau ar daugiau nei vienus metus, pedagoginės veiklos vykdymas prilyginamas proporcingai mažesniam ar didesniam akademinių valandų mokymų mediacijos tema skaičiui.

7. Mediatorius ne rečiau kaip kas ~~penkerius~~ vienerius metus, skaičiuojant nuo jo įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą ir toliau skaičiuojant nuo pirmojo ir vėlesnių penkerių metų laikotarpio pabaigos, privalo pateikti Tarybai kvalifikacijos tobulinimą įrodančių dokumentų (sertifikatų, pažymėjimų, pažymų, skaitytų pranešimų, renginių programų ar kt.) kopijas.

8. Mediatorius Aprašo 7 punkte nurodytus dokumentus gali pateikti Tarybai tiesiogiai, siųsti registruotu laišku arba elektroniniu būdu, taip pat elektroninėmis priemonėmis per kontaktinį centrą, kaip šis apibrėžtas Lietuvos Respublikos paslaugų įstatyme. Registruoto laiško ar elektroninio laiško išsiuntimo data laikoma dokumentų kopijų pateikimo Tarybai data.

9. Jeigu mediatorius pateikia ne visus reikiamus Aprašo 7 punkte nurodytus dokumentus ar Tarybai kyla abejonių dėl mediatoriaus kvalifikacijos tobulinimo, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo dokumentų gavimo dienos jam išsiunčiamas siūlymas per nurodytą terminą, kuris negali būti trumpesnis kaip dešimt darbo dienų nuo siūlymo išsiuntimo dienos, pateikti trūkstamus dokumentus ar paaiškinimus dėl kvalifikacijos tobulinimo. Šiame siūlyme mediatorius taip pat informuojamas apie šio punkto antrojoje pastraipoje nurodytas dokumentų pateikimo trūkumų nepašalinimo pasekmes.

Laikotarpiu, kuris skiriamas dokumentų pateikimo trūkumams pašalinti, dokumentų vertinimo termino skaičiavimas sustabdomas. Jeigu mediatorius per siūlyme nurodytą terminą pateikia trūkstamus dokumentus ar paaiškinimus, dokumentų vertinimo termino skaičiavimas atnaujinamas. Jeigu mediatorius per siūlyme nurodytą terminą nepateikia trūkstamų dokumentų ar paaiškinimų, dokumentai laikomi nepaduotais.

10. Kilus abejonių dėl dokumentų kopijų tikrumo, Taryba Aprašo 9 punkte nustatyta tvarka turi teisę prašyti mediatoriaus, pateikusio dokumentų kopijas, pateikti dokumentų originalus arba notaro (ar kito atlikti notarinius veiksmus įgalioto asmens) patvirtintas kopijas. Pateikti dokumentų originalai ar patvirtintos dokumentų kopijos sutikrinami su pateiktomis kopijomis ir grąžinami juos pateikusiam mediatoriui.

11. Taryba tvarko informaciją apie mediatorių kvalifikacijos kėlimą Tarybos veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ADVOKATŪROS
Į S T A T Y M A S

20__ m. _____ __ d. Nr. ___
Vilnius

1 straipsnis. 48 straipsnio papildymas

Papildyti 48 straipsnį 3 dalimi ir ją išdėstyti taip:

„3. Advokatas, pasirašydamas teisinių paslaugų sutartį, privaloma tvarka raštu turi informuoti Klientą apie mediaciją, kur atsispindėtų informacija apie šios procedūros esmę, tikslus bei veiklos principus.“.

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTRAS

ĮSAKYMAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS MEDIACIJOS ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO MEDIATORIŲ KVALIFIKACIJOS TOBULINIMO TVARKOS APRAŠO PAKEITIMO

1. Nauja redakcija išdėstau pridedamą mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašą:

„1. Mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašas (toliau – Aprašas) nustato mediatorių kvalifikacijos tobulinimo ir kvalifikacijos tobulinimą įrodančių dokumentų pateikimo Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai (toliau – Tarnyba) tvarką.

2. Mediatorius per vienerius metus turi sudalyvauti bent dvejose mediacijose ir įgyvendinti ne trumpesnę negu 4 valandų praktiką atliekant ginčo mediaciją.

3. Mediatorius per ~~penkerius~~ vienerius metus turi išklausyti ne trumpesnius kaip ~~20~~ 6 akademinių valandų mokymus mediacijos tema, atsižvelgdamas į mediatorių kvalifikacinio egzamino programoje, tvirtinamoje Lietuvos Respublikos teisingumo ministro, nurodytas temas.

~~4. Pranešimo mediacijos tema rengimas ir skaitymas konferencijoje, seminare ar kitame renginyje prilyginamas 5 akademinėms valandoms mokymų mediacijos tema.~~

4. Mediatorius gali tobulinti **3 punkte išdėstytą** kvalifikaciją mediacijos srityje dalyvaudamas konferencijose, seminaruose, stažuotėse, mainų programose, kursuose ar kituose mokymo renginiuose mediacijos tema, taip pat publikuodamas straipsnius apie mediaciją ar vykdydamas pedagoginę veiklą mediacijos srityje.

~~5. Straipsnio mediacijos tema rengimas ir publikavimas visuomenės informavimo priemonėje prilyginamas 5 akademinėms valandoms mokymų mediacijos tema.~~

5. Mediatorius gali tobulinti 2 punkte išdėstytą kvalifikaciją mediacijos srityje dalyvaudamas praktinėse mediacijos sesijose, pateikdamas Valstybės garantuojamos teisinės tarnybos pažymas apie vykdytų mediacijos valandų skaičių arba ginčo atvejų inscenizacijų atvejais (šiuo atveju mediacija turi vykti su į mediatorių sąrašus įtrauktomis šalimis, joms pasirašant medijuotų valandų skaičių).

~~6. Pedagoginės veiklos mediacijos srityje vykdymas vienus metus prilyginamas 10 akademinių valandų mokymų mediacijos tema. Jei pedagoginė veikla mediacijos srityje vykdyta mažiau ar daugiau nei vienus metus, pedagoginės veiklos vykdymas prilyginamas proporcingai mažesniam ar didesniam akademinių valandų mokymų mediacijos tema skaičiui.~~

6. Pranešimo mediacijos tema rengimas ir skaitymas konferencijoje, seminare ar kitame renginyje prilyginamas 3 akademinėms valandoms mokymų mediacijos tema. Straipsnio

mediacijos tema rengimas ir publikavimas visuomenės informavimo priemonėje prilyginamas 3 akademinėms valandoms mokymų mediacijos tema. Pedagoginės veiklos mediacijos srityje vykdymas vienus metus prilyginamas 6 akademinių valandų mokymų mediacijos tema. Jei pedagoginė veikla mediacijos srityje vykdyta mažiau ar daugiau nei vienus metus, pedagoginės veiklos vykdymas prilyginamas proporcingai mažesniam ar didesniam akademinių valandų mokymų mediacijos tema skaičiui.

7. Mediatorius ne rečiau kaip kas ~~penkerius~~ vienerius metus, skaičiuojant nuo jo įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą ir toliau skaičiuojant nuo pirmojo ir vėlesnių penkerių metų laikotarpio pabaigos, privalo pateikti Tarnybai kvalifikacijos tobulinimą įrodančių dokumentų (sertifikatų, pažymėjimų, pažymų, skaitytų pranešimų, renginių programų ar kt.) kopijas.

8. Mediatorius Aprašo 7 punkte nurodytus dokumentus gali pateikti Tarnybai tiesiogiai, siųsti registruotu laišku arba elektroniniu būdu, taip pat elektroninėmis priemonėmis per kontaktinį centrą, kaip šis apibrėžtas Lietuvos Respublikos paslaugų įstatyme. Registruoto laiško ar elektroninio laiško išsiuntimo data laikoma dokumentų kopijų pateikimo Tarnybai data.

9. Jeigu mediatorius pateikia ne visus reikiamus Aprašo 7 punkte nurodytus dokumentus ar Tarnybai kyla abejonių dėl mediatoriaus kvalifikacijos tobulinimo, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo dokumentų gavimo dienos jam išsiunčiamas siūlymas per nurodytą terminą, kuris negali būti trumpesnis kaip dešimt darbo dienų nuo siūlymo išsiuntimo dienos, pateikti trūkstamus dokumentus ar paaiškinimus dėl kvalifikacijos tobulinimo. Šiame siūlyme mediatorius taip pat informuojamas apie šio punkto antrojoje pastraipoje nurodytas dokumentų pateikimo trūkumų nepašalinimo pasekmes.

Laikotarpiu, kuris skiriamas dokumentų pateikimo trūkumams pašalinti, dokumentų vertinimo termino skaičiavimas sustabdomas. Jeigu mediatorius per siūlyme nurodytą terminą pateikia trūkstamus dokumentus ar paaiškinimus, dokumentų vertinimo termino skaičiavimas atnaujinamas. Jeigu mediatorius per siūlyme nurodytą terminą nepateikia trūkstamų dokumentų ar paaiškinimų, dokumentai laikomi nepaduotais.

10. Kilus abejonių dėl dokumentų kopijų tikrumo, Tarnyba Aprašo 9 punkte nustatyta tvarka turi teisę prašyti mediatoriaus, pateikusio dokumentų kopijas, pateikti dokumentų originalus arba notaro (ar kito atlikti notarinius veiksmus įgalioto asmens) patvirtintas kopijas. Pateikti dokumentų originalai ar patvirtintos dokumentų kopijos sutikrinami su pateiktomis kopijomis ir grąžinami juos pateikusiam mediatoriui.

11. Tarnyba tvarko informaciją apie mediatorių kvalifikacijos kėlimą Tarnybos veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka.

”